

Vihreät vaikuttajat ympäristötiedon jakajina
Ympäristöjournalistien aatteita teoriassa ja käytännössä

Etti Kantola

Journalistiikan pro gradu -työ

Jyväskylän yliopisto

Viestintätieteiden laitos

syksy 2003

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Viestintätieteiden laitos
Tekijä Etti Kantola	
Työn nimi Vihreät vaikuttajat ympäristötiedon jakajina Ympäristöjournalistien aatteita teoriassa ja käytännössä	
Oppiaine journalistiikka	Työn laji Pro gradu
Aika syksy 2003	Sivumäärä 110
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielman tarkoitus on selvittää, kuinka asenteellista kirjoittelua ympäristöjournalismi on. Ympäristötoimittajat ovat vihertävästi ajattelevia toimittajia, jotka ovat erikoistuneet ympäristökysymyksiin omasta mielenkiinnostaan ja myös haluavat työnsä kautta edistää ympäristön hyvinvointia ja suojelua. Tutkimuskohteena on kolme päivälehteä, Helsingin Sanomat, Aamulehti ja Keski-suomalainen. Aineistona on kolmen ympäristöön erikoistuneen toimittajan teemahaastattelut sekä sanomalehtien ympäristöjuttuja. Tekstiaineistoon kuuluu kaikki lehtien ympäristöjutut kahden viikon ajalta vuodelta 2000 sekä kymmenen ympäristöjuttua kultakin haastattelulta toimittajalta.</p> <p>Tarkastelujakson kaikki ympäristöjutut muodostavat vertailukohdan ympäristötoimittajien jutuille. Vertailussa tulee esiin eroavaisuuksia muun muassa valittujen aiheiden, näkökulmien ja lähdekäytäntöjen osalta. Tilastointi osoittaa, että yleisesti lehtien ympäristöjournalismi on hallinnollisiin kysymyksiin suuntautunutta. Byrokratia painottuu muun muassa käsittelytavoissa ja lähteissä ympäristön tilan kustannuksella. Ympäristötoimittajien erikoispiirteitä ovat muun muassa kirjoittelun voimakas painottuminen eläinaiheisiin sekä tutkijoiden ja järjestöjen suosiminen lähteinä muita toimittajia enemmän.</p> <p>Ympäristötoimittajien tekstien analyysissä on käytetty Kent Aspin suhtautumisindeksimenetelmän sovellusta. Teksteistä on poimittu kaikki havaitut asenteellisuuden ilmenemistavat, esimerkiksi sanavalinnat, lauserakenteet, lähteiden arvottamiset ja rakenteelliset tarkoitushakuisuudet. Asenteellisuuksien määrässä ja ilmenemistavassa on suuria eroja sekä kolmen toimittajan että yksittäisen toimittajan eri juttujen välillä.</p> <p>Ympäristötoimittajat näyttävät ryhmänä, jolla on vapaus tehdä itsensä näköistä journalismia. He ovat kunnianhimoisia ja haluavat löytää vaikuttamiskeinoja. Heikkoutena on sortuminen rutiinaiheisiin ja -työtapoihin, mikä kaventaa mahdollisuuksia toimia ympäristötietouden levittäjänä ja puolestapuhujana. Tutkittujen toimittajien journalismi puhuu ympäristön puolesta, muttei kaikissa tapauksissa. Joissakin aiheissa toimittajat käyttävät ympäristöä vastaan toimivaa kieltä ja lähes poikkeuksetta sekoittavat jutuissa ympäristömyönteisiä ja -kielteisiä ilmauksia. Selvät asenteellisuudet nousevat usein näkyvälle paikalle. Otsikot ja väliotsikot sekä aloitus ovat suosittuja kohtia esimerkiksi vastapuolen leimaamiseen tai suojele vaatimusten esittämiseen.</p> <p>Vihreästä pohjasävystä huolimatta ympäristöjutut noudattavat arkista puhetapaa eikä vihreitä ylilyöntejä ja selkeitä ammattikunnan eettisten ohjeiden vastaista käytäntöjä ilmene usein. Ympäristöjournalismi on vihreää, mutta pikemminkin vaalean kuin kirkkaan vihreää.</p>	
Asiasanat journalismi, ympäristöjournalismi, ympäristötoimittaja	
Säilytyspaikka Tourulan kirjasto	
Muita tietoja	

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	2
1.1. Tavoite	2
1.2. Taustaa	3
1.3. Aineisto	4
1.4. Tutkimuksen kulku	6
1.5. Yhteenveto	6
2. Ympäristöjournalismi ja sen tekijät	8
2.1. Termit	8
2.2. Journalismin luonne ja puolueettomuus	9
2.3. Toimittajan asema ja toimenkuva	13
2.4. Toimittajan arvot ja tavoitteet	16
2.5. Yhteenveto	18
3. Ympäristö kolmessa sanomalehdessä	20
3.1. Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä	21
3.2. Aiheet	21
3.2.1. Mistä kirjoitetaan	21
3.2.2. Aihevalintojen analysointia	34
3.2.3. Aihevalintojen kritiikkiä	39
3.3. Lähteet	42
3.3.1. Päälähteet	51
3.4. Näkökulmat	53
3.5. Yhteenveto	62
4. Kolme ympäristötoimittajaa	65
4.1. Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä	65
4.1.1. Suhtautumisindeksi	66
4.2. Haastattelut	71
4.3. Ympäristötoimittajien erityispiirteet	72
4.4. Taipumus kannanottoihin	75
4.5. Toimittajien omat sanat ja tekstit	80
4.6. Yhteenveto	86
5. Loppupäätelmiä	89
5.1. Yleistä	89
5.2. Tutkitut toimittajat	89
5.3. Puolueettomuus	90
5.4. Parannuksen paikat	92
5.5. Tutkimuksen kritiikkiä	94
5.6. Yhteenveto	97
LÄHTEET	99
LIITE 1.	
LIITE 2.	

1. Johdanto

1.1. Tavoite

Ympäristökysymyksistä on keskusteltu viime vuosina vilkkaasti. Joko tämän syynä, seurauksena tai molempia, aihe on ollut pinnalla varsinkin mediassa, ja tiedotusvälineet ovat toimineet uuden tiedon lähteenä ja keskusteluareenana. Ylivertainen osuus kansalaisten ympäristötietoisuudesta on peräisin tiedotusvälineiden uutisaineistosta (mm. Kuusisto ym. 1996, 235). Journalismin tutkimuksessa on selvitetty ahkerasti, millaista ympäristötietoa laajalle yleisölle on tuotettu muun muassa ydinvoimasta tai metsätuhoista. Sen sijaan itse journalistejä koskevaa tutkimusta on tehty vähän, heidän yhteiskunnallisesti merkittävästä asemastaan huolimatta. Niistä ihmisistä, jotka ovat erikoistuneet tuottamaan ja levittämään ympäristötietoa, ei tiedetä paljonkaan. Ympäristöjournalistit ovat monia muita erikoistoimittajakuntia nuorempi ryhmä, joten heidän työnsä ja identiteettinsä ovat kiinnostavia myös siksi. Ympäristöjournalismi yleistyi Suomessa vasta 1980-luvun loppupuolella muun muassa Tshernobylin ydinvoimala onnettomuuden vauhdittamana (Lappalainen 1991, 21).

Suomen Sanomalehtimiesten Liiton liittohallitus asetti 1980-luvun lopussa toimikunnan pohtimaan ympäristöjournalismin kehittämistä ja liiton tukea tälle erityisalalle. 1990 syntyi mietintö nimeltä Ekologinen läpäisyperiaate journalistikoulutukseen, jonka kautta oli tarkoitus viedä ympäristönäkökulmaa toimittajien käytännön työhön. Samoihin aikoihin perustettiin ympäristöjournalismijaosto tukemaan mietinnön toteutumista. Jaosto myös kartoitti maamme ympäristötoimittajat, joita oli tuolloin 60. 1991 perustettiin ympäristötoimittajien yhdistys. Ympäristöjournalismijaosto kirjoitti ympäristönäkökohdan myös 1990-luvun alussa uudistettuihin Journalistin ohjeisiin. (SSL-FJF:n liittokokouksen 19.–21.5.1992 esityslista 11, Ekologinen läpäisyperiaate journalistikoulutukseen – toimikunnan mietintö 1990)

Tutkimukseni pääkysymys on, kuinka ympäristömyönteistä suomalaisten sanomalehtien ympäristötoimittajien journalismi on. Lisäksi pyrin luomaan yleiskuvan ympäristökirjoittelusta, kartoittamaan ympäristötoimittajan roolia ja selvittämään,

miten alaan erikoistuneet journalistit näkevät ympäristökysymykset ja niihin liittyvät arvot. Ympäristötoimittajien ammattitaitoa ja asiantuntemusta en ryhdy arvioimaan. Tutkimukseni kohteena ei siis ole se, kuinka totuudenmukaisesti toimittajat ympäristöasioista kirjoittavat. Sen sijaan haluan selvittää, pyrkivätkö tutkielmaan valitut toimittajat tiedonvälitystehtävänsä ohella myös ottamaan kantaa ja toimimaan ympäristön hyvinvoinnin puolesta.

Aineistoni käsittää kolme sanomalehteä. Käsittelen tutkimusjaksolla kertyneen aineiston tekstejä massana riippumatta siitä, missä lehdessä ne on julkaistu. En tutki lehtien keskinäisiä eroja. Haluan perehtyä ympäristöjournalismiin kokonaisuutena ja teen vertailua ainoastaan tarkastelun kohteena olevien ympäristötoimittajien tuottamien tekstien ja heidän puheensa välillä sekä erikoistuneiden toimittajien ja muiden toimittajien ympäristökirjoittelun välillä.

Nordenstreng (1992, 165) on kuvannut tutkimukseni lähtökohtaa näin:

Miljoonat ihmiset työskentelevät tavalla tai toisella viestinnän parissa, mutta nimenomaan journalistit ovat työnsä luonteen vuoksi sellaisessa asemassa, että voivat muokata aatteita ja mielipiteitä. Monille journalismi ei ole pelkästään ammatti vaan kutsumus.

Tutkimus on jatkoa Jyväskylän yliopistoon 2001 tekemälleni proseminarityölle (Kantola 2001).

1.2. Taustaa

Länsimaisen journalismin ja suomalaisen toimitustyön lähtökohtana on perinteisesti pidetty riippumattomuutta. Journalismi on arvovapaata tosiasioihin perustuvaa tiedonvälitystä, josta toimittajan on syytä pitää irrallaan henkilökohtaiset näkemyksensä (ks. esim. Journalistin ohjeet 1998). Yhteiskunnan ja mediakentän jatkuvasti muuttuessa sanomalehtien sisältöön nousee yhä uudenlaisia aihepiirejä ja teemoja, joista monet saavat merkittävän määrän palstatilaa. Teemasivuja muun muassa kuntoilusta, ruuasta, terveydestä, luonnosta ja autoista valikoituvat tuottamaan ihmiset, jotka ovat ainakin jossain määrin

erikoistuneet kyseiseen aiheeseen ja kiinnostuneet teemasta myös yksityiselämässään. Ruokatoimittaja kannustaa keittämiseen ja herkutteluun. Autosivuja toimittaa henkilö, joka pyrkii keräämään autoilusta runsaasti kokemusta ja tietämystä. Oman arkikokemukseni mukaan näillä sivuilla käytetään monia muita sanomalehden osastoja subjektiivisempaa ja epäanalyttisempaa lähestymistapaa. Myöskään lukija tai lehden johto ei odota erikoissivuilta yhtä kriittistä tarkastelua kuin vaikkapa politiikan osastolta.

Samalla tavalla ympäristöstä päätyvät kirjoittamaan ihmiset, jotka pitävät ympäristön tilaa tärkeänä asiana ja haluavat tuoda epäkohtia esiin. Ympäristöstä kirjoitetaan sekä aiheen ympärille rakennetuilla teemasivuilla että runsaasti myös esimerkiksi kotimaan, paikallisuutis- ja ulkomaan osastoilla. Mikäli aiheet ovat toimittajalle henkilökohtaisesti tärkeitä, tilanne voi luoda analyttisyyden ja riippumattomuuden vaatimuksiin ristiriitoja. Samoin esimerkiksi sijoittamista harrastavien taloustoimittajien omista intresseistä on noussut kriittisiä mielipiteitä ja urheilutoimittajien kaveeraamista kiellettyjä aineita käyttäneiden urheilijoiden kanssa on arvosteltu.

Samalla kun syntyy uusia erikoisaloja ja -toimittajia, perinteinen kysymys tiedonvälityksen puolueettomuudesta asettuu osin uuteen valoon, ja toimittajan objektiivisuuden tarkasteluun löytyy yksi näkökulma lisää.

1.3. Aineisto

Aineistoni koostuu kolmen ympäristötoimittajan teemahaastatteluista sekä heidän edustamiensa lehtien ympäristöä käsittelevistä jutuista. Valitsin tarkasteluun sanomalehdet, joista merkittävä osa suomalaisia saa päivittäistä ympäristötietouttaan. Käsittelyssäni on kolme suurta sitoutumatonta maakunnallista tai valtakunnallista päivälehteä: Helsingin Sanomat, Aamulehti ja Keski-suomalainen.

Helsingin Sanomat on lehdistä ylivoimaisesti suurin sekä 1,1 miljoonalla lukijallaan että sivumäärällään. Aamulehti on Helsingin Sanomien jälkeen maan toiseksi suurin päivälehti, sillä on lukijoita 329 000. Keski-suomalainen on

kolmesta pienin, 188 000 lukijaa, mutta omalla vaikutusalueellaan Keski-Suomen maakunnassa hyvin vahva ja useimmissa talouksissa ainoa päivälehti. Kaikkien lehtien sivuilla on oman toimituksellisen tuotannon ohella runsaasti myös uutistoimistojen, enimmäkseen STT:n välittämiä ympäristöjuttuja, usein lähes muokkaamattomana. (Kansallinen Mediatutkimus KMT 2003)

Olen tarkastellut Helsingin Sanomien, Aamulehden ja Keskisuomalaisen ympäristökirjoittelua vuoden 2000 lehdissä. Poimin julkaisujen kaikki ympäristöjutut kahden viikon ajalta puolen vuoden välein viikon jaksoissa. Olen karsinut aineistosta pois artikkeli-, kulttuuri- sekä radio- ja tv-osastojen jutut, koska niissä ympäristön käsittelyn motiivi on yleensä jokin muu kuin ympäristö itsessään. Esimerkiksi kulttuurijutussa ympäristöä lähestytään taiteellisen työn innoittajana. Myös luontoa käsittelevien radio- ja televisio-ohjelma-arvioiden näkökulma kumpuaa jonkun toisen tekemästä työstä. Artikkelisivuilla taas on pääasiassa sekä toimituksen omia että vierailevien kolumnistien tai asiantuntijoiden kirjoittamia kannanottoja. Ne eivät ole journalistista aineistoa perinteisessä objektiivisuutta edellyttävässä mielessä. Lisäksi kokosin kymmenen jokaisen haastattelemani toimittajan ympäristöjuttua tarkasteluviikoilta ja tarvittaessa niiden läheisiltä ajanjaksoilta. Tekstiaineistoni koostuu siis pääsääntöisesti uutisjutuista, joiden voi olettaa olevan tehty yleisiä ammattikriteereitä noudattaen.

Haastattelin jokaisesta lehdestä yhden toimittajan, joka tuottaa merkittävän osan lehtensä ympäristöjutuista. Haastateltavat ovat Helsingin Sanomien Kaarina Järventaus, Aamulehden Marjaana Salminen ja Keskisuomalaisen Matti Härkälä. Haastattelumuoto on teemahaastattelu. Noin tunnin mittaiset haastattelut on tehty ja tallennettu kahdenkeskisissä tapaamisissa helmikuussa 2001. Kyseisten henkilöiden tiedot eivät enää tutkielman valmistumisvaiheessa ole samat kuin haastattelu- ja tekstintutkimusajankohtana. Osa toimittajista on vaihtanut työpaikkaa, toimenkuvaa ja nimeäänkin. Käytän tässä tutkielmassa haastatteluajan kohtana saatuja tietoja.

1.4. Tutkimuksen kulku

Aloitin aineiston keräämisen haastattelemalla kolme ympäristöjournalismin erikoistunutta toimittajaa. Teemahaastatteluiden aihepiiriin kuuluvat toimittajan oma käsitys tekemästään journalismista, hänen toimenkuvansa ja asemansa toimituksessa, työtavat sekä henkilökohtainen arvomaailma. Litteroin haastattelut karkeasti ja analysoin ne. Toisessa tutkimusvaiheessa keräsin kyseisten sanomalehtien ympäristöaiheiset tekstit kahden sattumanvaraisen viikon ajalta teemahaastatteluja edeltävältä vuodelta. Näiden juttujen perusteella pyrin muodostamaan yleiskuvan lehtien ympäristöjournalismista ja sen aiheista, käsittelytavoista, lähteiden käytöstä ja juttujen saamasta näkyvyydestä. Kolmannessa vaiheessa etsin saman ajanjakson lehdistä haastattelemiini toimittajien juttuja. Analysoin nämä tekstit mahdollisimman tarkasti ja yksityiskohtaisesti ja pyrin muodostamaan käsityksen ympäristötoimittajien journalismin puolueettomuudesta ja tyylistä. Peilaan analyysini tuloksia toimittajien haastatteluissa kertomiin omiin mielikuviinsa. Vertaan myös erikoistoimittajien juttujen piirteitä edellisen vaiheen yleiseen ympäristöjuttujen profiiliin.

Tekstintutkimusmetodini ovat sekä määrällisiä että laadullisia. Määrällisiä keinoja käytän muodostaakseni yleiskuvan ympäristöjutuista tilastoimalla kaikissa jutuissa esiintyviä piirteitä ja muuttujia. Laadullisia menetelmiä käytän kolmen ympäristötoimittajan haastattelujen ja tekstien analysoinnissa. Olen ottanut tekstintutkimuksessa käyttämäni analyysimenetelmään vaikutteita etenkin Teun A. van Dijkilta ja Kent Aspilta. Tarkoitukseni on tuoda tarkalla analyysimenetelmällä esiin piileviä asenteellisuuksia, niiden epäsuoria ilmaisutapoja sekä kannanottoja ja suhtautumistapaa.

1.5. Yhteenveto

Tämän tutkimuksen tavoite on selvittää, miten ympäristöjournalismi pystyy journalismin alalajina vastaamaan journalismin objektiivisuus vaatimukseen silloinkin, kun tiedonvälittäjä on erityisen ympäristötietoinen ja ympäristön tilasta huolestunut toimittaja. Tutkimuskohteeni ovat sekä ympäristötoimittajat että

heidän tuottamansa tekstit. Pysin myös piirtämään kuvaa ympäristöjournalismista jossakin määrin ristiriitaisena journalismin muotona ja kuvaamaan ympäristötoimittajan joskus poikkeuksellistakin asemaa toimituksessa.

Aiemmin olen tutkinut ympäristötoimittajien omia käsityksiä heidän työstään (Kantola 2001). Nyt myös peilaan näitä käsityksiä heidän tuottamiinsa teksteihin ja vertaan niitä muiden ympäristöstä yleensä satunnaisesti kirjoittavien toimittajien teksteihin. Pohdin, sopivatko toimittajien journalistiset tuotokset sekä heidän omiin käsityksiinsä että yleisiin ammattieettisiin ihanteisiin. Tutkimusmenetelmäni on yhdistelmä määrällistä ja laadullista tutkimusta. Määrällisiä metodeita käytän lähinnä tuottamaan taustatietoa tutkimastani aineistosta ja ympäristöjournalismista yleisesti. Pääpaino tutkimuskysymyksen vastaamisessa on diskurssianalyysilla.

2. Ympäristöjournalismi ja sen tekijät

2.1. Termit

Ympäristöjournalismin määrittelemisen ei ole yksinkertaista. Jokaisella ympäristöstä kirjoittavalla ja aihepiiristä tehtyjä juttuja tutkivalla on varmasti oma käsityksensä, lukijoista puhumattakaan. Monika Djerf Pierre on erottanut kolme tapaa nähdä ympäristöjournalismi: aihealueena, genrenä ja diskurssina. Aihealue on sidoksissa toimituksen organisaatioon, genre aiheen käsittelytapaan ja muotoon, diskurssi tekstin sisältöön. Itse ymmärrän ympäristöjournalismin tässä tutkielmassa diskurssin avulla. Toimittaja kuvaa ympäristöongelman tai muun tilanteen syntyä, syitä, seurauksia ja mahdollista ratkaisua. Yhteiskunnallinen näkökulma on tärkeä. (Djerf Pierre 1996, 23).

Samansuuntainen merkitys on Väliverroksen journalismin toisella tasolla. Toiselta tasolta nähdään ympäristöongelma ihmisen toiminnan tuloksena sekä sen yhteydet yhteiskunnallisiin, taloudellisiin, poliittisiin ja sosiaalisiin prosesseihin. Myös pyrkimys saastumisen estämiseen ja sen valvomiseen kuuluvat toiseen tasoon. (Väliverronen 1994b, 68)

Ympäristöjournalismin määrittely johtaa ojasta allikkoon. Ympäristöjournalismista ei voida vielä keskustella, ennen kuin on määritelty ympäristö, jota journalismi käsittelee. Leinonen (1985, 54) sisällyttää ympäristönsuojelua määritellesään ympäristöön sekä ihmisen tämän rakentamine yhdyskuntineen että luonnon. Mielestäni tämä on järkevä lähtökohta tutkittaessa ympäristöjournalismia sen yhteiskunnallisessa merkityksessä. Ympäristöjutun rajaamisen jokainen lukija tekee tietenkin omalla tavallaan ja omien tulkintojensa pohjalta, mutta itse tulkiten ympäristön elollisten olentojen elinalueena ja -olosuhteina, joihin luonto kuuluu. Tutkimissani ympäristöjutuissa pyritään kuvaamaan, analysoimaan ja parantamaan tämän ihmisen ja luonnon välisen vuorovaikutuksen sävyttämän ympäristön hyvinvointia. En laske ympäristöjutuksi vaikkapa yksittäisen rakennuksen suojelukiistaa, maisemansuojeluaiheen sen sijaan kyllä. Ympäristöongelma puolestaan kuvaa ilmiötä, joka uhkaa sitä ihmisen tai muun elollisen olennon ympäristöä, joka mahdollistaa tämän elämän ja hyvinvoinnin.

Lehdissä esiintyy sekä ympäristö- että luontojuttuja. Usein tekijöinä ovat samat toimittajat, mutta kirjoittajat erottelevat nämä kaksi ryhmää, ja niin teen myös itse tässä tutkielmassa. Luontojuttu on viihdyttävämpi, pelkästään luonnon ilmiöstä, eläimistä ja kasveista, vaikkapa tattivuodesta tai oravan pesäpuuhista kertova teksti. Se ei ota kantaa luonnon vointiin ympäristöstä tulevien paineiden alla eikä spekuloi kyseisen luontoarvon kehittymisellä tulevaisuudessa. Ympäristöjuttukin voi kertoa luonnosta, mutta siihen liittyy aina jonkintasoinen yhteiskunnallinen näkökulma, joka liittyy ympäristöongelmaan, -uhkaan tai muuhun ympäristön tilan muuttumiseen.

Journalismin ja toimittajien tekstien arvovapautta tai sen puutetta käsittelevistä termeistä käytän tässä tutkielmassa synonyymeinä sanoja kantaaottava, puolueellinen ja asenteellinen. Samoin samaa tarkoittavat kantaa ottamaton, puolueeton ja neutraali. Jos jutussa on ilmaisu, joka suorasti tai epäsuorasti korostaa luonnonmukaisen ympäristön itseisarvoa, kannustaa ympäristömyönteisyyteen tai pyrkii edistämään ympäristönsuojelua (tai toimii näitä arvoja vastaan), pidän sitä asenteellisena. Tasapuolisessa jutussa taas voi olla lukuisia asenteellisia ilmaisuja, mutta niiden keskinäinen painopiste ei suosi ympäristömyönteistä eikä -kielteistä näkökulmaa.

2.2. Journalismin luonne ja puolueettomuus

Nordenstreng luonnehtii kansainvälistä journalistietiikkaa niin yleismaailmalliseksi, että voidaan puhua universaalista journalistietiikasta. Tämän etiikan vanhin ja ehkä vahvin vaatimus on objektiivisuus, totuudenmukaisen kuvan tarjoaminen lukijalle. Tiedonvälityksen perusarvoksi ja kriteeriksi nähdään siis puolueettomuus. Tekstit pitää pyrkiä luomaan vapaiksi ennakkoasenteista, epätasa-arvoisuudesta ja kannanotoista. Itsenäisyyden ja riippumattomuuden ihanne on korostunut sitä mukaan kun länsimainen journalismi on kehittynyt vähitellen irralliseksi valtion ja puolueiden säätelystä. Toisaalta tekstien tuottaminen mediaan, kuten muuallekin, edellyttää jatkuvia arvovalintoja ja yhteiskunnallisen käyttäytymisen arviointia. Uutiset ja muut jutut kertovat asioista joidenkin arvojen

pohjalta. Laajalla toimittajakunnalla ei voi olla ehdottomia kollektiivisia arvoja, joten jokaisen yksilön persoonallisuus näkyy teksteissä. Uutiskriteerit on toki määritelty, mutta niiden täyttymisen jälkeenkin edessä on runsaasti valintoja. Kuneliuksen mukaan joukkoviestintä vaikuttaa arvoihin kahdella tavalla. Se tarjoaa materiaalia yleisölle omien arvojen rakennukseen ja toisaalta tyrkyttää omia normejaan sellaisenaan. (Kunelius 1988, Nordenstreng 1992)

Nordenstreng kuvaa journalistietiikan ”suurena harppauksena” sitä kehitystä, jossa journalismin totuudenmukaisuuden vaatimuksen rinnalle on vähitellen tullut vaatimus toimia tiettyjen yleismaailmallisten arvojen puolesta (Nordenstreng 1992, 192). Journalistin ohjeisiin on liitetty kehoituksia toimia muun muassa rauhan, ihmisoikeuksien, demokratian – ja viimeisimpänä ympäristön puolesta (Journalistin ohjeet 1998, 4). Ammattiyhteisön normit eivät määrittele, miten näiden ihanteiden puolesta tulee toimia. Kullekin jäsenelle sitoutuminen arvoihin voi tarkoittaa erilaisia käytännön sovelluksia. Jokainen arvottaa eri seikat eri tavalla ja kamppailee samalla oman puolueettomuutensa ja uskottavuutensa puolesta. Asetelma avaa kädenväännön siitä, mitkä ovat journalistille soveliaita keinoja arvojen edistämiseen.

Journalistin ohjeet velvoittavat journalistia pyrkimään työssään totuudenmukaiseen, olennaiseen ja monipuoliseen tiedonvälitykseen, ja yleisön on myös voitava erottaa tosiasiat ja niiden taustoittaminen mielipiteistä ja seipiteellisestä aineistosta (Journalistin ohjeet 1998, 5). Hyvä lehtimiestapa edellyttää, ettei mitään asiaan olennaisesti liittyvää saa jättää kertomatta. Tiiviissä ja nopeasti tehtävässä jutussa rajojen vetäminen on kuitenkin välttämätöntä. Eettiset ohjeetkin suhtautuvat toimittajan mielipiteiden ja tosiasioiden yhdistelemiseen hieman kaksijakoisesti. Toisaalta yleisön pitäisi erottaa kummasta on kyse, mutta toisaalta tapahtumien kommentoimista pidetään jopa suotavana ymmärrettävyyden lisäämiseksi. Esimerkiksi Julkisen sanan neuvoston päätökset hyväksyvät uutisten kommentoinnin, kunhan tapahtumista ei anneta harhaanjohtavaa kuvaa. Eettisiä ohjeita noudattava toimittaja myös pyrkii suojelemaan juttujaan ja tiedotusvälinettään ulkopuolisilta vaikutusyrityksiltä. (Vuortama 1984)

Kunelius on ottanut yhdeksi journalismia määritteleväksi sanaksi faktapohjaisuuden. Faktapohjaisuus on tullut osaksi journalismin määritelmää lähinnä kaupallistumisen ja laajojen yleisöjen tavoittelun myötä. Kunelius toteaa kuitenkin, että usein tiedotusvälineissä kerrotut tapahtumat ovat vain osa tapahtuneeseen liittyneitä tosiasioita. Monet ehkä laskelmoidutkin seikat jäävät kertomatta, kun toimittaja keskittyy vain ilmeisimpään tapahtuman sisältöön. Yksittäisen toimittajan tehtäväksi jää näin valita, tyytyäkö raportoimaan ainoastaan valmiiksi annettu tieto vai ryhtyäkö poimimaan myös uusia näkökulmia. Koska kaikesta ei voi kertoa kaikkea, asioiden valikointi jää tietenkin toimittajan omalle vastuulle ja vallalle. Faktapohjaisuus ei näin ollen johda välttämättä neutraaliuteen. (Kunelius 1998)

Työelämän käytäntö ei vastaa toimittajien omienkaan kokemusten mukaan säännönmukaisesti periaatteita ja heidän omia ihanteitaan. Esimerkiksi Ari Heinosen toimittajakyselyssä yli puolet vastaajista katsoi uutisjuttujen olevan helposti manipuloitavissa. Ammatillaiset itse näkivät toimittajan usein ensisijaisesti yksilöllisenä itsensä toteuttajana. Journalistin ohjeiden kohdat totuudesta ja olennaisuudesta sekä tosiasioista ja mielipiteistä nähtiin myös ongelmallisina kysymyksinä, joiden parissa toimittaja törmää usein vaikeuksiin käytännön työssä. (Heinonen 1994)

Hemánus ja Tervonen (1980, 82) ovat koonneet ”naivin idealistisia virhetulkintoja” objektiivisuudesta. Virheellisten käsitysten mukaan objektiivisuuteen päästään esimerkiksi silloin kun toimittajan pyrkimykset ovat rehellisiä, hän on ammattitaitoinen tai hänen oma suhtautumisensa käsiteltävään asiaan on neutraali. Nämä ominaisuudet eivät ole tietenkään suoraan verrannollisia tuotettuun tekstiin. Vaikutuksensa on myös esimerkiksi toimittajan ennakkotiedoilla, käytännön työprosessilla ja haasteltavan ja toimittajan kanssakäymisellä.

Journalisteja on varoiteltu lähtemästä minkäänlaiseen missiojournalismiin. Esimerkiksi Kauppalehden entinen päätoimittaja ja pitkän linjan journalisti Lauri Helve on yhdistänyt missiojournalismin nimenomaan ympäristöjournalismiin (mm. Helve 1995, nimimerkki Selänpesijä 2000). Toisaalta useimmilla erikois-

lehdillä tai -osastoilla tuntuu olevan jokin missio. Kauppalehti tukee elinkeinoelämää ja sen aatetta, matkailuliite kannustaa matkailuun.

Jako kantaaottaviin ja kantaa ottamattomiin kirjoituksiin ei ole kristallinkirkas, eikä kukaan varmasti pysty sitä koskaan sellaiseksi tekemään. Vaikuttamaan pyrkivien arvottavien ilmaisujen lisäksi myös valinta tehdä neutraali juttu tietystä aiheesta, vaikkapa kasvihuoneilmiön vaikutuksista, on kannanotto. Se on väite siitä, että ilmaston muuttumista on syytä pohtia ja varoitus siitä, mitä toimintatavoista voi seurata. Jutut ovat täynnä myös muunlaisia valintoja. Esimerkiksi ympäristökiistan molemmille osapuolille ei voi antaa puheenvuoroa ensin. Myöskään jokaista asianosaista ei voi kaikissa tilanteissa kuulla. Lähes joka sanan ja jutun osasen kohdalla on valittava useista vaihtoehdoista. Tätä tosiasiaa voi puolustaa sillä, että usein yleisön oikeuteen saada tietoa lisätään myös oikeus kuulla erilaisia mielipiteitä.

Kuten monissa muissakin tiedonvälityksen lajeissa, ympäristöjournalismissa toimittajan voi nähdä tekevän myös valistavaa työtä. On yleisesti hyödyllistä kertoa uusia tietoja, joita ympäristövaikutuksista jatkuvasti saadaan. Niinpä ympäristöjuttuihin voi liittyä jopa konkreettisia vinkkejä siitä, miten ympäristön hyvinvointia voisi parantaa. Valistuksen voi nähdä joko journalistin ohjeiden mukaisena ympäristönäkökulman huomioimisena tai sitten osana eri intressien välistä valtataistelua.

Lowe ja Morrison (1984) näkevät ympäristöjournalismin sisäänrakennetuksi ominaisuudeksi esimerkiksi kriittisen suhtautumisen industrialismin saavutuksiin. Omissa haastatteluissani toimittajat arvioivat oman arvo maailmansa lähelle ympäristönsuojelijoita ja etäälle elinkeinoelämän toimijoista. Toimittajien ajatusmaailma ei kuitenkaan ole mustavalkoinen. Pääteen äärellä ei heidän sanojensa mukaan paina ainoastaan vihreät lausunnot. Ymmärrystä riittää myös elinkeinonharjoittajille ja erityisesti pienille toimijoille kuten yksityisyrittäjille, vaikka toimittaja suurissa periaatteellisissa kysymyksissä onkin ympäristön puolella.

Peltokankaan ja Ulkuniemen (1989) haastattelemat ympäristötoimittajat ovat sitä mieltä, että jutuissa painavat varsinkin työllisyysasiat ja kansainvälinen kilpailu-

kyky. Nämä näkemykset kilpailevat ympäristöarvojen kanssa ja joskus mitätöivät vihreät näkökulmat. Kolme haastattelemiani ympäristötoimittajaa toteaa, että positiivinen ympäristöuutisointi varsinkin elinkeinoelämän aiheista on negatiivista harvinaisempaa myös käytännön syistä. Yksittäisen yrityksen ympäristöteosta kertominen sijoittuu arveluttavan lähelle mainontaa.

Journalistin ohjeisiin (1998) rinnastettaessa ympäristökirjoittelussa on nähtävissä kahdenlaista vaikuttamista. Toisessa pyritään eettisten ohjeiden mukaiseen ympäristövaikutusten kertomiseen eräänlaisena kansanvalistus tehtävänä. Tällöin ympäristömyönteisyys nähdään kiistattomana perus arvona ja esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden tärkeys allekirjoitetaan samalla tavalla kuin rauhan tai demokratian. Toinen vaikuttamistapa on voimakkaampi kuin ohjeissa mainittu. Tällöin ympäristöarvo sijoitetaan sen kanssa kilpaileviin arvoihin nähden subjektiivisella tavalla. Esimerkiksi tien tai tehtaan sijoitteluun otetaan kantaa vedoten ympäristöarvoihin. Tällöin ei ole enää kyse yleisestä ympäristöarvojen huomioon ottamisesta vaan niiden asettamisesta vastakkain tai tiettyyn arvojärjestykseen muiden arvojen kanssa sekä kannanotosta ristiriitatilanteessa. Tämänkaltaista ympäristön puolustamista Journalistin ohjeiden ei voi nähdä vaativan tai suositteluvan.

2.3. Toimittajan asema ja toimenkuva

Ympäristötoimittajien järjestössä Ympäristötoimittajat ry:ssä on pantu merkille, että päätoimisten ympäristötoimittajien määrä vähenee. Suomessa on vuoden 2003 loppupuolella vain muutama tiedotusväline, jossa on kokopäivätoiminen ympäristö- ja luontotoimittaja. Tekemieni teemahaastattelujen aikaan päivälehdissä oli yksi päätoiminen ympäristötoimittaja, joka kuului haastateltaviini, mutta pari vuotta myöhemmin heitä ei ole yhtään. Viime vuosina kokopäivätoimisen ympäristötoimittajan paikan ovat sanomalehdistössä lakkauttaneet muun muassa Turun Sanomat, Demari ja Helsingin Sanomat. (Laakso 1.2.2001, Laurila 17.10.2003)

Ympäristötoimittajat ry:ssä on noin 130 jäsentä. Heistä suurin osa kirjoittaa ympäristöaiheista osana toimenkuvaa ja muiden tehtävien ohessa. Järjestössä ennakoidaan, ettei alan erikoistoimittajien asema ole ainakaan vahvistumassa vaan nykyinen kehitys jatkuu. Suurten maakuntalehtien toimituksissa on kuitenkin ainakin yksi toimittaja, joka on kiinnostunut aihepiiristä ja tekee ympäristöjuttuja säännöllisesti vähintään omatoimisesti ilman organisaation osoittamaa erikois- asemaa. (Laakso 1.2.2001, Laurila 17.10.2003)

Ympäristöjuttujen määrän ei ole toimituksen arkityössä kuitenkaan havaittu vähenevän. Esimerkiksi Helsingin Sanomien oman tutkimuksen mukaan lehdessä on joka päivä 1–10 ympäristöjuttua. Etenkin kotimaan toimituksessa niitä laatii suuri joukko journalisteja. Ympäristöaiheiden määräkin kasvaa, kun muun muassa EU on tuonut ympäristökirjoittelun piiriin uusia aiheita. Myös yleisö seuraa teemaa ahkerasti. Esimerkiksi Aamulehden lukijatutkimuksessa ympäristöjuttujen kiinnostus nousi vuonna 2000 edellisen tutkimuksen sijaluvulta 13 sijalle 6. (Järventaus 14.2.2001, Salminen 9.2.2001)

Ympäristöstä säännöllisesti kirjoittava toimittaja eroaa toimituksessa useimmista muista työntekijöistä siinä, että hän edustaa yleensä yksin omaa aihealuettaan. Siinä missä maakuntalehdessä esimerkiksi taloustoimittajia on useita hoitamassa osastoaan kollektiivisesti, ympäristötoimittajan työ on yksinäistä ja itsenäistä puurtamista. Mielenkiintoista ympäristötoimittajan roolissa on se, että hänellä on myös paljon päätösvaltaa. Ympäristötoimittajat keskustelevat työstään, aiheistaan, näkökulmistaan ja lähteistään äärimmäisen harvoin esimiesten tai muiden toimittajien kanssa. Tällöin yksittäinen toimittaja on merkittävässä roolissa muodostaessaan lehden linjaa yhden aihepiirin osalta. Kaikki haastatteleman toimittajat sanovat päättävänsä juttujensa näkökulmat ja lähteet yksin. Yksi toimittaja kertoo esimerkin ajanjaksosta, jolloin ilmastonmuutos oli kovasti pinnalla. Hän tunsu tehtailevansa lähes kaikki aihepiirin jutut, koska muut kokivat sen liian vaikeaksi. Hän ei pitänyt tilannetta hyvänä.

Myös aiheiden ideointi lepää lähes yksinomaan ympäristöasioista kirjoittavien toimittajien harteilla. Haastatellut lukevat alan lehtiä ja saavat tietoa järjestöiltä ja viranomaisilta. Oman ideoinnin osuus on kuitenkin hyvin suuri ja siinä toimittaja

vaikuttaa lehden lukijoiden saamaan tietoon ennen kaikkea omalla persoonallaan. Toisaalta myös muutkin kuin ympäristötoimittajat tekevät työtään melko itsenäisesti. Kehälinnan ja Melinin (1988, 27) mukaan kahdeksan kymmenestä toimittajasta valitsee juttujensa aiheet vähintäänkin melko vapaasti. Yli puolta toimittajista ei ole koskaan kielletty tekemästä jotakin juttua.

Ympäristöasiat ovat monesti paikallisesti ja poliittisesti kuuma peruna. Alueellisina vaikuttajina ja yhteiskunnallisina toimijoina päivälehdet liikkuvat aralla maaperällä puuttuessaan esimerkiksi alueen talouden kannalta tärkeän yrityksen puutteelliseen ympäristöasioiden huomioimiseen. Seuraukset saattavat olla alueen elinkeinoelämän sekä työllisyyden kannalta negatiivisia. Kaikki haastattelemiini toimittajat sanovat, etteivät he kohtaa sensuuria. Minkään toimijan tekemisiä koskevan jutun kirjoittamisessa ei vitkastella eikä kukaan toimituksen sisällä yritä estää jutun tekoa. Toimittajat myöntävät niin sanottujen vaikeiden aiheiden olemassaolon, mutta sanovat, etteivät ne vaikuta heidän työhönsä. Mikään aihe ei saa erikoiskohtelua eikä esimiesten uskota yrittävän puuttua toimittajan työhön epäjournalistisin perustein

Peltokankaan ja Ulkuniemen haastattelemista ympäristötoimittajista kolme viidestä näkee, että tiedotusvälineitä selvästi ohjaillaan ja käytetään hyväksi ympäristöasioissa. Yksi toimittaja sanoo, että toimittaja voi itse olla mukana hyväksikäytössä saadakseen skuupin. Tyypilliset ympäristöjuttujen toimijatkin ovat sitä mieltä, että eri tahot pyrkivät käyttämään toimittajia hyväkseen ympäristöasioihin liittyvissä kamppailuissa. Toimittajan asema rinnastetaan poliittikkoon, jonka käyttämän vallan hyödyntämisestä kilpaillaan. (Peltokangas & Ulkuniemi 1989)

Haastattelemieni ympäristötoimittajien kokemukset toimituksen ulkopuolelta tulevista yhteydenotoista vaihtelevat paljon. Yksi on saanut tappouhkauksia ja toinen ei ole koskaan kokenut varsinaista painostusta. Kaikki ovat kuitenkin huomanneet, että heidän työhönsä yritetään vaikuttaa. Toimittajat sanovat pystyvänsä suhtautumaan vaikutusyrityksiin välinpitämättömästi. Mitä paikallisempi aihe on, sitä kärkevämpää näyttäisi palaute olevan. Helsingin Sanomien ulkomaansivuille kirjoittava toimittaja ei saa yhteydenottoja lukijoilta,

mutta maakuntalehden toimittaja puhuu lukijoiden kanssa päivittäin. Toimittajat ovat yksimielisiä siitä, että radikaalit ympäristöjärjestöt eivät ole suuria painostajia. Elinkeinoelämän edustajat ovat yhtä aktiivisia kuin ympäristöihmiset.

Vaikka tutkimani ympäristötoimittajat kokevat oman asemansa poikkeuksellisen vapaaksi, he eivät pysty tekemään sellaista journalismia kuin haluaisivat. Suurimmiksi kahleikseen toimittajat mainitsevat saamiensa resurssien vähyden ja muurit osastojen välillä sekä edellisten osoittaman aihepiirin aliarvostuksen. Journalistit kokevat ympäristökysymykset asioiksi, jotka tarvitsevat usein paljon tiedon hankintaa ja useiden lähteiden käyttöä, eli aikaa, joka on päivälehdessä kortilla. Päivälehti tuntuu toimittajista liian kiireiseltä ympäristöltä riittävän perusteelliseen työhön. Haastatellut kokevat, että lehden johto ei arvosta heitä eikä heidän työtään riittävästi. Toimittajat itse kokevat ympäristöjournalismin hyvin tärkeäksi ja kertovat saavansa myös lukijoilta samanlaisia viestejä.

Ympäristötoimittajat keskustelevat reviiri- ja osastoissa usein taloustoimittajien kanssa, sillä elinkeinoelämä on molempien aiheissa tärkeä toimija. Ympäristökatastrofit heilauttelevat pörssikursseja ja talouslukuja, ja vihreä imago on osa yritysten kilpailukykyä ja markkinointistrategiaa. Ympäristöasioiden huomioarvo lisääntyy talouselämässä (ks. esim. Lesser & Dodds & Zerbe 1997), mutta se ei ympäristötoimittajien harmiksi näy talousoastolla. Eräs haastateltava toteaa, että heidän lehdessään ympäristöasiat eivät näy taloussivuilla, sillä yritysten ympäristötekoja ei pidetä uutisina ja laiminlyönnit taas kuuluvat muille sivuille.

2.4. Toimittajan arvot ja tavoitteet

Toimittajaksi tullaan lukemattomia eri reittejä. Haastattelemanani henkilöt sanovat, että ympäristötoimittajaksi tullaan kuitenkin vain yhtä reittiä, oman kiinnostuksen kautta ja omasta aloitteesta. Ympäristötoimittajaksi ei määrätä ketään, sillä toimituksissa on yleensä enemmän toimenkuvasta kiinnostuneita kuin erikoistoimittajan pestejä. Haastattelemanani toimittajat sanovat kannattavansa ympäristönsuojelua ehdottomasti. Kiistakysymyksissä tämä tarkoittaa väistämättä jonkin toisen kannan pitämistä toissijaisena. Uutista kirjoittaessaan toimittajat kuitenkin

vakuuttavat kuuntelevansa kaikkia osapuolia. Onko puolueellisen toimittajan siis mahdollista tehdä puolueeton juttu? Toisaalta omat arvot tiedostetaan, mutta arviota niiden vaikutuksesta on vaikea muodostaa. Kehälinna ja Melin (1988, 32) toteavat tutkimuksessaan, että toimittajien keskuudessa luonnonsuojelijoiden ja yritysten välinen ristiriita koetaan kaikkein suurimmaksi yhteiskunnalliseksi ristiriidaksi. Toisella sijalla on ristiriita kovien ja pehmeiden arvojen välillä. Journalistit ja erityisesti naistoimittajat näkevät yhteiskunnalliset vastakohdat muuta väestöä voimakkaammin.

Haastattelemi toimittajat kuvailevat arvomaailmaansa vihreäksi ja tiedostavat ja myöntävät sen sijaitsevan lähellä ympäristöjärjestöjen ideologiaa. Kahden arvot ovat niin yhtenäiset, että he ovat tai ovat olleet jollakin tavalla mukana ympäristöjärjestön toiminnassa. Englantilaisia ympäristötoimittajia tutkineet Lowe ja Morrison (1984) ovat huomanneet sikäläisten ympäristötoimittajien olevan niin ympäristöaatteeseen sitoutuneita, että monista on tullut erilaisten kampanjoiden vetureita. Haastattelemi suomalais-toimittajat haluavat kuitenkin pysyä puolueettomina suojellakseen omaa ammatillista uskottavuuttaan ja säilyttääkseen sen.

Kysymykseen siitä, haluaako toimittaja journalismillaan edistää ympäristönsuojelua, kaikki kolme toimittajaa vastasivat empimättä myönteisesti, tosin hiukan eri lähtökohdista. Yksi korostaa tiedon jaon merkitystä ja vaikutusta asenteisiin. Toinen haluaa herättää keskustelua muun muassa vetoamalla tunteisiin ja kolmas korostaa arvojärjestyksen uudelleen miettimistä. Myös se, kenen hyötyä toimittaja työllään tavoittelee, jakaa mielipiteet. Yksi mainitsee työnantajan, toinen luonnon ja kolmas lukijat.

Ympäristötoimittajat haluavat edistää ympäristönsuojelua paitsi työssään myös muussa elämässään. Kaksi haastateltavaa kertoo noudattavansa jonkinlaista ekologista elämäntapaa. He ovat esimerkiksi luopuneet yksityisautoilusta. Kolmas haastateltava sanoo, ettei tällä hetkellä noudata ympäristöä säästävää elämäntapaa. Hän kuitenkin osoittaa ekologisen tietoisuutensa eritellessään elämäntapansa ympäristön tilaa heikentäviä seikkoja. Koska toimittajat toimivat henkilö-

kohtaisten arvojensa vahvasti ohjaamina, heidän kykynsä riippumattomaan journalismiin on kyseenalaistettava.

2.5. Yhteenveto

Ymmärrän ympäristöjournalismin kirjoitteluna, jossa ympäristö, luonto ja ihmiset mukaan lukien, sekä siihen liittyvät ongelmat ja muutokset nähdään yhteiskunnallisessa valossa. Näyttää siltä, ettei tämänkaltaisen journalismin tekijän työ voi olla täysin kantaa ottamatonta ja riippumatonta jo senkin takia, että ympäristötoimittajana oleminen on useimmiten alalla toimivalle eräänlainen kutsumusammatti. Alalla vallitsevien normien mukaan kirjoittelussa olisi kuitenkin tärkeää se, etteivät ilmaisut edusta vain yhtä tapaa nähdä asioita, vaan että toimittaja avaisi teksteissään eri toimijoiden näkemyksiä ja kantoja lukijalle.

Länsimaisen journalismin tärkeimmiksi tunnuspiirteiksi ovat muotoutuneet sen perustuminen ainoastaan tosiasioihin, kaiken oleellisen kertominen ja tasa-puolisuus. Tämä edellyttää objektiivista lähestymistapaa, jonka ulkopuolella toimittaja pitää omat mielipiteensä. Toisaalta joukkoviestintä nähdään yhtenä yhteiskunnan instituutiona, jolla on valtaa. Yhteiskunnallinen tehtävä toteutuu joskus arvojen tarjoamisena lukijoille sekä ilmiöitä yksinkertaistavana havainnollistamisena ja kommentointina. Tämä ristiriita näkyy arjen työssä siten, että käytännössä erilaiset rajaukset, kannanotot ja mielipiteet hyväksytään myös journalistisessa etiikassa, kunhan niitä ei käytetä lukijaa johdattelevassa muodossa.

Ympäristöjuttujen linjaan ja kannanottoihin on kuitenkin syytä kiinnittää erityistä huomiota ympäristötoimittajan itsenäisen aseman ja melko suuren vallan vuoksi. Yksi journalisti pystyy päättämään juttujensa sisällön itsenäisesti ja näin antamaan suunnan lehden linjalle ympäristökirjoittelussa. Ympäristötoimittajan ympärillä ei ole omaa osastoa ja sen muita työntekijöitä suodattamassa tämän asenteita, ja esimiehet puuttuvat ympäristökirjoitteluun hyvin harvoin.

Ympäristötoimittajat kokevat, että heidän työtään rajoittavat tekijät ovat ensisijaisesti toimituksen seinien sisäpuolella ja johtuvat aihepiirin väheksymisestä vastoin lukijoiden toiveita. Varsinaista sensuuria tai itsesensuuria haastatteleman toimittajat eivät näe olevan. He uskovat vahvasti pystyvänsä suojautumaan ulkopuolisilta vaikutusyrityksiltä.

3. Kolmen maakuntalehden ympäristökirjoittelu

3.1. Kvantitatiivinen tutkimus

Käytän kvantitatiivista luokittelua muodostaakseni tutkittavien lehtien ympäristöjournalismista taustatietoa sekä pintapuolisen yleiskuvan. Olen valinnut tilastoitavakseni tekstin piirteitä, joiden uskon helposti havaittavalla tavalla ilmentävän jutun asemaa lehdessä sekä lähestymistapaa ympäristöasioihin. Määrällisen osion tarkoitus ei ole vastata varsinaiseen tutkimuskysymykseen, journalismin asenteellisuuteen, vaan muodostaa perustietämys, jonka pohjalta ympäristötoimittajien painotukset nousevat näkyviin. Asenteellisuutta etsin myöhemmin kvalitatiivisin keinoin.

Otan kvantitatiiviseen tarkasteluun kaikki kolmen lehden ympäristöjournalismiksi luettavat jutut kahden viikon ajalta, yhteensä 230 juttua. Olen poiminut joukosta pois kolmen haastatteleman toimittajan tuotokset, joita tarkastelen myöhemmin sekä määrällisesti että laadullisesti. Ylivoimainen enemmistö ajanjakson jutuista onkin muiden kuin erikoistuneiden toimittajien tekstejä. Ympäristöasioita käsittelevät esimerkiksi paikallissivujen jutut, jotka ovat useimmiten alue-toimittajien kirjoittamia. En ole laskenut erillisiksi jutuiksi etu- tai pääuutissivulla olevaa vinkkiä, joka viittaa sisäsivulla olevaan varsinaiseen juttuun. Sen sijaan olen huomionnut, mistä jutuista on nostettu vinkki pääuutissivulle. Omiksi jutuikseen lasken niin sanotut kinalojutut, tekstit joilla on oma otsikko, mutta jotka muodostavat kokonaisuuden yhden tai useamman muun jutun kanssa.

Teksteissä minua kiinnostavat sen käsittelemä aihepiiri, pääasiallinen näkökulma, osasto, palstamäärä, erilaiset tehosteet sekä lähteet ja päälähteet, joita tekstin perusteella näen toimittajan käyttäneen.

3.2. Aiheet

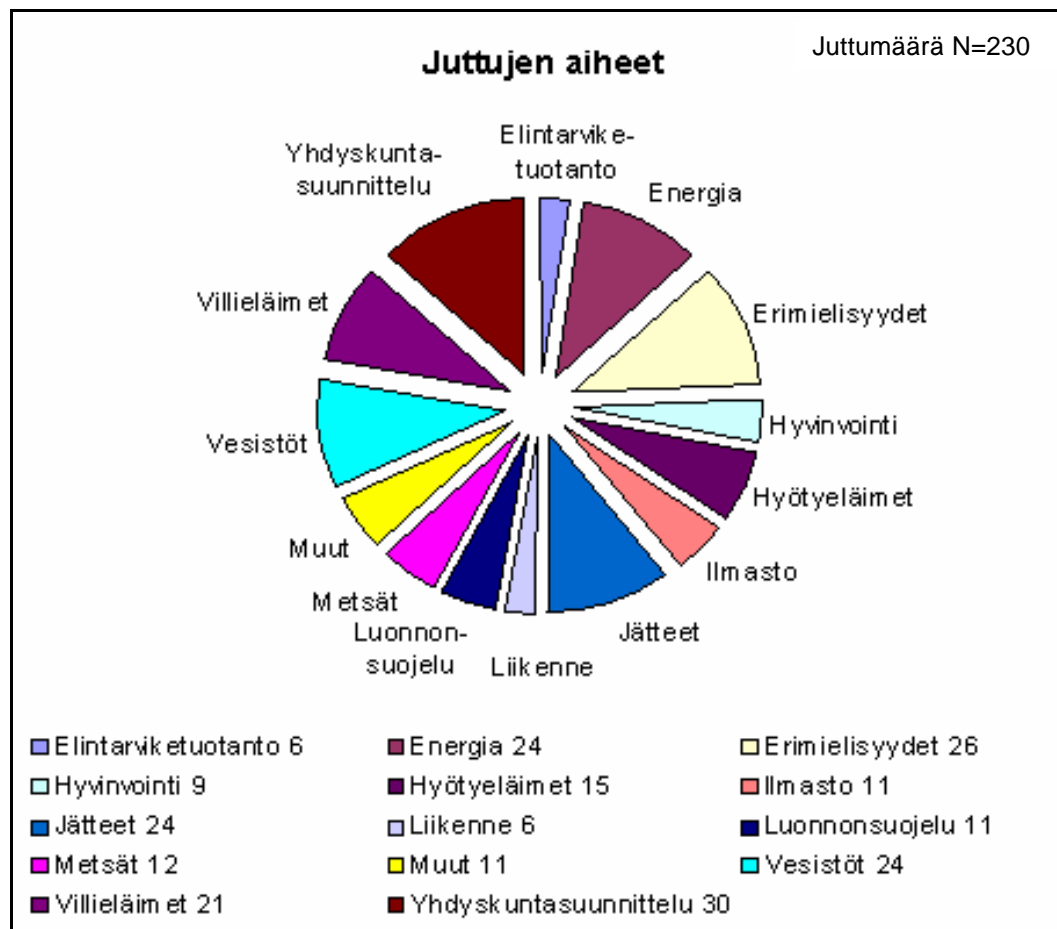
Aihevalinta on mielestäni suurin journalistinen valinta. Esimerkiksi käytetyt lähteet ja näkökulmat ovat toissijaisia verrattuna siihen päätökseen, tuodaanko aihe esille lainkaan. Asiasta vaikeneminen tai kertominen lehdistössä voi johtaa tilanteen kannalta täysin erilaisiin seurauksiin. Ympäristöongelman tai ympäristön tilan suuntauksen uutisoimatta jättäminen heikentää oleellisesti yleisön mahdollisuutta saada tietoa ja kiinnostua asiasta. Sen sijaan, jos asia tuodaan esille, vaikka kielteisestäkin näkökulmasta, lukija saa mahdollisuuden puuttua; etsiä lisätietoa, punnita asiaa, kyseenalaistaa näkökulma ja jopa toimia. Siksi käytän tässä luvussa paljon aikaa aihepiirien saaman julkisuuden määrän ja laadun analysointiin.

Jutun aiheeksi miellän tekstistä päällimmäiseksi nousevan ympäristöön liittyvän teeman. Aina juttujen jaottelu ei ole ollut yksiselitteistä vaan olen joutunut tekemään joitakin subjektiivisia linjavetoja. Esimerkkinä voin mainita vaikkapa jutun, jossa kerrotaan öljytankkerin vuodosta. Tällöin on tulkinnanvaraista, kuuluuko juttu liikenteen, vesistöjen vai jätteiden sarakkeeseen. Toinen esimerkki voisi olla ydinvoimakeskustelua kuvaava raportti, joka voi olla sekä erimielisyys-että energiajuttu. Rajatapauksissa olen tehnyt valinnan toimittajan painotuksia seuraamalla. Jos toimittaja keskittyy tankkerijutussa siihen, miksi vuoto pääsi tapahtumaan, jutun aihe on jätepäästöt. Jos painopiste on vuotaneen öljyn vaikutuksessa meriluontoon, teksti on vesistöaiheinen. Jos taas pohditaan vesiliikenteen ja väylien suhdetta ympäristöön laajemmin, aihe on liikenne. Ydinvoimajutussa taas on kyse erimielisyydestä, jos kuvaillaan ja asetetaan vastakkain eri tahojen toisistaan eroavia näkemyksiä. Jos taas selvitetään ydinvoimarakentamisen teknistä etenemistä ja tavoitteita, kyse on energiantuotannosta.

3.2.1. Mistä kirjoitetaan

Olen jakanut juttujen aiheet seuraaviin ryhmiin: yhdyskuntasuunnittelu, villieläimet, vesistöt, erimielisyydet, energia, jätteet, liikenne, metsät, hyötyeläimet, luonnonsuojelu, ilmasto, hyvinvointi, elintarviketuotanto ja muut.

Kaavio 1. Ympäristöjuttujen jaottelu aiheiden mukaan.

Liitteessä 1 on yksityiskohtaisempaa tietoa aihepiirien käsittelystä tutkimuslehdissä.

Yhdyskuntasuunnittelu

Ryhmään kuuluvien aiheiden vaikutukset ovat useimmiten tiiviisti ihmisen arjessa näkyviä. Kyseessä on kaupungin tai muun asutun ympäristön rakentaminen ja maankäyttöratkaisut. Tyypillisiä kysymyksiä ovat muun muassa kaavoitus, rakennusluvut, liikennesuunnittelu, meluntorjunta ja muut usein tekniset asiat, joilla on ympäristövaikutuksia. Usein jokin taho ottaa kantaa hankkeen tarpeellisuuteen tai yrittää vauhdittaa sen etenemistä. Onpa joukossa niitäkin juttuja, joissa etsitään keinoja viihtyisemmän kaupunkiympäristön luomiseksi.

Yhdyskuntasuunnittelu on aihepiiri, jonka kautta ympäristökysymykset tulevat sanomalehdessä esille kaikkein useimmin. Tulos on sikäli erikoinen, että ympäristöstä ja ympäristönsuojelusta puhuttaessa arkikeskusteluissa käsitellään harvemmin esimerkiksi kaupunkiympäristöä. Tosin ryhmän näkökulmien jakauma kertoo, että päälähestymistapa on harvemmin ympäristönsuojelussa. Useimmiten tarkastellaan sitä, miten ympäristöön vaikuttava hanke etenee paikallisessa byrokratiassa, milloin se on esillä kaupunginhallituksessa ja onko siitä valitettu. Ympäristövaikutukset eivät yleensä ole jutun kärjessä vaan useimmiten sivulauseissa ja loppukappaleissa. Tämän aihepiirin juttuja on muita enemmän paikallisosastolla ja niitä tehostetaan kartoilla, kuvilla ja vinkeillä. Yhdyskuntasuunnittelun käännteet saavat paljon palstatilaa.

Erimielisyydet

Erimielisyyksiin kuuluu pääasiassa kotimaisia kiista- ja mielenilmausjuttuja. Pääuutisena on vastakkainasettelu eri toimijoiden välillä tai selostus siitä, miten kiistakapulaa viedään eteenpäin byrokratian syövereihin, missä sitä käsitellään, kuka on valittanut ja koska sitä odotetaan hovioikeuteen. Paljon palstatilaa saavat Vuotoksen altaan, Vuosaaren sataman tai ydinjätteen loppusijoituksen kaltaiset pitkän linjan riidat. Vastaavia kädenvääntöjä on eri mittakaavassa ympäri maata. Napit voivat olla vastakkain niin poliitikoilla, ympäristöliikkeellä ja elinkeinoelämällä kuin virkamiehillä ja asukkaillakin. On tyyppillistä, että joku taho syyttää toista hankkeen jarruttamisesta tai ympäristöarvojen yli kävelemisestä. Myös kunnallis- ja valtakunnan poliitikoilla on aiheeseen usein sanottavaa, tavallisesti taloudellisesta näkökulmasta.

Monet jutut saavat paljon tilaa, sillä erimielisyydet ovat monisäikeisiä. Myös tehosteita käytetään ahkerasti. Varsinkin pitkään kestäneitä kiistoja päivitetään säännöllisesti lyhyillä parin palstan teksteillä. Erimielisyydet ovat lehden ilmestymisalueella usein merkittäviä ja laajasti kiinnostavia, joten niitä esitellään usein pääuutissivun vinkillä. Lasken ryhmään kuuluviksi myös jutut, joiden keskeinen sisältö on jonkin tahon kannanotto yksittäiseen keskustelunaiheeseen. Esimerkkinä voisi mainita vaikkapa WWF:n ilmaiseman huolen valkoselkätikan

asuinalueen raivauksesta. Tällöin kiistakumppania ei välttämättä näy jutussa, mutta tekstillä jatketaan aiempaa erimielisyyksien sävyttämää keskustelua.

Vesistöt

Vesistöaiheisten juttujen joukossa otsikkoon nousee useimmiten Itämeri. Vesialue ongelmiseen saa aineistossani huomiota enemmän kuin sisävedet tai muut merialueet – lehdestä riippumatta. Kuitenkin Itämerta käsitellään lähinnä Suomen välittömien lähialueiden osalta, ja vesistöjutut painottuvat muita aiheita voimakkaammin kotimaan osastolle. Itämeren ohella puhutaan usein taajamien jätevesien käsittelystä yleisellä tasolla, mutta yksittäisten järvien ja jokien ongelmat tuntuvat jäävän jalkoihin totaalisesti. Tästä kertoo myös juttujen jakautuminen osastoille, paikallisia asioita esitteleville sivuille vesistökyseymykset pääsevät harvoin.

Jutuissa on usein puheena veden tutkittu laatu ja vesistön tila. Kantaa otetaan myös siihen, mitä pitäisi tehdä, ja kättä väännetään ongelmien ehkäisemisen rahoituksesta. Vesistösektoria levittää aineistokaudella Suomenlahdella käynnissä ollut öljyntorjuntaharjoitus, jonka vaiheista raportoitiin ahkerasti STT:n välityksellä jokaisessa kolmesta lehdestä. Nämäkin uutiset, kuten usein myös muut vesistä kertovat asiat, kuitattiin yhdellä tai kahdella palstalla. Tehosteena voidaan käyttää karttaa osoittamaan huolen kohteena oleva alue.

Energia

Energiajutut käsittelevät pääosin erilaisia energiantuotantotapoja. Joukkoon mahtuu myös tekstejä, jotka tuovat esille kuluttajanäkökulmaa, energiankulutusta ja -säästöä sekä niitä valintoja, joita yksittäinen ihminen energian loppukäyttäjänä voi tehdä.

Energia on selvästi aihe, johon monenlaisilla lähteillä on sanottavaa. Eri tahot kommentoivat mielellään sitä, pitäisikö energian käyttöä hillitä vai pitäisikö energiantuotantoa lisätä ja pitäisikö käyttää taloudellisempia kodinkoneita vai kenties välttää niiden käyttöä. Kantaaottavat jutut haukkaavat puolet koko

energiauutisoinnista, ja myös energian tuotannon ja käytön vaikutus elinkeinoihin nousee vahvasti näkyviin. Energiasta puhutaan ylivoimaisesti eniten tabusivuuilla. Näin ollen ympäristönäkökulma ei ole hallitseva vaan pikemminkin pakollisen mainittavan roolissa.

Jätteet

Jäteotsikon alle olen koonnut suhteellisen monenlaisia asioita. Kyse on niin yhdyskuntajätteen tuotannosta ja käsittelystä kertovista jutuista kuin ilman- tai vesistösaasteiden kaltaisista päästöistä. Laajasti tulkitsemastani aihepiiristä huolimatta juttujen määrä jää pieneksi. Tilaa jutut sen sijaan saavat kohtuullisesti, pitkälle ahkeran kuvituksen ansiosta. Jätteet eivät ehkä tule ensi ajattelemalla mieleen erityisen kuvallisen aiheena, mutta lehdentekijät selvästikin näkevät tilanteen toisin.

Lähestymistapa jätteisiin ja päästöihin on melko talouspainotteinen. Asioita käsitellään yksittäisen elinkeinon kannalta ja usein ihmetellään, kenen pitäisi hoitaa kustannukset. Myös teknisiä innovaatioita tarjotaan apuun pienentämään roskavuoria. Likaajia syytellään ja käytännön esimerkkejä annetaan jätteiden vähentämiseksi.

Villieläimet

Eläinaiheisten juttujen suuren ryhmän olen jakanut kahtia, villi- ja hyötyeläimiin. Merkittävästi suurempi villieläinten ryhmä käsittelee eläimiä, jotka elävät vapaana luontaisessa ympäristössään. Villieläinjutut ovat melko perinteiseltä vaikuttavia luontopainotteisia ympäristökirjoituksia, joiden lähestymistapa on biologinen. Toimittaja kuvailee lajin elintapoja, uhkia ja selviytymistä. On huomattava, että olen kuitenkin rajannut ryhmän ulkopuolelle sellaiset eläinjutut, joissa ei ole havaittavissa mitään yhteyttä ympäristön tilaan, ihmisen aiheuttamiin ongelmiin tai yhteiskunnallisiin ympäristökysymyksiin. Yksistään luonnon tapahtumista kertovat tekstit eivät täytä asettamiani ympäristöjutun kriteereitä.

Villieläinryhmän tyypillisessä jutussa kotimainen luonnonvarainen eläin on joutunut ihmisen kaltoin kohtelemaksi, vaikkapa sen elinympäristön pilaantuessa. Merkillepantavaa on, että usein pääroolissa ovat yksittäiset yksilöt eivätkä populaatiot tai koko laji, esimerkkinä ahkerasti uutisoidut myrkytetyiksi joutuneet joutsenet. Tyypillinen tapaus on myös vaikkapa maatilalan ladon lattian alla talven viettävä karhu, josta kerrottaessa korostetaan karhun oman rauhan tärkeyttä. Monesti otetaan kantaa eläinten puolesta ja neuvotaan, miten niitä voidaan auttaa tai tukea.

Merkittävää on kuvallisten juttujen suuri määrä, mikä myös kasvattaa eläinaiheisten juttujen saamaa palstatilaa. Villieläinjuttuja käytetään selvästi lehden sivujen värittämiseen ja niille annetaan tilaa suurta lukijamäärää kiinnostavina human interest -juttuina. Esimerkiksi valkoselkätikan pesäpuuat Tampereella saavat uutisosastolta käyttöönsä kuusi palstaa ja kuvallisen vinkin etusivulle. Metsästykset, pesinnät, talvehtimiset ja kärsimykset erilaisten onnettomuuksien yhteydessä ovat lehtien kannalta kiinnostavia, raportointia vaativia aiheita, jotka varmasti toistuvat vuodesta toiseen.

Hyötyeläimet

Toinen eläinryhmä käsittelee hyötykäytössä olevia eläimiä. Mukaan on laskettu maatalojen tuotantoeläimet, turkiseläimet sekä myös lemmikkieläimet, siis villieläinten vastakohtana ihmisestä riippuvaisena elävät eläimet. Monessa jutussa on eläinsuojelullinen näkökulma joko suorasti tai epäsuorasti. Eläinten kohteluun otetaan kantaa, ja arvot nousevat esiin. Kysymys on selvästi myös poliittinen, etenkin turkistuotannosta puhuttaessa. Eläimet elinkeinon välikappaleena on tyypillinen lähestymistapa.

Hyötyeläimet saavat selvästi vähemmän tilaa lehdissä kuin villinä elävät sukulaisensa. Tuotantoeläin ei ole suosittu kuvallisen jutun aihe, ja vinkkejäkin on huomattavasti vähemmän. Hyötyeläinten hyvinvoinnista tai sen puutteesta kerrotaan usein ainoastaan sanallisesti ja lyhyesti. Tavallinen tapa on uutisoida koko maata koskettavista teemoista yleisellä tasolla. Paikallisista yksittäistapauksista, maataloista ja muista eläintenpitäjistä puhutaan hyvin harvoin.

Metsät

Metsäaiheisten juttujen näkökulmajakauma kertoo paljon siitä, millaiseksi metsien merkitys lehtien toimituksissa nähdään. Aihepiiriä käsitellään elinkeinona, jonka tuottavuuden parantamisesta kiistellään. Puheena ei ole maailman hiilinielu vaan ajallisesti ja paikallisesti tarkkaan rajatut metsänkäsittelytoimenpiteet. Metsien tila ja luonnonsuojelu eivät sen sijaan pääse esiin. Metsään liittyvissä ympäristöjutuissa on lähes poikkeuksetta läsnä metsätalouden näkökohdat.

Metsiä käsitellään melko usein myös talousosastolla eivätkä palstatilat ole kovin suuria. Myös kuvia esiintyy, mutta juttujen pääasiallisesta käsittelevästä huolimatta kuvissa ei juuri näy puun korjuuta tai tehokkaassa talouskäytössä olevaa metsää vaan on kuvattu lähinnä maisemaa mahdollisimman edullisessa valossa. Kuvan ja tekstin välittämä ristiriita on mielenkiintoinen ja olisi erillisen tutkimuksen ja tulkinnan paikka.

Luonnonsuojelu

Luonnonsuojeluryhmä edustaa sitä, mikä joskus tulkitaan kapea-alaisesti ainoaksi ympäristöjutun tyypiksi. Pääaiheena on luonnon ja usein yksittäisen kohteen, lajin tai maiseman suojelu. Sen puolesta otetaan kantaa ja annetaan ohjeita, miten toimia arvokkaan luonnonpalasen säilyttämiseksi.

Näkemyksensä saavat usein kuuluviin järjestöt, yksittäiset aktiivit sekä erilaiset hankkeet ja kampanjat. Silloin on kyse jonkun muun tahon kuin toimituksen halusta nostaa aihe otsikoihin, ja niinpä jutuissa puhutaan tavallista voimakkaammin toimituksen ulkopuolisella suulla. Luonnonsuojelulähtöiset jutut saavat usein paljon palstatilaa, ja aiheista muodostetaan usean kainalojutun käsittäviä kokonaisuuksia. Kartta on suosittu tapa osoittaa puheena olevan kohteen sijainti.

Ilmasto

Ilmastojuuttujen lista on yllättävän lyhyt siihen nähden, että puhutaan aiheesta, jonka useasti mainitaan olevan kaikkein vakavin ympäristöongelma ja tekijä, joka muuttaa maapallon elinolosuhteita eniten (mm. Kuusisto 1996, UNEP GEO-2000). Suuria uutisia ilmastosta ei juuri kirjoiteta, ja vaikkapa kaavoitus tuntuu olevan toimittajille huomattavasti houkuttelevampi aihe tartuttavaksi.

Kolmen lehden tarjonnasta päätellen ilmastoon liittyviä ongelmia ei pidetä suomalaisissa sanomalehdissä kovin vakavina. Ilmastoon liittyvistä ympäristökysymyksistä kerrotaan useimmiten ulkomaansivuilla ja käsiteltävät vaikutukset poimitaan kotimaan rajojen ulkopuolelta. Poikkeustapauksissa ilmasto näkyy kotimaansivuillakin, muttei enää lainkaan paikallisosastolla. Silloin kun asia ylipäätään otetaan puheeksi, siinä nähdään katastrofin ainekset. Usein asiaa käsitellään myös byrokraattisena kysymyksenä ja pohditaan, kenen pitäisi huolehtia kustannuksista.

Hyvinvointi

Hyvinvointi-otsikon alla on juttuja, joissa ympäristökysymykset nousevat esiin paljolti ihmisen hyvinvoinnin ja terveyden kautta. Esimerkiksi melusta, kemikaaleista ja kloonauksesta puhutaan uhkana ihmiselle, mutta ne toki vaikuttavat myös muuhun ympäristöön. Ihmisen vointia koskettavat jutut olen laskenut ympäristöjutuiksi silloin, kun ne on yhdistetty samalla myös muuta luontoa ja muita eliöitä uhkaavaan ilmiöön.

Samoin kuin ilmasto, myös ihmisen hyvinvointia uhkaavien tekijöiden nähdään tulevan muualta kuin omasta maasta. Jutut ovat melko suppeita ja vallitseva puhetapa on lähellä elinkeinoelämää. Odotuksia teknisiä innovaatioita kohtaan pidetään korkeina.

Elintarviketuotanto

Elintarviketuotantoa käsittelevissä jutuissa on yksi aihe ylitse muiden: geenimuunnellut kasvilajit. Kysymys on ollut selvästikin erityisen kuuma aineiston keruuajankohtana. Aihe on ollut myös uusi, ja suuri osa jutuista on lyhyitä huolestuneita kannanottoja ilman taustoittavia selvityksiä. Asiaa käsitellään lähinnä tulossa olevana ulkomaisena uhkana kapeasti sivun reunassa.

Maatalousmaana tunnetussa Suomessa olisin odottanut myös muunlaisia elintarviketuotantoon liittyviä juttuja. Maataloushan on muun muassa merkittävä vesistöjen rehevöittäjä sekä monenlaisten perinne- ja muiden biotooppien uhkatekijä (mm. Wahlström & Reinikainen & Hallanaro 1992, 236–247). Tässä, ja myös muissa aiheryhmissä, kotimaisen ja paikallisen elintarviketuotannon ympäristövaikutuksista kuitenkin vaiettiin. Myös ulkomaista kertovissa jutuissa geenimuuntelun varjoon jäivät lukuisat muut uhat, kuten lajiston köyhtyminen, eroosio, makean veden liikakäyttö, maaperän suolaantuminen, liikalannoitus ynnä muu. Ehkäpä geenimuuntelu nähdään ainoana Suomea uhkaavana tekijänä.

Liikenne

Liikenneaiheisissa jutuissa käsitellään liikennemuotojen, esimerkiksi autoilun ja lentämisen ympäristövaikutuksia, vertaillaan liikennevälineitä ja puhutaan muun muassa niiden tarvitsemista väylistä ja infrastruktuurista. Suorat ympäristövaikutukset, kuten päästöt, nousevat pääasioiden joukkoon harvoin.

Suurin osa jutuista ottaa kantaa, mutta liikenneryhmässä näkyy monesta muusta ryhmästä poiketen myös arvokysymykset sekä huoli liikennöinnin vaikutuksesta ihmisen hyvinvointiin. Liikennejutuille ominainen, joskin vähän käytetty sijoituspaikka olisi lehtien autoiluun ja liikenteeseen keskittyvät teemasivut. Merkittävää on paljon palstatilaa saaneiden juttujen suuri suhteellinen osuus.

Muut

Tähän sateenvarjoryhmään olen koonnut sellaiset jutut, jotka eivät kuulu muihin esiin nousseisiin aiheryhmiin. Mukaan mahtuu tuoreita aiheita, jotka tulevat palstoille päivittäisten ja toistuvien keskusteluteemojen ulkopuolelta. Tämä ryhmä on se, joka osoittaa toimittajan omaa ideointi- ja aloitekykyä ja uuden tiedon välittämistä. Hyvä idea saa myös keskimääräistä enemmän palstatilaa.

Jutuissa puhutaan esimerkiksi luontokuvauksen tehtävästä, ympäristökasvatuksesta, globalisaation vaikutuksista ja Baltian ympäristön tilan parantamisesta. Jutuissa on uusi näkökulma luontoon tai ympäristöön ja usein etsitään keinoja ympäristön tilan parantamiseksi.

Aiheryhmittelyni on keinotekoinen, eihän jutun kirjoittaja tai toimitus ole tekstejä tämänkaltaisten otsikoiden alle sijoittanut. Erimielisyytenä näkemäni ympäristöjuttu saattaa sijaita lehden politiikka- tai paikallissivuilla, hyvinvointijuttu tiede- tai ulkomaansivulla. Tarkasteltuani kaikkia aineistoon kuuluvia juttuja aloin niputtaa niitä luonteviin ryhmiin. Alun perin ryhmiä oli huomattavasti runsaammin. Näin kuitenkin tarpeelliseksi karsia ryhmiä ja väljentää aitoja niiden välillä, jotta määrä pysyisi hallittavissa. Niinpä yhdistelin joitakin ryhmiä ja jätin ne jutut, jotka eivät millään sopineet minkään otsikon alle, sarakkeeseen muut. Käytännöllisyyden ja hahmotettavuuden vuoksi määrää olisi ehkä ollut syytä karsia enemmänkin. Mielestäni vielä jyrkempi niputtaminen olisi kuitenkin karsinut ryhmien erikoispiirteitä liikaa ja poistanut jotkut aihetyypit kokonaan näkyvistä. Aiheet yksinkertaisesti ovat niin moninaisia, ettei niitä voi yhdistää vain muutaman yläotsikon alle.

Viidentoista aihealueen joukosta nousee kuusi ryhmää, joista tehdään juttuja lähes kaksi kolmasosaa kokonaismäärästä. Yhdyskuntasuunnittelu, erimielisyydet, vesistöt, energia, jätteet ja villieläimet nousevat ohi muiden. Jakaumasta voi tulkita, että paikalliset ja kansalliset asiat pidetään näkyvästi esillä. Yhdyskuntasuunnittelu ja kiistat ovat tyypillisesti tapauksia, joiden ratkaisut vaikuttavat lukijoiden arkeen ja oman elinalueen tulevaisuuteen. Myös

keskustelijat ja asioista päättävät ovat usein median kautta tuttuja jo ennestään. Erimielisyydet näyttäytyvät toimituksille hedelmällisinä aiheina. Kärjistys ja jopa ilmiriita kiinnostavat lukijoita ja poikivat lehdelle helposti aineistoa myös jatkossa. Parhaimmillaan syntyy käänteitä sisältävä tarina, jota lukijat seuraavat pitkän aikaa.

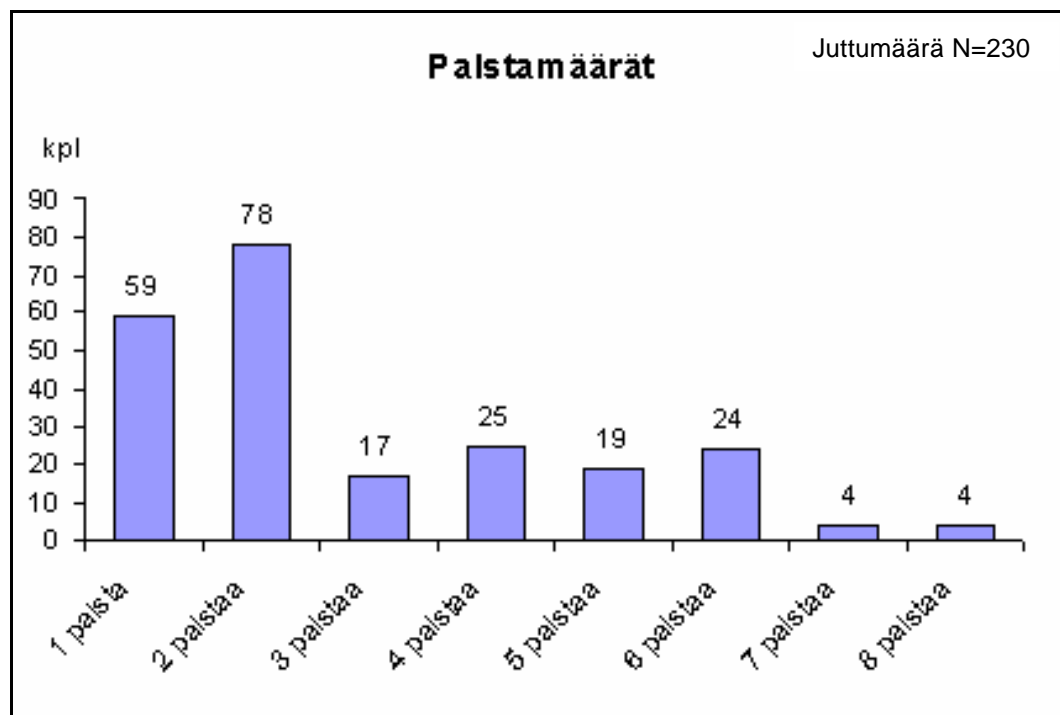
Vähälle lehtien palstoilla jäävät sellaiset aiheet kuin liikenne, elintarviketuotanto, hyvinvointi, luonnonsuojelu ja ilmasto. Miksi sitten näistä aiheista ei kirjoiteta? Suuntaus näyttää samalta kuin yleisön mielipiteet. Esimerkiksi Suomalaisessa ilmakehänmuutoksen tutkimusohjelmassa todetaan, että asiantuntijat ja ympäristövaikuttajat pitävät ilmastonmuutosta huomattavasti tärkeämpänä ympäristöuhkana kuin kansalaiset, jotka näkevät uhkaavimpana asiana ydinvoiman käytön (Kuusisto 1996, 235). Olisikohan medialla vaikutusta tähän ristiriitaan? (Tutkimuksessa ympäristövaikuttajat ovat huolestuneimpia ilmastonmuutoksesta, maailman väestön kasvusta ja otsonikadosta, kansalaiset taas ydinvoimasta, paikallisesta ilmasta ja vesien saastumisesta.) Liikenne on taatusti valtaosaa lukijoista koskettava ympäristön puhtauden ja viihtyvyyden heikentäjä, mutta sen aiheuttamat ongelmat sivuutetaan lehdistössä usein. Myös ympäristön vaikutus ihmisen vointiin suoraan ja ravinnon kautta on ollut vuosituhannen vaihteessa jopa jonkinlainen muotikeskustelun aihe, mikä ei näy kuitenkaan aineistossa.

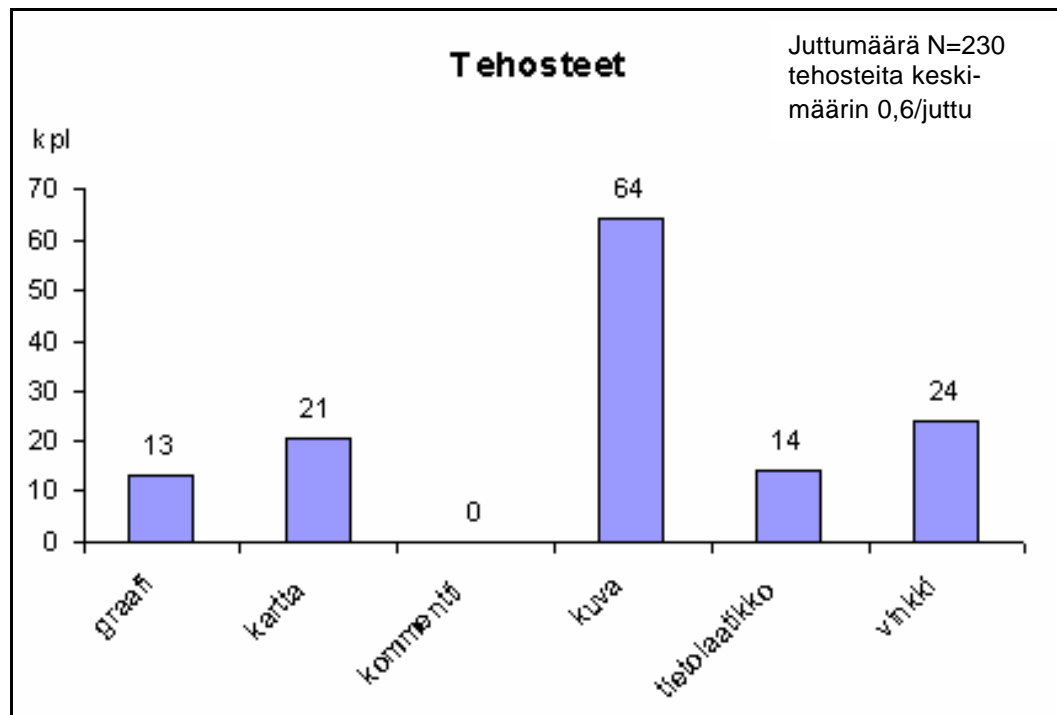
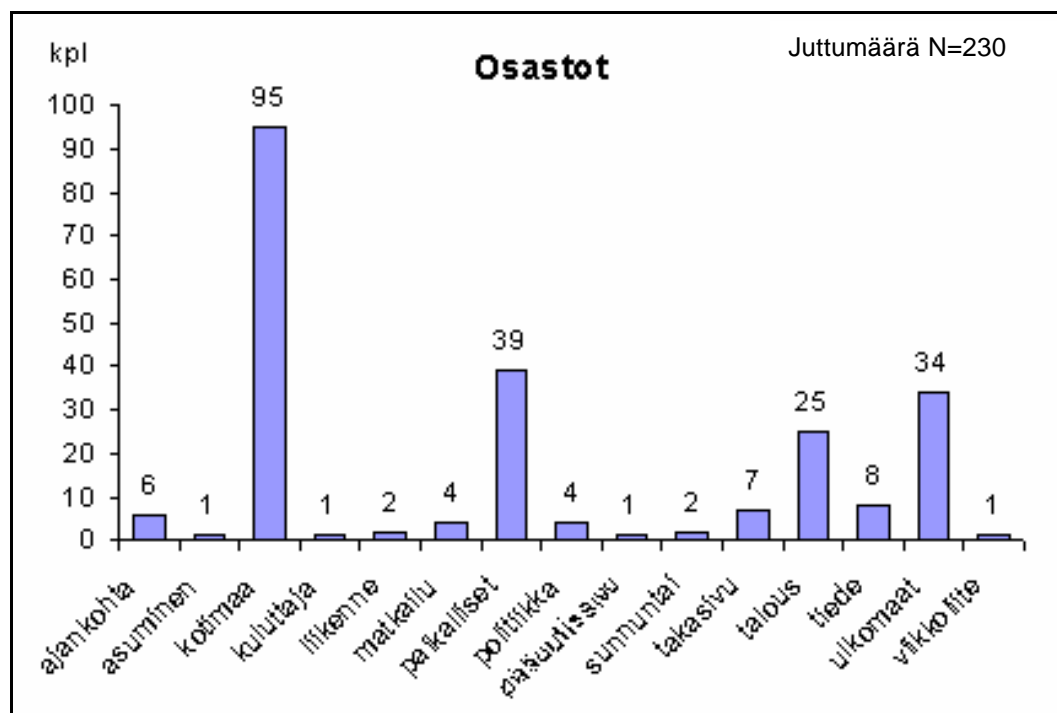
En ole varsinaisesti tutkinut aiheiden väheksymistä, mutta tekemieni haastattelujen perusteella voin esittää näkemyksiä. Sinileväesiintymä suosittu mökkikunnan rannoilla on tietenkin toimittajalle melko helppo aihe verrattuna globaaliin ilmastoon. Esimerkiksi juuri ilmastonmuutos on toimittajalle äärimmäisen työläs ja aikaa vievä aihe, kun tavoitteena on melko lyhyt ja kansantajuinen uutinen. Vesistö on helppo pilkkoa yksittäiseksi merenlahdeksi, järveksi tai joeksi ja lähivesien asiantuntija löytyy usein omasta kunnasta. Laajuuden vaikeus koskee myös ympäristön vaikutuksia ihmiseen. Tästä osin abstraktista aiheesta on vaikea löytää valmiiksi paketoitua tietoa tai hyvää haastateltavaa. Esimerkiksi geenimanipulaatiosta toimittajan voi olla vaikea muodostaa omaa kantaa, ja jos oma tietämys koetaan hataraksi, aihe tuntuu vieraalta. Liikenteen ympäristövaikutukset, osin samoin kuin myös metsänhoito, on toimituksille ja lukijoille varmasti hieman arka puheenaihe. Joka kodin pyhää

lehmää tai kansantalouden pyörittäjää ei mielellään leimata ja lukijoiden ärsyttämistä varotaan. Ja autokauppa on sitä paitsi yksi lehdille eniten mainostuloja keräävistä kaupanaloista.

Vertailin myös juttujen saamaa palstatilaa, käytettyjä tehokeinoja ja sijoittelua lehden eri osiin.

Kaavio 2. Ympäristöjuttujen jaottelu palstamäärien mukaan.

Kaavio 3. Ympäristöjutuissa käytetyt tehosteet.**Kaavio 4.** Ympäristöjuttujen jaottelu osastojen mukaan.

Tarkastelemassani aineistossa yksi neljännes ympäristöjutuista saatiin uutistoimistojen, pääasiassa STT:n välityksellä. Osuus tuntuu melko suurelta, onko siis STT:n tuottamien ympäristöuutisten määrä suuri vai toimitusten oman ympäristö-

aineiston määrä pieni? Keskimäärän STT:n materiaali täyttää sanomalehtien sivuista noin kymmenyksen (Siivonen 2003), joten ympäristöjutuista näyttäisi välittyvän uutistoimistojen listalta muita aiheita suurempi osuus.

Täytyy kuitenkin muistaa, että valtaosa uutistoimiston tuottamista jutuista on pieniä yhden tai kahden palstan juttuja, joita taitetaan sivujen täytteeksi omilta jutuilta jääneeseen tyhjään tilaan. Palstatilan osuus jäänee siis selvästi pienemmäksi kuin juttujen määrällinen osuus. Toisaalta kuitenkin toivoisi suuremman osan ympäristöjutuista olevan toimituksen omaa tuotantoa, sillä sanomalehtitoimittajalla on yleensä enemmän aikaa tehdä perusteellista ja taustoittavaa työtä kuin vielä nopeammassa tahdissa työskentelevällä uutistoimiston toimittajalla. Useinhan ympäristöjournalismi, niin kuin monet muutkin erikoisalajat, vaatii keskivertouutistustyötä enemmän asiantuntemusta ja perehtymistä.

Aineistossa on lisäksi materiaalia, joka on uutistoimiston hankkimaa ja välittämää ja lehden oman toimittajan muokkaamaa. Selvästi samasta materiaalista useassa lehdessä versioitu juttu saattaa olla toisessa päivätty STT:n välittämäksi ja toisessa lehden omaksi tuotannoksi. Olen laskenut jutun uutistoimistolta tulleeeksi vain siinä tapauksessa, että lehti on itse päiväyksessään sen sellaiseksi ilmoittanut.

Uutistoimistoilta hankitussa materiaalissa korostuu energiakysymysten ja villieläinten osuus. On luontevaa, että lehti käyttää uutistoimistoa esimerkiksi valtakunnallisissa energia-asioissa. Jutuissa on harvoin kyse vain tietyn alueen energiantuotantomuodoista, voimaloista tai kulutuksesta, vaikka niistäkin enemmän keskustelua lehtiin mahtuisi. Villieläinten näkyminen tässä taas puolustaa edelleen tämän aiheyyden paikkaa keventävänä melko neutraalina välipalana ilman vahvaa tietoista valintaa.

3.2.2. Aihevalintojen analysointia

Yli neljäkymmentä prosenttia aineistoni ympäristöjutuista on julkaistu kotimaan osastolla. Siellä kaikista yleisin aihepiiri on villieläimet. Ympäristöaiheiden tärkeyden arvioiminen on äärimmäisen vaikeaa. Olisi arveluttavaa sanoa, mitkä

ovat aiheita, jotka ovat riittävän tärkeitä uutisoitavaksi missäkin välineessä. Jos käyttää uutiskriteereinä perinteisiä ajankohtaisuutta, yllätyksellisyyttä ja vaikutusta suurelle ihmisjoukolle, villieläinten esiinmarssi ihmetyttää. Kriteerien perusteella jään itse kaipaamaan esimerkiksi ilmastonmuutos-, energiantuotanto-, pohjavesi- ja ravinnontuotantoteemoja.

Ilmastojutut taas näkyvät ulkomaan osastolla selvemmin kuin muualla. Ilmastonmuutoksesta ja kasvihuoneilmiöstä uutisoinnin painottuminen näin selkeästi ulkomaan sivuille uskoakseni vahvistaa virheellistä mielikuvaa siitä, että ilmastonmuutos tapahtuu Suomen rajojen ulkopuolella ja että suomalaiset ovat syyttömän kärsijän roolissa. On tietenkin selvää, ettei ilmastonmuutos ole myöskään yksin kotimaan asia eikä paikallinen uutinen. Mutta koska syitä ilmastonmuutokseen löytyy jokaiselta paikkakunnalta, ja kun lehdistä puuttuu toistaiseksi osasto koko maapallon laajuisille asioille, ilmastonmuutos sysätään tarpeettomasti maan rajojen ulkopuolelle.

Paikallisissa ympäristöjutuissa käsitellään useimmiten yhdyskuntasuunnittelua. Paikallissivujen ympäristöjournalismi perustuu siis aiheisiin, jotka käsittelevät ihmisen arkista ja usein kaupunkimaista lähiympäristöä. Yhdyskuntasuunnittelujuttujen päähuomio ei ole perinteisessä luontopainotteisessa vaan ihmisen rakentamassa ympäristössä. Ongelmana nähdään tällöin esimerkiksi meluhaitat, viheralueiden väheneminen ja rakentamisen vaikutus lähiympäristöön.

Taloussivuilla näkyvät odotetusti energia ja metsät. Osastolla nousevat esiin teemat, joilla on vaikutusta ympäristön ohella sekä oman maamme kansantalouteen että yksityisen ihmisen kukkaroon. Suositut aihepiirit ovat periaatteessa hyvin laajoja, mutta käytännössä niihin sisältyy vain harvoin yksittäistä kuluttajaa palveleva näkökulma. Ei juuri kerrota, minkälaisia ympäristövaikutuksia erilaisilla kulutus päätöksillä ja valinnoilla on. Myöskään yksittäiset yritykset eivät tavallisesti tule esille ympäristöjutuissa, vaikka ne esiintyvät säännönmukaisesti esimerkiksi sijoitusanalyysissä ja kauppa- ja tulosuutisoinnissa.

Tieteen teemasivujen melko pienessä juttumäärässä korostuvat vesistöt. Vesistöjen nouseminen esiin tiedesivuilla tuntuu yllätykseltä monessa mielessä.

Vettä ei yleensä mielletä aiheeksi, joka kaikkein kipeimmin kaipaisi tieteellistä lähestymistapaa. Ovathan Itämeri, järvet ja muut vesistöt sekä veden kulutus asioita, jotka ovat maakuntalehtiemme lukijoille tuttuja ja läheisiä asioita. Tarpeeton tieteellistäminen tuntuisi vain hankaloittavan ympäristövaikutuksista kertomista. Pikemminkin tältä sivulta jää odottamaan juttuja esimerkiksi lyhyiden uutisten geenimanipulaatiosta, ilmastonmuutoksesta tai vaikkapa energiasta.

Suosituksi sijoituspaikaksi ympäristöaiheille nousi lehden tai sen jonkin osan takasivu. Tätä paikkaa, esimerkiksi sää- tai televisio-ohjelmätietojen kyljessä käytettiin kahdessa lehdessä jopa ympäristöaiheiden vakiopaikkana. Aiheiden nostaminen esiin tässä kohdassa ei liene toimituskunnan syvällisen pohdinnan tulosta vaan pikemminkin sattumaa, muualle selkeästi kuulumaton sopivan mittainen teksti STT:n uutisvirrassa sopivaan aikaan. Jutut eivät useinkaan saa kuvaa tai muuta tehostetta sisältöään tukemaan, mutta osan tai koko lehden takasivu on näkyvä ja huomiota keräävä sijoituspaikka.

Ajankohtaisosaston sisältä löytyy hieman erilaisia, ihmisläheisempiä ympäristöjuttuja. Vastoin osaston nimeä, ajankohtaisvinjetin alla oleva teksti mielletään toimituksen sisällä usein ajattomaksi tai ei päivän päälle ajatelluksi aineistoksi, joskus jopa hömpäksi. Esiin nostetaan ilmiöitä, erikoisia henkilöitä ja hauskoja tapauksia. Siksi onkin mielenkiintoista, että ympäristöjutun löytää tällaiselta sivulta useammin kuin vaikkapa politiikan osastolta. Ympäristöjuttujen vähäinen suosio politiikan sivuilla saattaa kertoa siitä, että ympäristökysymyksiä ei nähdä poliitikkojen ja vaikuttajien käsissä oleviksi valinnoiksi eivätkä politiikan-toimittajat miellä aiheen kuuluvan heille. Toisaalta kaikissa lehtien numeroissa ei ole erikseen politiikan osastoa. Vastaavia asioita käsitellään yleisesti kotimaan ja muillakin osastoilla.

Vihreys on noussut esiin tiedeosaston ohella myös muilla teema- tai erikois-sivuilla. Matkailusivulla voidaan etsiä uusia ekologisempia vaihtoehtoja massamatkailun rinnalle. Toisaalta, kun huomioidaan miten ihmisen liikkuminen uusiin maailmankolkkiin ja etenkin lentämisen ja turismin yleistyminen on vaikuttanut ympäristön tasapainoon (Maailman tila 2001, 125), ympäristönäkökulma huomioidaan harvoin. Ilmiö lienee sukua vähäisille vihreille autoilujutuille.

Ainoastaan parin ympäristöteemallisen tekstin päätyminen säännöllisesti ilmestyville ja laajoille autoilusivuille kertonee siitä, ettei osaston tarkoituksaan ole käsitellä autoilua kaiken kattavasti. Näkökulma on auton käytön sijaan tuotteiden esittelyssä. Teemasivun sisältö vastannee ilmoitusmyynnin tarpeita. Asumissivuillakin tilanne on samansuuntainen. Näkökulma ei ole asumisen ja rakentamisen arvovalinnoissa vaan eräänlaisessa rajatussa asumistietoudessa. Palstoja ei juuri täytetä rakennusmateriaalien ympäristövaikutuksilla vaan muun muassa asuntokaupan juridiikalla sekä sisustamisella.

Ympäristöjuttujen osastojakaumasta puuttuu kokonaan nuorten sivut. Ilmiö ihmetyttää. Nuoret ovat perinteisesti ikäluokka, joka kokee ympäristöasiat ja -tietouden itselleen läheiseksi ja tärkeäksi. Niinpä nuorten sivua voisi halutessaan hyödyntää laajasti ympäristökasvatuksen ja tiedon jakamisen välineenä. Nuorten sivut ilmestyvät maakuntalehdissä melko harvoin, mutta en silti usko, että lukijat pahastuisivat, jos aihetta käsiteltäisiin vaikkapa kerran parissa viikossa. Ei ole tietenkään tarkoituksenmukaista, että nuoret saavat ympäristötietoutensa omalta palstaltaan ja että lehden muu ympäristöjournalismi suunnataan muille ikäluokille. Kysyntää ympäristöaiheille voisi tällä sivulla silti olla.

Alle neljäsosa ympäristöjutuista on kuvitettuja. Kuvat ovat kuitenkin suosituin tehokeino ja kuvitus jakautuu melko tasaisesti useille aihepiireille. Ympäristöjuttujen kuvallisimpiin aiheisiin kuuluvat myös sellaiset aiheet, jotka eivät kuullostakaan kovin kuvallisilta, muun muassa jätteet ja kiistat. Varmasti näistäkin aiheista saa näyttäviä kuvia, mutta helppoa ja vaivatonta niiden ideointi ja hankinta ei yleensä varmasti ole. Olisikohan kyse pikemminkin täytekuvista, jotka ovat kuin pakkopullaa ilman merkittävää ulkoasullista kunnianhimoa? En ole tarkemmin analysoinut kuvitusta ja sen laatua, sillä tämän tutkielman tarkoitus on nimenomaan tekstin tarkastelu. Kuvien määrän ja käytön eri aiheiden yhteydessä olen analysoinut nähdäkseni, minkälaisen juttujen yhteydessä ne ovat lisäämässä palstatilaa ja huomioarvoa. Arvailun varaan jää, pyritäänkö kuvan käytöllä tietoisesti tehostamaan juuri näiden aiheiden näkyvyyttä. Esimerkiksi kaavoituksesta on saatu valokuva yllättävän moneen juttuun, samoin tiehankkeiden tehosteena on karttaa useammin valokuva. Perinne maisemia taas oli jätetty kuvittamatta. Kuvien käyttö tuntuu enemmän sattumanvaraiselta kuin harkitulta,

ja kuvan hankinta riippuneen enemmän typografisista kuin sisällöllisistä vaatimuksista.

Grafiikkaa lehden sivuille tehdään eniten liikenne-, energia-, kiista-, yhdyskuntasuunnittelu- ja luonnonsuojeluaiheista. Määrä on kuitenkin kokonaisuudessaan pieni. Grafiikan tehtävä on tiivistää monitahoinen informaatio helposti ja nopeasti hahmotettavaan muotoon. Liikenne- ja energiajutuissa se varmasti palvelee tarkoitustaan. Aihetta hahmottava ja yksinkertaistava grafiikka olisi varmasti hyödyksi lisäksi tiedesivuilla sekä muualla niin sanotuissa vaikeissa aiheissa. Karttoja suositaan yhdyskuntasuunnittelusta kerrottaessa, ja tulos vastaa hyvin odotuksia. Erilaisissa tietolaatikoissa toimittajat kertovat mielellään villieläimistä, ja haluavat nähtävästi antaa käsiteltävästä lajista vielä lisätietoa tiiviissä muodossa. Kommentteja, eli juttuun tiiviisti liittyviä mielipidekirjoituksia ei löytynyt. Siihen nähden, että haastatelluista toimittajista kantaa ottamaton journalismi perustuu omien näkemysten sijoittamiseen erillisiksi kommentteiksi, niiden puuttuminen on erikoista. Missä mielipiteet sitten näkyvät, jos ne eivät voi näkyä jutuissa eivätkä tässä tilanteessa myöskään kommentteissa?

Etu- ja pääuutissivun vinkkejä on laadittu noin kymmenesosaan jutuista. ”Mainostetuimpia” aihepiirejä ovat suosituimmat: yhdyskuntasuunnittelu, jätteet ja villieläimet. Vinkit jakautuvat aihepiirien kesken mielenkiintoisesti. Yhdyskuntasuunnittelujuttuihin vinkataan ehkä usein, koska niistä kirjoitetaan usein. Kyse on myös suuren lukijajoukon elämään vaikuttavista asioista. Yhdyskuntasuunnittelujuttuja myös tehostetaan usein kuvalla, ne saavat paljon palstatilaa ja lukeutuvat kaikesta päätellen lehtien suosikkiaiheisiin. Jäteasioista vinkataan yllättävän usein, myös perinteisistä jätemaksu- ja roskausaiheista, jotka eivät ole osastoiden kärkiuutisia. Ilmeisesti jätteitä pidetään tietoisesti esillä ja aiheen kiinnostavuuteen luotetaan. Eläimet puolestaan selvästikin vetoavat toimittajiin ja heidän käsityksensä mukaan myös lukijoihin. Villieläinaihe etusivulla tuo ensivaikutelmaan lämpöä ja inhimillisyyttä. Pehmeät aiheet pääsevät etusivulle helposti, sillä ne jäävät tarjonnassa pieneen vähemmistöön kovien konfliktit-, talous- ja politiikka-aiheiden rinnalla. Eläinkuva on usein näyttävä ja puhutteleva ja se käytetään mielellään etusivua värittävässä.

Kaikkein lyhyimmässä, yhden palstan levyisissä jutuissa kerrotaan erityisesti villieläimistä ja erimielisyyksistä. Lyhyet yksipalstaiset jutut ovat usein tietotoimiston uutisvirrasta poimittuja juttuja. Ne ovat valmiiksi hyvin lyhyitä ja niitä myös lyhennetään reippaasti. Oman toimittajan työpanosta ei näin pieneen juttuun yleensä haluta käyttää. Tämän ”täytesilpun” uutisointia ei yleensä suunnitella. Eläinaiheet ovat suosittuja täytejutun paikkoja, koska ne sopivat monenlaisille sivuille ja ovat tarpeeksi kevyitä ja irrallisia minkä jutun kylkeen tahansa. Eläinaiheet puhuttelevat, ja niitä luetaan mielellään. Muutamalla lauseella tai parilla kappaleella on helppo kuitata harvinaisen eläimen pesintä, joukkokuolema tai poikkeuksellinen käytös. Erimielisyyksien sijoittuminen yhdelle palstalle sen sijaan ihmetyttää äkkiseltään. Selitys lienee siinä, että useimmiten kysymys on pitkän aikaa velloneista kiistoista, joihin tulee jatkuvasti uusia käännteitä. Yhdellä palstalla saatetaan esimerkiksi vain muistuttaa, että korkeimman hallinto-oikeuden päätös Vuotoksen altaan rakentamisesta on tulossa kuluvalla viikolla. Jutussa ei käsitellä koko kiistaa vaan oletetaan lukijan jo tuntevan aikaisemmat vaihteet.

Kaksipalstaisia juttuja on runsaasti, yli neljännes kaikista tarkastelluista teksteistä. Niissä näkyvät etenkin yhdyskuntasuunnittelu ja vesistöt. Paljon tilaa saavista, kuuden, seitsemän ja kahdeksan palstan jutuista löytyy myös paljon suosittuja aiheita: yhdyskuntasuunnittelua, villieläimiä sekä liikennettä ja vesistöjä. Suurten juttujen määrä on kuitenkin hyvin pieni, joten yleistyksiä suuren palstaleveyden jutuista ei voi tehdä. Näyttävästi taitettuja tuntuvat olevan toisaalta sellaiset aiheet, joista kirjoitetaan muutenkin runsaasti sekä toisaalta rutiineista poikkeavat, oman ideoinnin tuloksena syntyneet jutut.

3.2.3. Aihevalintojen kritiikkiä

Reilun parinsadan ympäristöjutun joukossa suosituimmiksi aiheiksi nousevat yhdyskuntasuunnittelu ja erimielisyydet. Kärkiaiheisiin ei kuulu maailmanlaajuisia ympäristöongelmia käsitteleviä teemoja. Yhdyskuntasuunnittelussa puidaan yksittäisen tien linjausta tai rannan tai kiinteistön rakentamista. Erimielisyyksistä puhuttaessa esillä on usein hallinnolliset toimenpiteet ja

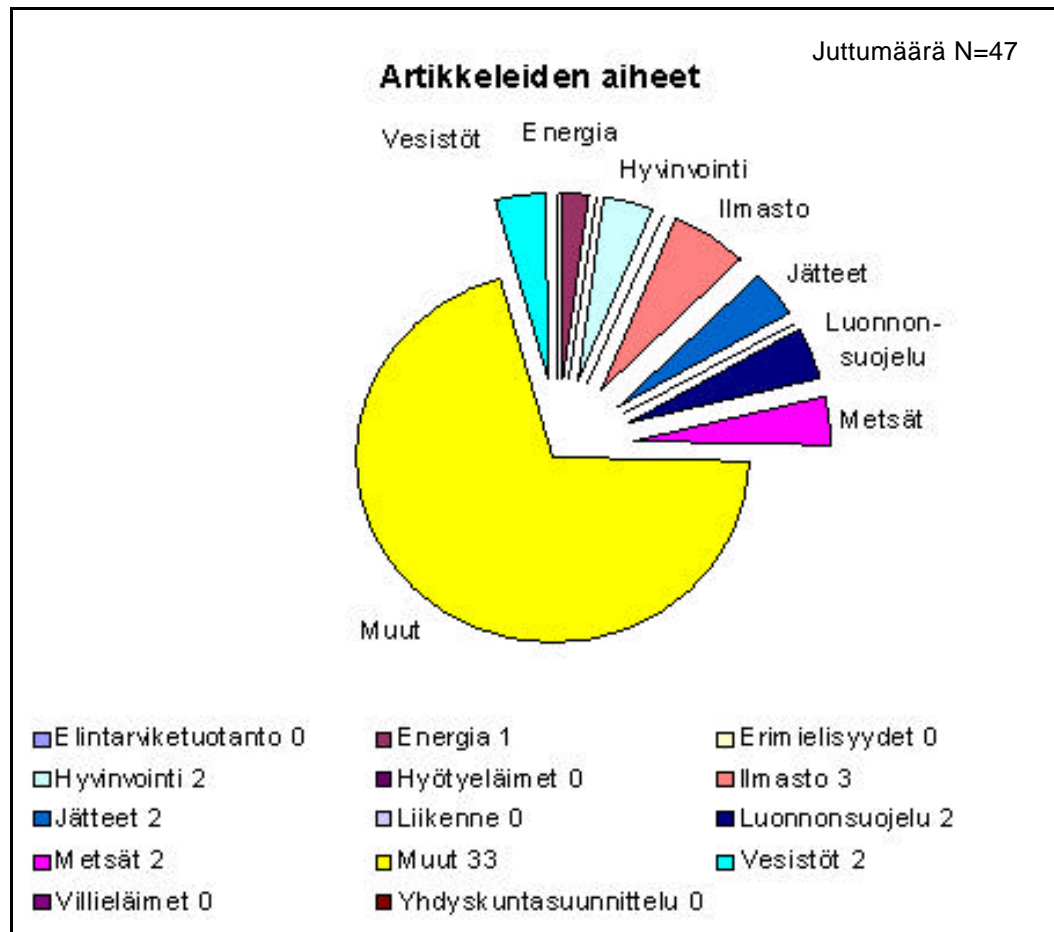
vastapuolen leimaaminen. Tietysti kyseiset aiheet ovat lähempänä suomalaisten arkea, mutta syntyy vaikutelma, että toimittajat itsekin pelkäävät haukkaavansa liian ison palan ja astuvansa muiden reviirille, mikäli he kirjoittaisivat laajasti vaikuttavista ympäristöasioista. Siitä huolimatta, että ne saattavat näkyä merkittävästi suomalaisten elämässä pitkällä aikavälillä. Toisaalta on kuitenkin muistettava, että monet tapahtumat alkavat pienistä asioista. Mutta jotenkin esimerkiksi villieläinten osuus haukkaa suhteettoman suuren osan koko kakusta. Eläimet vetoavat toimittajiin myös elintarviketuotannon alalla. Siinä missä hyötyeläimistä, lähinnä koskien lihantuotantoa, on runsaasti juttuja, kasvipöytäeläinten elintarviketuotanto ei pääse otsikoihin. Ainoa poikkeus on trendiaihe geenimani-pulaatio, mutta muuten kasvit tuotanto jää täysin vaille huomiota. Kasvit ovat paitsiossa muutenkin. Villieläimien vastapainoksi luonnon kasvillisuutta ei huomioida paria poikkeusta lukuun ottamatta lainkaan. Metsiä käsitellään pelkistetyksi parina kasvilajina ja raakapuuna, mutta mikään muu metsän kasviluonto ei lehtien sivuille pääse.

On äärimmäisen vaikea arvioida, mitkä ovat tärkeitä ympäristöasioita ja ympäristön kannalta merkittäviä keskustelunavauksia ja näkökulmia. Tutkijaryhmissäkin mielipiteet ovat hajallaan siitä, mikä maapalloa uhkaa, mistä pitäisi puhua enemmän ja mitä pitäisi tehdä. Siksi on myös vaikea arvioida sitä, miten oleellisista ympäristöasioista toimittajat kirjoittavat ja mitä aiheita sanomalehtien sivuilta ehkä kokonaan puuttuu. Lisäksi arvostelussa pitää tietenkin ottaa huomioon lehden lukijakunta ja pääkohderyhmä.

Teen nyt kuitenkin yhdenlaisen vertailun kolmen sanomalehden aihe valintojen sekä Worldwatch-instituutin viime vuosien Maailman tila -raporttien artikkelien aiheiden välillä. Worldwatch-instituutti on riippumaton kansainvälinen tutkimusorganisaatio, joka tekee tutkimusta kestävästä kehityksestä ja ympäristökysymysten parissa. Sen tutkimukset ovat arvostettuja ja muun muassa useiden maiden hallitusten, korkeakoulujen, median ja liike-elämän käyttämiä lähteitä. Etenkin yli 20 kielellä julkaistut vuosittaiset Maailman tila -raportit ovat tunnettuja ja niiden arvioidaan olevan maailman luetuimpia ympäristöraportteja. Worldwatch pyrkii nostamaan Maailman tila -raporteissaan esille kaikkein kriittisimmät ympäristöongelmat ja aiheet, jotka heidän tutkimustensa perusteella vaativat kipeimmin

keskustelua. Raportit on kirjoitettu laajalle yleisölle ja monenkirjavalle lukijakunnalle eikä tiedeyhteisölle. Siksi näen tämän vertailukohdan kaikkein mielekkäimpänä, tai pitäisikö sanoa vähiten mielettömimpänä. On kuitenkin huomioitava, että Worldwatchin raportit on suunnattu globaaliin käyttöön, ja suomalaiset sanomalehdet laajimmillaan valtakunnalliselle yleisölle. Vertailua ei tule ottaa liian vakavasti, mutta se tuo kuitenkin esiin yllättävän jyrkät erot päivälehtiemme ja kansainvälisten tutkijoiden aihevalinnoissa. Kokosin sanomalehdille vertailuaineiston viiden vuoden Maailman tila -raporttien artikkeleiden aiheista vuosilta 1998–2002. (mm. Laakso 1997, www.worldwatch.org.)

Kaavio 5. Ympäristöartikkeleiden jaottelu aiheiden mukaan.

Jaottelu, jonka tein tutkimieni sanomalehtijuttujen perusteella, ei näytä soveltuvan tarkasteltavana olevien tieteellisten artikkeleiden jaotteluun lainkaan. Lehdissä suositut aiheet keräävät vain hajaääniä. On huomattava, että tieteellisten artikkeleiden lukumäärä on noin viidesosa lehtijuttujen määrästä. En kuitenkaan

nähty mielekkääksi ottaa tarkasteluun yli kahtasataa artikkelia, sillä silloin osa olisi sijoittunut ajallisesti liian kauas lehtijuttujen kirjoittamisajankohdasta.

Sanomalehdissä suositut eläinjutut jäävät Worldwatchin raporteissa tyystin vaille huomiota. Ilmasto on sen sijaan yhteisistä aihepiireistä suosituin ja sitä pidetään esipuheiden perusteella tietoisesti esillä. Artikkeleiden valtavaksi paisunut muutosio pitää sisällään koko joukon aiheita, joista ei puhuta sanomalehtiaineistossa lainkaan. Näitä ovat esimerkiksi maaperän köyhtyminen, talousmallien ympäristövaikutukset, geeniperimän kaventuminen, paperinkulutus tai kestävä materiaalitalous. Raportit seuraavat aktiivisesti myös ympäristösopimusten toteutumista ja siirtymistä kestäviin yhteiskuntamalleihin. Nämä ”isot” aiheet, jotka tosin voi helposti jakaa pienemmiksi, jäävät tässä aineistossa pelkästään tutkijoiden raporttien sivuille.

Näyttää siltä, että juuri tieteelliset raportit nostavat esiin uusia, suuren yleisön tietämättömissä olevia asioita ja sanomalehdet pitäytyvät melko tiukasti tutussa ja turvallisessa. Uudet näkökulmat ja avaukset voivat siirtyä lehdistöön hitaasti, mutta toimittajat eivät poimi aktiivisesti uusia ideoita ainakaan tältä tutkimusorganisaatiolta ja ainakaan sellaiseen toistuvaan käsittelyyn, joka olisi näkynyt tutkimusjaksolla. Uskon, että moni Maailman tila -raporttien aiheista soveltuisi hyvin myös maakuntalehtiin ja nousisi huomatuksi ja luetuksi jutuksi. Erityisesti voisin kuvitella näkeväni ympäristökeskustelunavauksia vaikkapa lehtien sunnuntai- ja teemasivuilla.

3.3. Lähteet

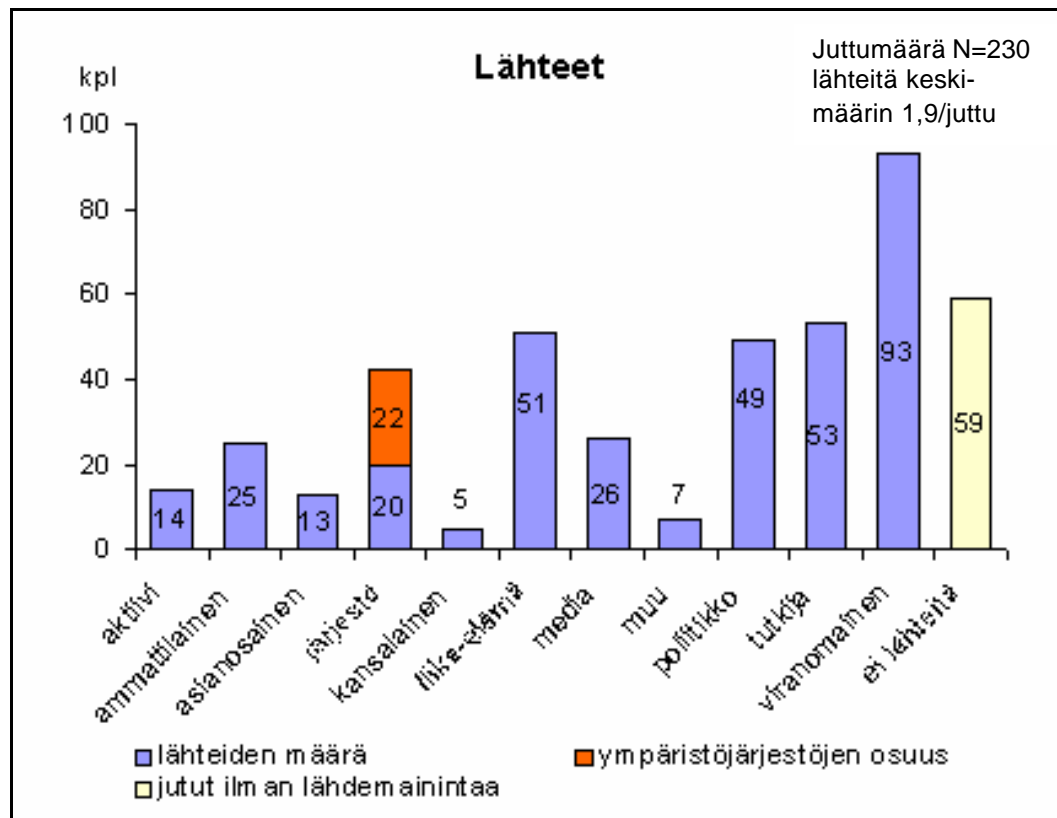
Kun tarkastelen tässä tutkielmassa lähteitä, tarkoitan niitä tahoja, jotka pääsevät ääneen toimittajan laatimassa jutussa. Lähde ei ole kuka tai mikä tahansa jutussa mainittu toimija vaan henkilö, instituutio tai organisaatio, jolta jutussa kerrotut tiedot on tekstin mukaan saatu tai joka pääsee suorassa tai epäsuorassa lainauksessa kertomaan kantansa. Lähteiden tarkastelu edellyttää lähdejoukon rajaamista niihin, jotka toimittaja tekstissään selkeästi ilmaisee. Niitä lähteitä, joihin toimittaja tietonsa perustaa, mutta jättää sen tekstissä kertomatta tai

arvailun varaan, on tietenkin mahdoton analysoida. Toimittaja voi ilmaista lähteensä käyttämällä haastattelumateriaalia tai lainata lähteen kertomia asioita myös epäsuorasti tai vain viitata lähteensä kertomaan. Oleellista tämän kappaleen kannalta on, että lähteeltä saatu tieto erottuu toimittajan tekstistä.

Haastattelemieni ympäristötoimittajien luotettavuuslistan kärjessä ovat lähteistä puhuttaessa tutkijat. Toimittajat uskovat tutkijoilla olevan kaikista vähiten tai ei lainkaan omia intressejä. Huomaamatta jää, että ympäristötutkijoiden joukossa on niin ympäristöjärjestöjä palvelevia luonnon asianajajia kuin teollisuutta miellyttäviä (Lappalainen 1991, 79). Seppälän (2000, 142) tutkimus osoittaa, että sanomalehtien yleisö kyseenalaistaa tutkimustiedon luotettavuuden ilmeisen selvästi toimittajia voimakkaammin. Myös Pöntinen (1993, 5) on pohtinut tieteen ongelmallista asemaa lähteenä. Hän ottaa esimerkin metsäekologiasta, jossa eri tutkijat ovat järjestelmällisesti kumonneet toisensa.

Yhteisiä epäilyttäviäkin lähteitä toimittajien listalta löytyy. Heikko tiedonhankintaverkosto tai henkilökohtainen motiivi kuulostaa toimittajan korvissa useimmiten epäuskottavalta. Myös pienillä resursseilla toimivia ympäristö- ja muita järjestöjä epäillään avoimesti. On huomattava, että ympäristötoimittajat kertovat käyttävänsä saamiensa tietojen tarkistamiseen henkilöitä, joita pitävät erittäin luotettavina. Usein nämä asiantuntijat ovat tutkijoita. Tutkijoille lankeaa siten kaksinkertainen rooli toimittajan jutussa, kun he voivat toimia sekä lähteinä että toisten lähteiden antaman tiedon tarkastajina ja oikojina.

Olen jakanut aineistossa käytetyt lähteet yhteentoista ryhmään, kymmeneen rajattuun luokkaan sekä ryhmään muut.

Kaavio 6. Ympäristöjutuissa käytetyt lähteet.

Viranomainen

Ylivoimaisesti suurinta ryhmää voisi luonnehtia Suomen ja muiden valtioiden sekä alueiden hallinnon viralliseksi äänitorveksi. Lausuntoja antavat muun muassa ministeriöiden, kuntien ja EU:n virkamiehet sekä oikeus- ja muut laitokset. Ryhmää kuvaa hyvin yksittäisenäkin lähdemainintana esiin nouseva ”viranomaiset”. Ryhmän sisällä näkyviksi lausujiksi nousevat muun muassa kauppa- ja teollisuusministeriön työntekijät sekä tietenkin ympäristöhallinto eri tasoillaan.

On huomionarvoista, että tämä joukko todellakin esiintyy virkansa puolesta. Lähteet eivät voi ottaa kantaa mihin tahansa tai kertoa kaikkea, varsinkaan omaa näkemystään. Viranomaisilla on veloitteita edustamaansa tahoa kohtaan ja he noudattavat usein ennalta laadittua tiedotussuunnitelmaa. Rajanvedosta on hyvä mainita, että ryhmään on sisällytetty virastojen ja laitosten lisäksi myös valtion liikelaitokset edustajineen. Valtionyhtiöt kuuluvat sen sijaan liike-elämän ryhmään.

Tutkija

Ryhmän tutkijoilta ja tutkimuksilta edellytän näennäistä riippumattomuutta. Tutkijat eivät työskentele etujärjestöissä tai kaupallisten tahojen palveluksessa vaan esimerkiksi korkeakouluissa tai itsenäisissä tutkimuslaitoksissa. Tosin joissakin tapauksissa nimikkeeksi on ilmoitettu pelkkä tutkija, jolloin edustettua instanssia ei voi päätellä tarkasti. Usein mainittuja lähteitä ovat Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen tutkijat sekä yliopistojen edustajat. Jonkin verran tutkijoita esiintyy myös muissa ryhmissä, mutta he eivät täytä riippumattomuuden kriteeriä. Esimerkiksi järjestöjen edustajissa on tutkijoita, ja tutkimusta tehdään monissa laitoksissa, joissa tuloksia raportoivat virkamiehet.

Liike-elämä

Ryhmään kuuluvat kaupalliset yritykset puhemiehineen. Olen lukenut liike-elämää edustaviksi myös sen kaltaiset lähdeviitteet kuten “teollisuus“, jolla tarkoitetaan jotakin yritysryhmää. Lähteenä on käytetty myös yrityksiä, joiden nimeä ei ole syystä tai toisesta mainittu (esim. jätejärjestelmän toimittaja), mutta poikkeuksetta on käynyt selväksi, että kyse on kaupallisesta toimijasta. Useimmiten yritykset puhuvat toimitusjohtajansa suulla. Ääneen pääsevät myös muut johtajat, projektipäälliköt ja viestinnän ammattilaiset. Liike-elämästä näyttäisi olevan erityisen hyvin edustettuna metsä- ja energiateollisuus, joilla onkin merkittävä yhteys ympäristön tilaan monella alueella. Ainakin näiden alojen kiistakysymyksissä elinkeinoelämä saa sanansa kuuluviin jossakin muodossa. Yksittäistapauksina esiin nousevat ajoittain voimakasta kritiikkiä saaneet yritykset kuten Marimekko ja McDonald’s.

Poliitikko

Tähän ryhmään kuuluvat eri tasojen poliittiset toimijat, seurakunnan kirkkovaltuustosta EU-parlamenttiin ja valtion päämiehiin. Lasken mukaan monenlaisia luottamushenkilöitä, jotka on valittu julkishallinnon edustajiksi vaaleilla, esimerkiksi eduskunta- ja kunnallisvaaleissa. Yleensä nämä lähteet ovat esillä

mediassa perustelemassa valtuustojensa, lautakuntiensa ja jaostojensa tekemiä päätöksiä. Mielenkiintoista on, että poliitikot näyttävät olevan julkisuudessa nimenomaan silloin, kun jokin ympäristön tilaan vaikuttava valinta on jo tehty. Lukijoiden silmissä heidän tehtäväkseen jää ottaa kantaa siihen, onko tehty päätös hyvä vai huono.

Järjestö

Järjestöt ovat kokoelma erilaisia itsenäisiä säätiöitä, liittoja, seuroja, instituutteja ja yhdistyksiä. Ryhmään kuuluvat myös ympäristöjärjestöt sekä -säätiöt ja puolueet. Järjestöihin lähde kuuluu kuitenkin vain silloin, kun tiedot esitetään nimenomaan taustaorganisaation suulla. Yhden henkilön yksityiset kannanotot kuuluvat tilanteesta riippuen esimerkiksi aktiivi- tai poliitikkoryhmään, vaikka taustayhteisö mainittaisiinkin.

Järjestöryhmä on toimijoiden toimintaperiaatteen, koon ja vaikutusvallan suhteen hyvin hajanainen. Joukkoon mahtuu niin YK:n kaltaisia jättiläisiä kuin muutamien yksityishenkilöiden yhden asian liikkeitä. Lähteet pyrkivät usein julkisuuteen aktiivisesti omasta aloitteestaan muun muassa kannanotoilla ja tempauksilla. Toisaalta järjestöiltä myös kysytään kantaa kiistanalaisiin kysymyksiin silloinkin, kun ne eivät ole itse ottaneet näkyvää roolia. Suosittuja järjestölähteitä näyttävät toimittajien keskuudessa olevan suuret kansainväliset ympäristöjärjestöt WWF, Greenpeace ja Luonnonsuojeluliitto.

Ympäristöjärjestöiksi voidaan 42 mainitusta lähteestä laskea 22. On todettava heti, ettei ympäristöjärjestöjen rajaaminen ole yksinkertaista. Ympäristöasioissa lähteenä käytettäessä ympäristöjärjestöiksi voitaisiin monissa tapauksissa lukea myös huomattavasti laaja-alaisemmat kestävän kehityksen ja hyvinvoinnin asialla olevat tahot, kuten YK ja Vihreä Liitto. Toisaalta esimerkiksi ympäristöjärjestönä tunnettu Maan Ystävät ajaa monia muitakin asioita. Tässä tutkielmassa olen tulkinnut ympäristökäsitteen melko laajassa merkityksessä, joten teen samoin ympäristöjärjestöjen kohdalla. Ehtona on, että ympäristö tai ekologisuus on selkeä painopiste järjestön päätoimintaperiaatteissa. Tutkituissa jutuissa mainituista järjestöistä lasken alajärjestöineen ympäristöjärjestöiksi Edmonds Instituten,

Greenpeacen, Luonnonsuojeluliiton, Maailman ympäristörahas-ton, Maan Ystävät, Tampereen ympäristönsuojeluyhdistyksen, Wild Lynx -yhdistyksen, Worldwatch-instituutin ja WWF:n.

Media

Toiset tiedotusvälineet pääsevät esiin tiedotusvälineissä usein. Tästä ryhmästä on tietenkin jätetty pois jutut, jotka kokonaisuudessaan pohjautuvat jonkin tiet-toimiston välittämään materiaaliin. Ryhmän medialähteet on mainittu jutun sisällä erikseen jonkin yksittäisen tiedon antajana, lehti x:n mukaan -tyyppisillä virkkeillä. Samalla kuitenkin jää kertomatta, mistä kyseinen tieto on toiseen tiedotusvälineeseen päätenyt. Siksi media lähteenä jättää paljon hämärän peittoon.

Ammattilainen

Tämän ryhmän edustajat ovat tyypillisesti alansa ammattilaisia, jotka tekevät työtä puheena olevan asian parissa käytännön tasolla. Heidän tehtävänsä on kertoa asiasta näkemys, jossa korostuvat konkreettiset rajoitteet ja mahdollisuudet. Pieni ryhmä koostuu satunnaiseno-loisesti haastatelluista henkilöistä eikä sen perusteella voi tehdä yleistäviä johtopäätöksiä usein käytetyistä ammattiryhmistä. Lähes neljäsosa ammattilaisista on tässä otoksessa arkkitehteja, mutta tämä tulos tuskin toteutuisi kaikissa vastaavissa otoksissa. Huomattakoon kuitenkin, että arkkitehdit ovat tämän joukon korkeimmin koulutettuja edustajia.

Aktiivi

Aktiiveihin kuuluvat yksityishenkilönä esiintyvät ihmiset, jotka ovat jutussa tuomassa esiin omaa kantaansa. He voivat olla jonkin järjestön aktiivijäseniä, mutta eivät puhu tässä yhteydessä minkään organisaation suulla. Aktiivin rooli on kannattaa, tai useammin vastustaa, jotakin hanketta. Hänellä on aina selkeä näkemys. Aktiivi on lähempänä asiantuntijaa kuin tavallinen kansalainen, sillä hän on perehtynyt kysymykseen, pohtinut sitä ja ottanut selvää enemmän kuin keskimääräinen kadunkulkija. Aktiivit tulevat esille vaikuttaakseen muihin. Osa aktiiveista on myös julkisuuden henkilöitä ja he käyttävät nimeään asiansa

edistämiseen. Näitä lähteitä käytetään sekä uutisjutuissa että varsinkin ympäristöteemaisissa henkilöhaastatteluissa.

Asianosainen

Tässä ryhmässä pääsevät vihdoin esille yksityishenkilöt ilman ammatillisen tai muun aseman tuomaa oikeutusta. Useista muista ryhmistä asianosaiset eroavat siinä, että heillä on poikkeuksetta oma lehmä ojassa. Käsiteltävän tilanteen käänteet vaikuttavat suoraan heidän omaan elämäänsä ja sen laatuun. Kalastajat kommentoivat hylkeenpyyntiä ja metsänomistajat metsänsuojelua. Henkilökohtainen intressi perustelee heidän lähteen roolinsa jutussa. Toimittaja hakee näkökulman ihmiseltä, joka varmasti ottaa kantaa ja puhuu vaikutuksista. Asianosainen on usein vastapainona toiselle lähteelle, yleensä virkamiehelle tai tutkijalle. Ryhmään kuuluu paljon yksityisiä elinkeinonharjoittajia. Etenkin metsänomistajat näkyvät.

Kansalainen

Kansalaiset ovat niitä usein kaivattuja tavallisia, paikallisia ihmisiä. He saattavat päästä esiin sattumalta gallupissa tai osua paikalle kun toimittaja on hankkimassa materiaalia jossakin kohteessa. Yhteistä kansalaisille on, että he kertovat mielipiteensä pystymetsästä tai kadulta. He eivät ole esillä oman intressinsä vuoksi. Ryhmä on äärimmäisen pieni ja keskittynyt ainoastaan pariin juttuun, joissa on kuultu useita kansalaisia gallupin tapaan.

Muu

Edellisten ryhmien ulkopuolelle on jäänyt muun muassa suorat lainaukset laeista sekä epäselvät tapaukset, joissa ei ole ollut mahdollista varmuudella päätellä, mitä tahoa lähde edustaa.

Ylivoimaisesti käytetyimpiä lähteitä ovat viranomaiset. Hyvin selkeän ykköslähderyhmän takana on tasaisempaa. Seuraavaksi suosituimpia ovat tutkijat, liike-

elämä ja poliitikot. Tulos ei varmasti yllätä ahkeraa sanomalehden lukijaa. Periaatteellisella tasolla kyseenalaistettavaa kuitenkin riittää. Ovatko nämä ne tahot, joilta haluamme saada ympäristötietoutemme? Etenkin liike-elämän ja poliitikkojenkin suuri rooli herättää ajatuksia näiden ryhmien roolista vallankäyttäjänä ympäristöasioissa. Viranomaisten ylivoimainen asema taas sopii yhteen ympäristöjuttujen aihe- ja näkökulmavalintojen kanssa. Byrokratia ja hallinto korostuvat muiden kysymysten kustannuksella.

Kansalaisten ja ammattilaisten hyvin pieni määrä yllättää. Lähteiden yleinen painottuminen pois kansalaisista virkamiesten suuntaan oli ennalta arvattavaa, mutta painotuksen voimallisuus mietityttää. Virkamies on toki helppo ratkaisu kertojaksi, ja hän varmasti usein tietää paljon, mutta eikö oma ympäristö ole asia, josta lähes jokaisella olisi sanottavaa? Poliitikkojen ja viranomaisten suuri määrä kertoo siitä, että ympäristöjutuissa ympäristöä käsitellään usein teknisten ratkaisujen ja hallinnon päätösten kohteena. Ympäristöjournalismin ympäristö ei ole jokaisen ihmisen ympärillä oleva tila ja elämänlaadun määrittelijä vaan asiavyyhti, joka junnaa valtiollisessa ja alueellisessa koneistossa. Samalla herää kysymys, miksi toimittajat käyttävät viranomaisia lähteenään lähes puolta useammin kuin tutkijoita, jotka he itse nimeävät luotettavimmiksi lähteiksi?

Myös asianosaisia kuullaan hämmästyttävän harvoin. Tuntuu siltä, että ympäristön kannalta tärkeitä ratkaisuja tehdään jossakin tavallisen elämän ulkopuolella, ja vain etäiset ratkaisujen tekijät ja valmistelijat ovat merkityksellisiä. Seurauksia tärkeämpää on hallinto ja vaikutusvallan jakautuminen. Ympäristö irrotetaan arjesta. Myös liike-elämä, teollisuuden ja yritysten edustajat, puhuvat ympäristöjutuissa usein. Toimittajat ilmiselvästi mieltävät talouselämän ympäristöasioiden kannalta tärkeäksi toimijaksi. Taloudesta kirjoitetaan kuitenkin vain liike-elämän ja poliittisten päättäjien näkökulmasta, ammattilaisten tai kansalaisten kanssa rahaa ei oteta puheeksi.

Kuneliuksen mukaan journalismin edustavuus tulee ymmärtää journalistien pyrkimykseksi edustaa yleisön ääntä ja näkökulmaa julkisuudessa ja olla lukijan asialla (Kunelius 1998, 19). Yksittäisiä lähteitä tarkastellessa näyttää siltä, että journalistit edustavat yleisön sijaan hallintoa ja teollisuutta. Yleisön ääni jää

häviävän hiljaiseksi. Etenkin puualan edustajat nousevat tekstiin muita useammin. Tämä näkyy lähes joka lähderyhmässä eri tahojen kautta: metsähallituksena, maa- ja metsätalousministeriönä, maa- ja metsätalouden keskusliittona, metsäyhtiöinä, metsänomistajina ja maanviljelijöinä. Ympäristöjournalismi tuntuu lähteiden käytön osalta todella metsittyneeltä, tai pitäisikö sanoa hakkuuaukioituneelta. Metsäteollisuus tuntuu saavan lähdemaininnoista suhteettoman suuren osan metsäaiheen käsittelyn määrään nähden. Muita tiheästi esiintyviä lähteitä ovat kaksi ministeriötä sekä poliittisine että virkamiesedustajineen. Toinen on tietenkin ympäristöministeriö – ja toinen kauppa- ja teollisuusministeriö.

Koko toimittajakunnalle tehdyn kyselyn (Kehälinna & Melin 1988) mukaan toimittajien mielestä taloudellisilla instituutioilla, kuten suuryrityksillä, on selvästi liikaa valtaa. Koko väestö ei ole lainkaan yhtä huolissaan elinkeinoelämän vallasta. Lisäksi journalistit näkevät yritysten ja luonnonsuojelijoiden välisen ristiriidan muuta väestöä voimakkaammin. Samoin toimittajat ovat kriittisiä uskossaan tieteen ja tekniikan asemaan ongelmien ratkojana. Omat tutkimuskohteeni sen sijaan omaavat vahvan luottamuksen tieteeseen ja sen tekijöihin ja uskovat myös tekniikkaan. He eivät nosta näitä tahoja ympäristöongelmien ratkaisijan asemaan, mutta antavat niille tilaa ehdottaessaan ratkaisuja julkisuudessa. Elinkeinoelämän valtaa he sen sijaan kritisoivat, mutta toisaalta lehtien ympäristölähdekäytäntö näyttää tukevan teollisuutta.

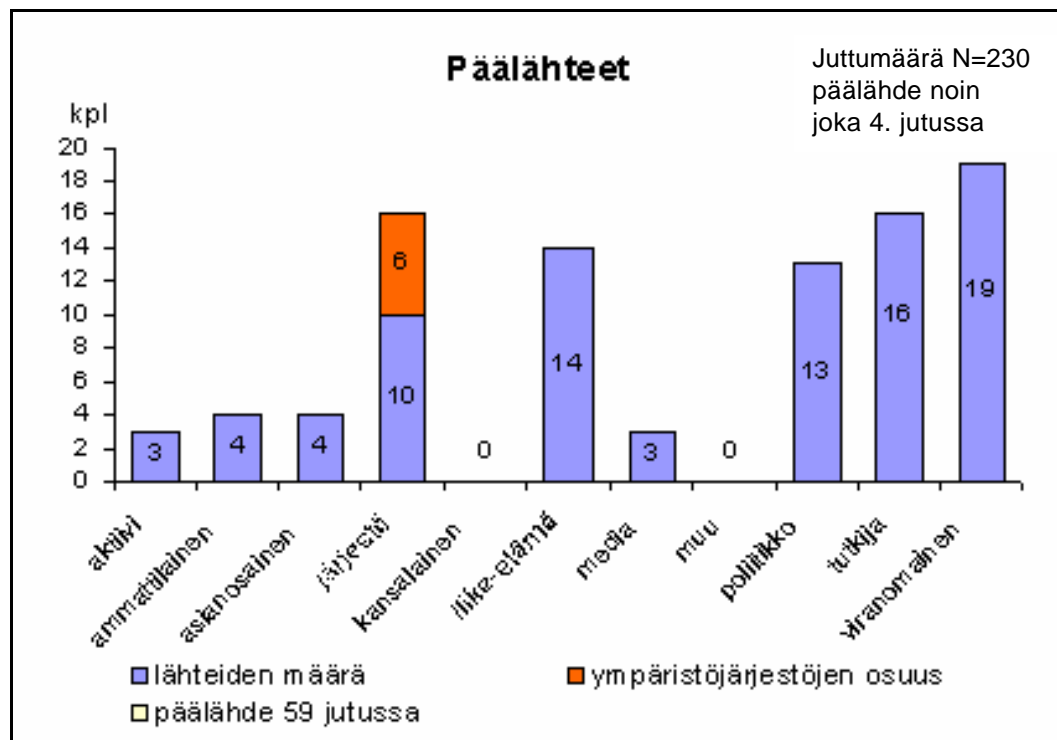
Yli neljännes jutuista on sellaisia, joista en löytänyt yhtään lähdettä. Tuntuu oudolta, että näin suuri osa jutuista syntyisi ilman tukeutumista mihinkään ulkopuoliseen tahoon. Ylipäätään ajatus, että välitetty tieto tulisi yksinomaan toimittajan päästä, on aika erikoinen. Lähteitä on varmasti käytetty, mutta sitä ei ole syystä tai toisesta tuotu lukijalle esiin. Suuri osa näistä ”lähteettömistä” jutuista on sellaisia, joissa on käytetty yhtä tai useampaa lähdettä, jotka toimittajan työtapoja tunteva voi tekstistä päätellä. Esimerkiksi kuntien hallitusten, valtuustojen ja lautakuntien esityslistat ovat melko suosittuja lähteitä, jotka jätetään kuitenkin mainitsematta. Yksi syy saattaa olla toimittajan halu välttää turhaa paperin makua jutussaan ja sijoittaa kunnallispoliittinen juttu johonkin toiseen genreen. Lukijaystävällisyys voi näin kasvaa, mutta samalla juttu

leimautuu jonkin verran epämääräisemmäksi, kun tiedon antajaa ei kerrota. Mielestäni lähteen ilmaiseminen olisi tulkinnan kannalta tarpeen varsinkin yhtä palstaa pidemmissä ja monitahoisemmissa jutuissa. Ilman lähteitä tehdyiltä näyttävät monien muiden ohella esimerkiksi parin palstan uutinen maakaasuverkon laajentamisesta sekä sen ympäristövaikutuksista ja neljän palstan juttu perinnemaisemien tutkimuksesta. Nämä jutut tuskin ovat syntyneet pelkästään toimittajan oman havainnoinnin perusteella.

3.3.1. Päälähteet

Päälähteeksi olen luokitellut sen toimittajan käyttämän ja mainitseman lähteen, joka nousee jutussa esiin muita näyttävämmiin. Toimittaja saattaa käyttää tämän lähteen suoria lainauksia selkeästi muita enemmän, referoida tämän kantaa erityisen runsaasti tai ehkä aloittaa tai päättää juttunsa tämän lähteen mielihiteeseen tai nostaa sen otsikkoon. Toimittaja voi myös omilla epäsuorilla vaikutuskeinoillaan nostaa yhden lähteen muiden yläpuolelle, esimerkiksi korostamalla omassa kirjoittamisessaan tämän luotettavuutta ja tärkeyttä sekä vähättelemällä muita, sivulähteiksi jääviä. Päälähteen olemassaolo on merkityksellistä siksi, että silloin jutulla on olemassa edellytykset epätasapainoisuuteen, ehkä jopa asenteellisuuteen, koska erilaiset kannat eivät ole jutussa esillä yhtäläisesti. Vaikka toimittaja olisi juttua tehdessään tasapuolisesti kuullut eri tahoja ja intressiryhmiä, hän ei ole tuonut kantoja samalla tavalla esiin lukijalle. Hän on voinut joko karsia niitä puolueellisesti tai jättänyt jotkut osapuolet kuulematta kokonaan. Jos jutussa nousee jokin taho selvästi muita korkeammalle, se saa oletettavasti viestinsä muita paremmin perille lukijoille. Näin toimittaja on, suunnitelmallisesti tai suunnittelemattomasti, antanut jollekin näkemykselle jutussaan enemmän painoarvoa kuin toiselle.

Kaavio 7. Ympäristöjutuissa käytetyt päälähteet.

Päälähteiden voimasuhteet eroavat kaikkien lähteiden voimasuhteista. Päälähderyhmien suosituimmat ovat viranomaiset sekä järjestöt ja tutkijat. Kaikissa lähteissä kärkisijat menivät viranomaisille, tutkijoille ja liike-elämälle. Päälähteitä tarkasteltaessa viranomaisten pitkä etumatka muihin on kuitenkin kurouttu lähes kiinni. Järjestöjen nouseminen suhteessa viranomaisiin selittyy ainakin osin juttutyypillä, jossa julkaistaan esimerkiksi yksittäisen järjestön kannanotto. Näissä kannanottouutisissa voi päätellä järjestön tiedotteen päätyneen lehteen lähes sellaisenaan, eikä siihen yleensä ole etsitty toista lähdettä. Tämä ei kuitenkaan yksin riitä perustelemaan järjestöjä vahvana päälähderyhmänä. Kuten haastatellut toimittajat sanovat, kirjoittaja voi luottaa tunnustettuihin ympäristöjärjestöihin, ja tuntee näiden tavoitteet omikseen. Tällöin toimittaja varmastikin samaistuu kyseiseen lähteeseen, ymmärtää sen näkökohdan ja tulee tällöin myös tarkemmin selostaneeksi sitä, kuten eräs haastateltava uskoi voivan käydä. Kaikki päälähteinä esiintyvät järjestöt eivät kuitenkaan ole ympäristöjärjestöjä, joten pelkästään niiden etulyöntiasema ei toteudu. Mutta ehkäpä toimittajat kokevat järjestömaailman ja sen edustajat itselleen läheisemmiksi kuin poliitikot tai tiedemiehet. Sama pätee varmastikin kasvattamaan myös aktiivien, yksittäisten asialleen omistautuneiden ihmisten sekä asianosaisten näkyvyyttä.

Tutkijoiden ja liike-elämän keskinäinen suhde on pysynyt päälähteissä samana verrattuna kaikkiin lähteisiin, järjestöt ovat vain ohittaneet tämän kaksikon. Liike-elämän edustajien säilyminen tutkijoiden tuntumassa herättää kysymyksiä. Toimittajat kertovat luottavansa tutkijoihin ja vierastavansa yrityksiä, mutta antavat näille lähes yhtä paljon painoarvoa. Selitystä tutkijoiden kolmossijaan päälähteenä en osaa arvailla. Liike-elämän edustajia korostavista jutuista moni on sijoitettu taloussivuille, eikä niitä ole ajateltu ensisijaisesti ympäristöjuttuina vaan talousjuttuina. Yhtä kaikki, ne koskettavat ympäristöasioita ja ovat siten myös ympäristöjournalismia. Usein käytetyssä juttutyypissä on aluksi esitetty ympäristöön liittyvä ongelma, kuten vaikkapa hankaluudet Vuosaaren sataman ympäristöluvan saamisessa. Lähteeksi on mainittu ainoastaan yksi taho, hankkeen takana oleva yhtiö, joka sitten kommentoi vaikeuksia ja puhuu niiden taloudellisista seurauksista.

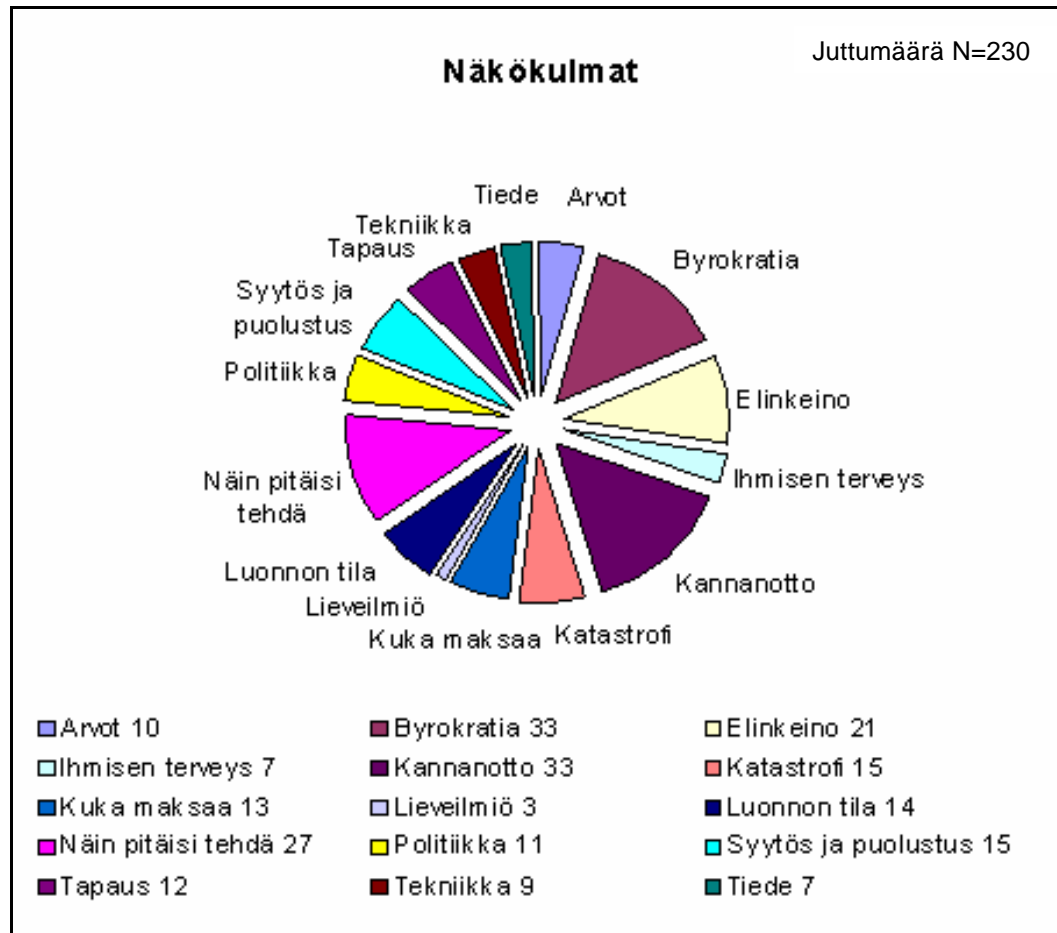
Satunnainen kansalainen, tavis, ei nouse päälähteeksi kertaakaan. Hän on jutuissa taustalla ja hänen mielipiteensä on liitetty ainoastaan jonkun toisen näkemyksen yhteyteen. Yleensä kansalainen esiintyy jutun loppupuolella yhdellä tai kahdella kommentilla, kun jutun alku on jonkun muun viitoittamaa.

3.4. Näkökulmat

Käytän sanaa näkökulma kuvaamaan tulkitsemaani jutun tyyliä tai sitä päällimmäistä lähtökohtaa, josta toimittaja on tekstin kirjoittanut. Näkökulma on eräänlainen valittu arvojärjestys, jonka mukaan aihetta tarkastellaan. Näkökulma heijastuu muun muassa jutun kielessä ja rakenteessa. Toisistaan selkeästi eroavat ja esiin nousevat näkökulmat olen jaotellut 15 ryhmään. Monella jutulla on aivan omanlaisensa henki, joten luokittelu pakottaa pelkistämään näkökulmia ja karsimaan omaleimaisimmat ja terävimmät piirteet. Olen kuitenkin pyrkinyt pitämään luokkien määrän riittävän suurena, jotta erot näkyisivät eikä valtavirrasta poikkeava vähemmistökään jäisi kokonaan huomiotta. 15 luokkaa on nähdäkseni sellainen määrä, jonka perusteella juttujen tyylistä ja käsittelytavoista

voi syntyä yleisvaikutelma, ja näkökulmia ja niiden voimasuhteita on mahdollista vertailla.

Kaavio 8. Ympäristöjuttujen jaottelu näkökulmien mukaan.

Byrokrazia

Tämän ryhmän tekstit käsittelevät ympäristöön vaikuttavia hankkeita ja tarkastelevat ja seuraavat suunnitelmien etenemistä byrokratiakiemuroissa. Asioiden valmistelua seurataan lehdissä usein jatkumona vaihe vaiheelta erilaisissa päätöksentekokelemissä, joten juttumäärä nousee suureksi.

Ryhmä jakaa ykkössijan suosituimpana käsittelytapana kannanottojen kanssa. Ilmasto, yhdyskuntasuunnittelu ja kiistat ovat tyypillisiä aiheita, joita lähestytään byrokraattisesta näkökulmasta. Valinta tuntuu hieman oudolta, sillä etenkin kiistat ja yhdyskuntasuunnittelu ovat usein suurta lukijajoukkoa kiinnostavia aiheita.

Byrokraattinen lähestyminen taas ei ole ehkä kovin lukijaystävällinen. Vai olisiko niin, ettei ympäristökiistaa synny muusta kuin byrokraattisista menettelytavoista, tuskin. Ympäristön tilaa ajatellen myös ilmaston päätyminen tähän joukkoon on hieman huolestuttavaa, sillä näkökulma ei korosta yksilöiden vaikutusmahdollisuuksia ilmastonmuutoksessa vaan pitää vastuuta ensisijaisesti virkamiesten kannettavana.

Kannanotto

Kannanotossa yksi tai useampi taho ilmaisee jutussa näkemyksensä ympäristöön vaikuttavan toiminnan tai tilan suhteen. Kannanottaja kertoo, mikä pitäisi ottaa tavoitteeksi, mitä pitäisi tehdä tai mitä on tehty väärin. Mielenkiintoista on, että kannanotto-näkökulmaa esiintyy paljon. Toimittajat eivät omien sanojensa mukaan halua itse ottaa jutuissa kantaa, mutta he laativat runsaasti juttuja, joissa joku heidän valitsemansa taho ottaa kantaa.

Elintarvikkeet, energia sekä myös yhdyskuntasuunnittelu tuntuvat olevan niitä aiheita, josta lausutaan, ja myös julkaistaan, erityisen herkästi mielipiteitä ja eri tahojen näkemyksiä. Ainakin energia-aiheissa vaikuttaa tutkimusajankohtana vellonut ydinvoimakeskustelu. Etenkin yhden vuorineuvoksen lausunto keräsi runsaasti julkisuutta ja vastakannanottoja. Kannanotot toisena suosituimmista lähestymistavoista on kuitenkin kaiken kaikkiaan yllätys, kun muistetaan, että suurin osa jutuista on julkaistu kotimaan uutisina. Toki keskustelun ylläpitäminen palstoilla on tärkeää, mutta mielipiteiden näkyminen näinkin suuressa määrin herättää mietteitä. Kärkevä lausuma on toki näyttävä aihe ja tiedotteiden referointi hyvää palstantäytettä, mutta silti. Nämä jutut ovat niitä, joissa painotetaan selkeästi yhtä näkemystä ja toisenlainen mielipide tulee harvoin esille. Tasapuolisuus edellyttää lukijalta aktiivisuutta ja vastakkaisiin kantoihin perehtymistä.

Näin pitäisi tehdä

Tämän ryhmän jutussa toimittaja voi esitellä esimerkkitapauksen ympäristön kannalta mallikkaasta asioiden järjestämisestä tai neuvoa lukijoita tai yhteis-

kunnallisia vaikuttajia asian parempaan hoitoon. Joskus juttu on pr-luonteinen tai voimakkaasti valistava.

Näin pitäisi tehdä on kolmanneksi suosituin näkökulma ympäristöaiheeseen. Lehdillä tuntuu olevan tarve hakea malliesimerkkejä ja hyviä toimintatapoja esiteltäväksi. Tämä näkökulma jakautuu melko tasaisesti monille aihepiireille. Esiin nousevat yhdyskuntasuunnittelu, metsät, luonnonsuojelu, jäteasiat sekä ryhmä muut.

Elinkeino

Elinkeinoa painottavaan näkökulmaan liittyy eräänlainen arvokamppailu. Usein lähtökohtana on ympäristöperusteinen tehty ratkaisu, jonka seurauksia pohditaan yrittämisen näkökulmasta. Jutussa spekuloidaan, miten yksittäisen elinkeinon, alan tai yrittäjän käy ympäristönsuojelun paineissa

Elinkeinoelämän lähestymistapa näkyy päällimmäisenä vajaassa kymmenyksessä jutuista. Taloudelliset ja yrityksiin liittyvät seikat ovat tärkeitä etenkin yhdyskuntasuunnittelussa ja kiistoissa. Myös energia, hyötyeläimet ja metsät ovat aiheita, joihin tämä näkökulma näyttää liittyvän usein. Tulokset eivät ole yllättäviä. Yhdyskuntasuunnittelussa ja kiistoissa puhutaan usein sekä julkisesta että yksityisestä taloudesta ja muut kärkiaiheet liippaavat läheltä suomalaisen teollisuuden ydinalueita.

Syytös ja puolustus

Jutun pääasiallisena tarkoituksena on väittää jonkun tahon syyllistyneen johonkin, esimerkiksi ympäristön vahingoittamiseen. Jutussa voi olla pelkkä syytös tai vaihtoehtoisesti vastapuoli puolustautuu samassa jutussa. Hallitsevaa on epäily jonkun tahon kielteisistä toimista ja tilanteesta sanailu. Varsinkin kun puolustautuminen sisältyy samaan tekstiin, juttu rakentuu jännitteelle.

Eniten syyttelyä ja puolustautumista tapahtuu luonnollisestikin kiistatilanteista kertovien aiheiden yhteydessä. Jätteet ja vesistöt nousevat muiksi aiheiksi, joissa

syytellään herkästi. Ympäristönsuojeluorganisaatioita lähellä olevien tahojen pyrkimyksenä on usein nostaa julkisuuteen niin sanotut saastuttajat ja saada kannatusta näiden vastaisille toimille.

Katastrofi

Katastrofijutut edustavat perinteisenä pidettyä ympäristökirjoittelua. Toimittaja uutisoi ympäristöonnettomuuden tai muun ympäristön tilaa ratkaisevasti heikentävän seikan. Usein välittyy kuva tilanteen vakavuudesta, uhkasta sekä ihmisen osallisuudesta tapahtumiin.

Ympäristöilmiöiden nostaminen esiin katastrofina ei ole kovin yleistä. Sektori kattaa alle seitsemän prosenttia näkökulmista. Niinpä maailmanloppua enteilevä tuomiopäivän ympäristöjournalismi ei näyttäisi olevan enää tätä päivää. Katastrofien joukosta erottuvat ilmasto, energia, vesistöt sekä jätteet lähinnä ryhmään kuuluvien päästöjuttujen osalta. Erityisen selvästi silmiin pistää ilmastoaiheen osuus, katastrofi on hallitseva näkökulma ilmastosta kirjoitettaessa. Ilmastonmuutoksen uhka näyttäytyy siis toimittajille hyvinkin vakavana. Tässä on kuitenkin ristiriita verrattuna siihen, miten pieneksi ilmastojuuttujen määrä jää. Silloin kun ilmastojuuttu harvakseltaan lehteen päätyy, esiin pääsevät eri asiantuntijoiden hyvin huolestuneet näkemykset ja ennustukset. Ilmasto-ongelman vähättelyä jutuissa ei esiinny.

Luonnon tila

Luonnon tila -tyyppinen juttu on lähestymistavaltaan kartoitus siitä, miten ympäristö tai sen osa, vaikkapa yksittäinen eläinlaji, voi joko yleisesti tai tietyssä tilanteessa ja tietyllä alueella.

Luonnon tilan päätyminen ensisijaiseksi näkökulmaksi ympäristöjutussa tuntuu ensimietinnällä melko harvinaiselta kuuden prosentin osuudellaan. Tätä ehkä kiistattominta ympäristöjournalismin muotoa yli puolta yleisemmäksi nousevat hallinto- ja mielipideasiat. Tulos kuitenkin konkretisoi sen, miten moninainen ympäristöasioiden verkko on ja miten monella tavalla ympäristöä voidaan

lehdistössä käsitellä, kun rajanveto tehdään melko avarasti. Luonnon tilan selostaminen keskittyy erityisen selvästi vesistöön, sekä myös ilmastoon.

Kuka maksaa

Kuka maksaa -jutun näkökulma on rahoitus, ja yleensä sen vähyys. Ympäristön-suojelusta joko puuttuu rahaa tai suojelun seurauksena syntyneet rahalliset menetykset tulisi korvata tai niiden maksajasta on eriäviä näkemyksiä.

Kuka maksaa on kysymys, joka liitetään varsin monenlaiseen ympäristöjuttuun. Jutun keskeisin sisältö se on silti melko harvassa tekstissä. Kuka maksaa, kysellään yleensä jo entuudestaan tiedossa olevasta ongelmasta, ja tämän näkökulman tehtävä on nostaa tuttu aihe esille uudessa valossa. Ilmasto ja vesistöt ovat elementtejä, joiden suojelun kustannuksia lasketaan usein, ja myös jätteiden syntymisen ja käsittelyn maksumiehet ovat haussa.

Tapaus

Tapauksessa nostetaan esiin yksittäisestä henkilöstä, eläimestä tai tapahtumasta kertova tarina. Tapaus voi nousta uutiseksi esimerkiksi humoristisuutensa tai erikoisuutensa ansiosta. Tilannetta ei yleistetä vaan pitäydytään yksittäistapauksessa.

Tapaus ei ole kovin yleinen lähestymisnäkökulma, mutta selkeästi kuitenkin muista poikkeava. Se näkyy vain muutamassa aiheessa, luonnonsuojelussa, vesistöissä, yhdyskuntasuunnittelussa, ryhmässä muut sekä erityisesti villieläimissä. Vesistöjutussa voi olla kyse yhden kosken perkauksesta ja eläinjutuissa herkutellaan vaikkapa asutuksen keskellä pesivällä otuksella. Jutut ovat varsinkin eläinten osalta tyyliltään lennokkaita ja faktaa ja fiktiota sekoittavia.

Politiikka

Ryhmään kuuluvat puhtaasti poliittisista lähtökohdista kirjoitetut jutut. Esi-merkiksi puolueet pääsevät ääneen ja vääntämään kättä poliittisin perustein vastakkaisen näkemyksen kanssa.

Politiikka ei kuulu suosittuihin ympäristöjournalismin päänäkökulmiin. Siitä huolimatta, että poliitikkojen käytöstä lähteenä voisi päätellä poliittisen puheen saavan enemmän tilaa. Politiikka on toki esillä huomattavasti useammassa jutussa, mutta päänäkökulmaksi se nostetaan jostakin syystä vain harvoin. Poliitikot kommentoivat usein muun muassa byrokraattisia juttuja. Poliittisesti painottuvia aiheita ovat yhdyskuntasuunnittelun ohella metsät, hyötyeläimet, kiistat ja jätteet.

Arvot

Jutun ensisijainen lähtökohta on tarkastella, miten erilaiset arvot, vaikkapa työllisyyspyrkimykset tai luonnon itseisarvo, painavat päätöksissä. Kysymyksessä saattaa olla myös selvitys siitä, miten aatteet ohjaavat valintoja ympäristön hyväksi tai ympäristöstä piittaamattomaksi. Joskus toimittaja patistaa arvojen punnitsemiseen.

Arvot jäävät kuvaajassa yhdeksi kapeimmista näkökulmasiivuista. Tuloksen ei voi tulkita palvelevan kovin hyvin ympäristöjournalismin yhteiskunnallista tehtävää ja vallitsevien, ympäristölle tuhoisien käytäntöjen kyseenalaistamista. Elintarvike-tuotanto nousee aiheista selkeästi arvokysymyksiä herättäväksi. Tämä keskustelu rajoittuu lähinnä geenimanipulaation eettisyyteen.

Tekniikka

Tekniikka-aiheinen juttu on toiveikas. Se katsoo valoisasti tulevaisuuteen ja ennakoi, miten tekninen innovaatio voi parantaa ympäristön tilaa sekä helpottaa ympäristönsuojelua ja kuormituksen vähentämistä.

Tekninen lähestymistapa ei ole kovin yleinen, inhimilliseltä kannalta katsoen ehkä onneksi. Jätteet, yhdyskuntasuunnittelu ja hyvinvointi ovat aiheita, joita on tapana käsitellä teknisestä lähtökohdasta. Muutama muukin aihepiiri saa hajamainintoja. Tekniikan uskotaan tuovan apua alueellisesti rajattuihin ympäristöongelmiin, jotka ovat lähellä yksilöä.

Ihmisen terveys

Ihmisen terveys -ryhmässä päänäkökulma on rajattu koskemaan koko maapallon eliöstöstä ainoastaan ihmistä omassa ympäristössään. Jutussa selvitetään, miten ympäristömuutokset tai vaikkapa myrkyt uhkaavat ihmisen terveyttä, menestystä ja hyvinvointia.

Yhdyskuntasuunnittelu, jätteet ja vesistöt kuuluvat aiheisiin, joiden yhteyksissä ihmisen terveyteen nähdään olevan kerrottavaa. Yllättäen ihmisen terveys ei nouse ykkösnäkökulmaksi elintarviketuotantojutuissa. Geenimanipulaatiosta ja muista tuotantoasioista kinastellaan enemmän kansainvälisen kaupan kannalta. Myöskään hyvinvointiaihe ja ihmisen terveys päänäkökulmana eivät leikkaa yhdessäkään jutussa.

Tiede

Tästä näkökulmasta raportoidaan tieteen ja tutkimuksen saavutuksia. Jutun tehtävä on esitellä, mitä tutkija tai projektiryhmä on saanut selville. Esimerkiksi metsien voinnista ja uusista kasvuntehостusmenetelmistä kerrotaan usein tieteen näkökulmasta.

Sanomalehdet näyttävät jättävän tieteen ympäristöselvitykset paljolti erikoislehtien harteille. Kaikelle kansalle kerrottaessa tämä on melko harvinainen näkökulma. Aineiston perusteella metsät ja vesistöt näyttävät olevan asioita, joita tutkitaan ahkerasti ja joiden tutkimukset saavat julkisuutta. Myös elintarviketuotanto sekä villi- ja hyötyeläimet näkyvät tieteen kohteina. Kysymys on melko ihmisläheisistä asioista, joilla on sekä kaupallista merkitystä että arvoa suomalaisten luontosuhteen kannalta.

Lieveilmiö

Nyt liikutaan ympäristöjournalismin reuna-alueella. Ympäristöön liittyvän aiheen käsittelytapa on siirtynyt lieveilmiöjutussa ympäristön tilan suorista syistä ja seurauksista muualle. Lieveilmiöjutun näkökulma painottuu seikkoihin, jotka ovat pikemminkin seurausta ympäristöasioista. Metsäaiheisessa jutussa saatetaan kuvata esimerkiksi ympäristöaktivismia, harvesteriin kahliutuneita nuoria. Ryhmän jutut voisi tulkita myös ympäristöteeman ulkopuolelle, mutta esimerkiksi ympäristökasvatuksellinen näkökulma kuuluu mielestäni määrittelemieni rajojen sisäpuolelle, koska sillä on yhteiskunnallista merkitystä ja seuraamuksia ympäristölle.

Lieveilmiö on nimensä mukaan määrällisesti pieni ja vähämerkityksinen ryhmä ympäristöjournalismin sisällä. Lieveilmiöjuttuja esiintyy energia- ja hyötyeläinaiheissa. Kyse on lähinnä aiheiden ympärillä ilmenevän aktivismin käsittelystä.

Kannanotto ja byrokratia ovat suosituimmat näkökulmat. Kolmantena on opastava lähestymistapa näin pitäisi tehdä -otsikolla. Kantaa ottavan ryhmän nousu käytetyimpiin näkökulmiin kertoo siitä, että lehdet tukevat ympäristökeskustelussa mielipiteiden ja näkemysten julkituloa. En ole tutkinut, kuinka monipuolisia kannanottoja esiin nostetaan, mutta ainakin lukumäärä antaa toivoa moninaisesta mielipiteiden kirjosta ja hyvästä pohjasta keskustelulle. Byrokratian mittava osuus taas kertoo samaa, minkä voi päätellä lähteinä esiintyvien virkamiesten suuresta määrästä. Journalismi keskittyy melko usein siihen tarinaan, miten hanke etenee luodussa hallintokoneistoissa. Päähuomio suuntautuu usein ympäristöasian sijaan muuhun toimintaan. Näin pitäisi tehdä -ryhmä edustaa luultavasti vahvimmin haastattelemieni toimittajien mainitsemää pyrkimystä edistää ympäristön hyvinvointia ja vaikuttaa sen suojeluun. Toimittajat antavat mielellään ohjeita lukijoille. Varsinaisia toimintavinkkejä on melko vähän, joskin niitäkin löytyy.

Näkökulmien jakauma kumoo lähinnä viime vuosikymmeninä annetun kritiikin siitä, että ympäristöjournalismi on pelottelua, uhkakuvien luomista ja maailmanlopun ennustamista. Katastrofijutut jäävät pieneksi ryhmäksi. Vielä katastrofia harvinaisempia ovat luonnon tila -tyyppiset jutut. Koko muulle ympäristöjournalismille pohjan luova lähtökohta, ympäristön tila, jää selkeästi muiden näkökulmien jalkoihin. Tietysti muissakin ryhmissä kerrotaan ympäristön tilasta, mutta siihen keskittynyttä tiedonvälitystä tulisi olevan enemmän. Pienemmistä ryhmistä huomionarvoista on se, että elinkeino nousee selkeästi muun muassa arvojen ja politiikan ohitse. Kannanottoryhmään sisältyy tosin myös poliittisten toimijoiden epäsuoria kannanottoja. Tiede jää odotetusti melko vähälle, ja ihmisen terveys on päänäkökulmana yllättävän harvassa jutussa suhteutettuna siihen, että terveysasiat ovat arkisten havaintojeni mukaan nousseet mediassa muuten hyvin näkyviksi.

Näkökulmien tarkastelu aihepiireihin verrattuna tuottaa osin ennalta arvattavia ja osin odottamattomia, ja toisaalta ympäristön tilan kehityksen kannalta huolestuttavia tuloksia. Ilmasto näyttäytyy lähinnä byrokratian kautta, tähän otantaan ei osunut edes tieteellisiä selvityksiä uhkan merkityksestä. Energia- ja myös elintarvikeasiat ovat väittelyn kohteita. Ruuantuotannossa oli tutkimuskaudella meneillään geenimanipulaatiopohdinnan kausi, juuri muuta elintarvikkeista ei kirjoitettu. Metsät taas esiintyvät politikoinnin, kaupallisen käytön sekä tieteen puheenaiheena, esimerkiksi arvonäkökulma ei erotu. Villieläimiä käytetään kevennyksenä myös juttujen näkökulmavalinnan kautta tapauskertomuksissa. Vesistö kuuluu lähes ainoisiin ympäristön osa-alueisiin, joiden ekologista tilaa tarkkaillaan sanomalehdissä. Ilmasto ja vesistö -kaksikko kuuluu aiheisiin, joista ei kirjoiteta kovin paljon, mutta niiden tilaa pohditaan ja siitä ollaan hyvin huolestuneita. Puhuttava ongelma on mahdollisten parannustoimien maksumiehet, mikäli suurta teknistä innovaatiota ei sittenkään tule.

3.5. Yhteenveto

Kolmen sanomalehden ympäristöjournalismissa rutiinit syövät tilaa uusilta avauksilta. Lehdille näyttäisi syntyneen tietynlainen arkisen ympäristö-

journalismin kaava, joka suosii tiettyjä aiheita, lähteitä ja näkökulmia. Tämän kaavan ulkopuolelta ääni nousee kuuluviin melko harvoin. Aiheet poimitaan mielellään joko hallinnolliselta, poliittiselta tai vuodenkiertoon liittyvältä agendalta.

Yhdyskuntasuunnittelu paikallisella ja valtakunnallisella tasolla on käsitelty näkyvästi. Lehteä kevennetään kertomalla ahkerasti villieläinten kohtaloista ja käänteistä, mielellään kuvan ja etusivun vinkin kera. Laajemmat, jopa globaalit, kysymykset jäävät hyvin vähälle, lähinnä uutistoimistojen välittämiksi yhden tai kahden palstan pikku-uutisiksi. On myös muutamia aiheita, joita käsitellään lähes pelkästään ulkomaan uutisoinnissa, esimerkiksi ilmasto ja elintarviketuotanto. Muuten ympäristökirjoittelu tuntuu keskittyvän omille kulmille, mutta kovin hallinnollisin ja teknisin teemoin.

Ympäristöjournalismin perinteisenä pidetyt muodot, luonnon tilasta kertominen ja tuhon ennustaminen, jäävät vähälle huomiolle. Suorasanaista pelottelua ja uhkailua ei ole juuri havaittavissa. Sen sijaan toimittajat selostavat ympäristöasioita mielellään kuin tuporatkaisun syntymistä tai urheilukilpailua, vaihe vaiheelta sekä omatoimisesti tai lähteiden avulla spekuloiden. Arvuutellen, mikä päätös syntyy ja milloin sekä kuka vetää pisimmän korren ja kuka joutuu maksumieheksi. Välillä muutosta parempaan toivovat toimittajat yrittävät myös esitellä ympäristön kannalta positiivisia esimerkkejä ja vinkkejä siitä, miten ympäristön tilasta huolestuneen lukijan kannattaisi toimia. Ympäristöpolitiikan toteutuminen ja ympäristön tilan suunta ovat sen sijaan asioita, joista ei puhuta. Mielipiteitä ja kannanottoja on hyvin runsaasti, ne kuitenkin painottuvat harvoihin aiheisiin, esimerkiksi energiaan.

Ympäristöstä puhuvat useimmiten virkamiehet, tutkijat ja liike-elämän edustajat. Viranomaiset, järjestöt ja tutkijat taas saavat lähteinä muita useammin hallitsevan aseman. Paljon lähteenä käytetyt poliitikot näyttävät olevan lausuntoautomaatteja, sillä politikointi jää jutuissa harvinaiseksi. Yksittäiset ihmiset, asianosaiset ja aktiivit jäävät marginaaliseen asemaan. Heitä saatetaan käyttää loppukevennyksenä kunhan joku toinen, ilmeisesti vakavasti otettavaksi tarkoitettu taho, on puhunut ensin. Erikoista on, ettei lähdekäytäntö noudata sitä linjaa, jota

ammattikunta itse toivoo. Mikäli näin olisi, esimerkiksi liike-elämän edustajien tärkeys vähenisi ja tutkijat nousisivat virkamiesten ja muiden tahojen jaloista selkeälle ykköstilalle. Laajalevikkiseen ympäristötutkimukseen verrattuna lehtien ympäristöjournalismi on melko kapea-alaista ja se pysyttelee laiskanoloisesti rutiininomaisissa kuvioissaan.

4. Kolme ympäristötoimittajaa

Olen ottanut tähän osioon lähempään tarkasteluun kolme ympäristötoimittajaa, yhden kustakin aineistoon kuuluvasta sanomalehdestä. Selvitän ensin toimittajien omia käsityksiä heidän työstään ja henkilökohtaisista arvoistaan haastatteluilla ja peilaan sitten näkemyksiä kyseisten ympäristötoimittajien juttuihin, joita tarkastelen kriittisellä tekstintutkimusmenetelmällä. Tarkoitus on tutkia kolmen toimittajan ja heidän välineidensä journalismia haastatteluista edeltäneeltä ajalta, vuodelta 2000. Kävin lävitse kyseisen vuoden helmi- ja elokuulta, ja tarvittaessa myös lähikuukausilta, kaikki kolmen toimittajan kirjoittamat jutut siten, että jokaiselta kertyi kymmenen vaatimukseni täyttävää näytettä. Jätin pois jutut, jotka eivät vastaa asettamiani ympäristöjournalismin kriteereitä tai jotka on tehty yhdessä toisen toimittajan kanssa tai osin uutistoimistomateriaaliin tukeutuen.

4.1. Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivisessa analyysiosuudessa käsittelen melko suppeata määrää tekstejä, yhteensä 30 juttua. Käytän tarkastelussa diskurssianalyysin sovellusta, jota kutsun suhtautumisindeksiksi. Pienen otoksen syy on käyttämäni menetelmän työläys ja hitaus, mutta toisaalta myös tarkkuus. Tavoitteenani on löytää jokaisesta jutusta mahdollisimman suuri osa niistä elementeistä, jotka on mahdollista yhdistää asenteellisuuteen, puolueellisuuteen ja kannanottoihin. Niinpä olen tutkinut tekstit hyvin yksityiskohtaisesti. Jokaisen sanan, taivutusmuodon ja välimerkin läpikäyminen kovin laajasta joukosta tekstejä ei olisi ollut tämän työn puitteissa mahdollista eikä kovin järkevääkään. Uskon, että kolmekymmentä tarkasti analysoitua tekstiä, joista suurin osa on melko laajoja, antaa riittävän pohjan arvioida tutkimani kolmen toimittajan vihertävyyttä kyseisellä ajanjaksolla. Valintaani puoltaa jälkikäteen tekemäni havainto siitä, että tekstin asenteellisuuteen tuntuu vaikuttavan vahvasti käsitelty aihe. Pienen otoksen parissa joudun toki tekemään myös yleistyksiä, mutta pyrin tekemään niitä vain silloin, kun löydän yleistämislle painavat perusteet.

Olen ottanut suuntaviivoja van Dijkin diskurssianalyysistä ja semanttisten rakenteiden tarkastelutavoista. van Dijk on muun muassa paljastanut rasistisia ilmauksia menestyksekkäästi lähilukumenetelmiä käyttämällä. van Dijk korostaa, että tutkimuksen haaste on nimenomaan olennaisten piilosisältöjen löytäminen. Siihen ei tarvita suurta aineistomäärää vaan tutkija voi esitellä piilomerkit ja niiden luomisen käytännöt esimerkein. van Dijkin mukaan hedelmällisimmät elementit, joihin arvotusten etsimisessä kannattaa tarttua ovat jutun hierarkia, esiin tuotavien faktojen järjestys ja sanasto. Nämä ajatukset tuntuvat palvelevan hyvin myös omia tarpeitani ympäristömyönteisten ja -kielteisten puhetapojen ja ilmaisujen tunnistamisessa. (van Dijk 1988a, 1988b)

van Dijk käyttää diskurssianalyysissään kahta osaa. Tekstuaalisessa osassa tarkastelun alla ovat tekstin rakenteet ja kontekstuaalisessa hän analysoi, mitä rakenteet ilmaisevat. Itse painotan analyysissäni tekstuaalisuutta, muun muassa sanavalintojen, nimeämisten, jutun rakenteen ja näkökulman merkityksiä ympäristöideologian kannalta. Esimerkiksi sanavalinnoissa on kyse juurikin valinnoista. Usein käytetään ilmaisuja, joihin on helppo liittää konnotaatioita eli värittyneitä tulkintoja kaikille käyttäjille yhteisen merkityksen rinnalle. Tulkintamahdollisuuksien antamisesta ja johdattelusta seuraa mielikuvia. Näkökulman ymmärrän pohjustavan aiheen lähestymistapaa ja luovan eräänlaisen kehyksen, jonka sisällä esimerkiksi asioiden nimeäminen tapahtuu. Taloudellisesta näkökulmasta kirjoitettaessa saatetaan mitata ikimetsien rahallista arvoa ja puhua suojelun *kannattavuudesta*. Valittu katsantokanta sulkee pois muita käsittelytapoja, ja sen voi havaita, kun tehdyt valinnat kootaan yhteen. (van Dijk 1987)

4.1.1. Suhtautumisindeksi

Laadullisen analyysin tavoite on poimia teksteistä kaikki havaitut ympäristömyönteiset ja -kielteiset ilmaisut. Käytän tähän ruotsalaisen Kent Aspin tutkimustekniikkaan pohjautuvaa menetelmää, jota Jukka Löytömäki on soveltanut. Löytömäki nimeää menetelmän suhtautumisindeksiksi (Asp: aktör-behandlingindex). Asp ja Löytömäki ovat käyttäneet indeksia poliittisten puolueiden saaman mediakohtelun tutkimiseen. Asp on erotellut poliittisessa

uutisessa sen toimijat ja arvioinut toimijan roolin aloitteelliseksi tai passiiviseksi sekä passiivisen toimijan saaman luonnehdinnan. Aktiiviselle toimijalle hän antoi automaattisesti yhden pluspisteen, passiivinen toimija sai julkisuuden laadusta riippuen joko yhden plus- tai miinuspisteen tai arvon nolla neutraalista esilläolosta. Yhtä puoluetta käsittelevien juttujen arvot yhteen laskemalla muodostuu puolueen suhtautumisarvo kussakin tiedotusvälineessä. Tämän perusteella voidaan arvioida lehden ja puolueen suhdetta. Jukka Löytömäki kehitti menetelmää lisäämällä asteikkoon mahdollisuuden aktiivisen toimijan eriasteiselle arvostukselle. Löytömäellä oli kolmen arvovaihtoehdon sijaan neljä. Aktiivinen esillä olo painottui edelleen, silloin pistevaihtoehdot ovat +2, +1 ja 0. Passiivinen toimija saattoi saada arvon +1, 0 tai -1. Aspin ja Löytömäen luokitteluyksikkö on yksi juttu ja arviointi kohdistuu kerrallaan yhteen toimijaan, esimerkiksi puolueeseen tai presidenttiin. (Asp 1982, Löytömäki 1998)

Mielestäni suhtautumisindeksimenetelmä soveltuu lähes sellaisenaan ympäristökannanottojen tutkimiseen. Tarkastelukohteena ei tosin voi säilyttää henkilöä tai instituutiota, mikäli ei halua tutkia esimerkiksi ympäristöjärjestön tai aktivistin julkisuuskuvaa. Se ei ole tavoitteeni, sillä pyrin hahmottamaan ympäristön luonnehdintaa ylipäätään ja löytämään mahdollisimman laajan skaalan kannanottoja. Olen tiivistänyt luokitteluyksikön yhdestä jutusta yksittäiseen ilmaisuun, kuten sanaan tai muuhun kielenkäytön ja jutun rakenteen suomaan vaihtoehtoon. Suhtautumisarvon olen laskenut yksittäisille jutuille.

Jaan löytämäni arvottavat ilmaisut ja kannanotot neljään lokeroon: selvästi myönteiseen, lievästi myönteiseen, lievästi kielteiseen ja selvästi kielteiseen, ja pisteytän asenteellisuudet arvoilla +2, +1, -1, -2. Olen jättänyt pois arvon nolla, sillä en näe neutraalin kielenkäytön erittelyn tuovan tähän tutkimukseen lisäarvoa. Käyttämäni indeksipisteet siis ilmaisevat, miten myönteisesti tai kielteisesti ympäristöstä, sen osatekijöistä, itseisarvosta ja suojelusta puhutaan. Myönteinen ilmaisu esimerkiksi korostaa luonnon aineetonta arvoa, kannustaa suojeluun tai kritisoi luontoa heikentävää hyötykäyttöä. Kielteinen sanavalinta voi vaikkapa mainostaa vapaa-ajan metsästystä, kritisoida ympäristöliikkeitä tai asettaa taloudellisen edun ympäristön edelle. Kokoan yhteen kunkin toimittajan juttujen suhtautumisarvot, mutta ensisijainen tarkoitukseni ei ole vertailla toimittajien

suhtautumisarvoja ja kirjoitusten asenteellisuutta vaan kartoittaa asenteellisuuden laajuutta ja keinoja sekä mahdollisia tapoja tehdä ympäristöjournalismia.

Antamani suhtautumisindeksipisteet ovat tässä eräänlainen sateenvarjokäsite kaikille niille havaitsemilleni tavoille, joilla kannanotto tai asenteellinen ilmaisu on mahdollista tehdä. Pisteyttämieni yksiköiden listasta on vaikea tehdä kattavaa. Poimin teksteistä kaikki kielenkäytön keinot, joiden on mielestäni mahdollista olla arvolutautuneita. Niitä on kielenkäytön ohella myös jutun rakenteessa. Olen arvioinut suhtautumisindeksillä muun muassa yksittäisiä sanoja, lauseiden aktiivi- ja passiivirakenteita, taivutusmuotoja, johtolauseita, rinnastuksia, metaforia, välimerkkejä, lause- ja sanajärjestyksiä, jutun aloituksia ja lopetuksia sekä muita osia ja lähteiden esilletuontitapoja. Pysin valottamaan työskentelymenetelmäni ja tarkentamaan tätä listaa myöhemmin esimerkein.

Yksi tärkeä syy, miksi päädyin tähän menetelmään on se, että löydetty kannanotot saavat konkreettisen muodon, lukuarvon. Uskon, että asenteellisuuksien määrä ja taso ovat sanallista muotoa helpommin hahmotettavissa, kun ne kääntyvät numeroiksi. Samalla joudun myös itse pohtimaan tarkasti, minkä tasoisesta asenteellisesta ilmaisusta kulloinkin on kysymys ja luomaan selkeän linjan. Suhtautumisindeksiä ei voi käyttää määrälliseen tutkimukseen vaan se perustuu puhtaasti laadullisiin päätelmiin. Asenteellisuudet eivät tietenkään voi muuttua numeroiksi ilman tutkijan subjektiivista havainnointia, arviointia ja tulkintaa. Olen määritellyt itselleni kriteerit, joiden perusteella erilaiset ilmaisut ja ilmaisutavat asettuvat indeksisarakkeisiin. Toinen erilaiset näkemykset ja taustatiedot omaava henkilö sijoittaisi varmasti osan ilmauksista toisin. Mielestäni ilmausten luokittelu asenteellisuuden vahvuuden mukaan puoltaa kuitenkin paikkaansa, sillä se havainnollistaa ja selittää niitä johtopäätöksiä, joita olen tehnyt, ja tuo ne ulkopuoliselle lukijalle näkyvämmäksi kuin pelkät sanalliset arviot.

Esimerkkejä suhtautumisindeksin käytöstä:

Arvo +2

Elän sovussa *heidän* (=karhujen) kanssa

lehmät ovat *laihoja kuin juutalaisvangit*
 ohjeistus, miten energiansäästöikkunat saa hankittua
 ”Tähän *tavoitteeseen on päästävää.*”
myrkky teki kaloista ongelmajätettä
 suojelualueita on *toivottu jo yli 25 vuotta*

Arvo +1
 asiantuntija *vetoaa* eläimen rauhaan
 tutkija *vahvistaa* tiedon
 on olemassa *myrkkyongelma*
tahtonainen (toimittaja kuvaa jutun päähenkilöä)
30 vuotta mukana ollut (vahvistaa lähteen uskottavuutta)
 uusia keinoja *suojelumetsien löytämiseksi*

Arvo -1
 puunkorjuu
 kilpailuedun *menettäminen* suojelukustannusten vuoksi
päästöhyvitys
Jo lakikin estää tällaisen tuen
 energiansäästö*määräykset*
häiriöyksilön poistaminen

Arvo -2
Ei mikään diplomaatti (luonnehdinta eläinsuojelijasta, väliotsikkona)
metsänhoito (toimittajan jatkuvasti läpi jutun käyttämä sana avohakkuista)
metsät aiheuttavat päänvaivaa
 Syksyn hirvijahdissa ollaan *saamassa uusi Keski-Suomen ennätys*
parempi katsoa kuin katua (sanonta kannustaa tässä geenimanipulaatioon)

Yleisesti luokittelusta voisi sanoa sen, että sallin lähteeltä voimakkaampia ja värittyneempiä sanavalintoja kuin toimittajalta omassa tekstissään. Lähteen käyttämänä jokin ilmaus voi saada yhden pisteen, mutta toimittajan suulla sanottuna samasta ilmauksesta voi tulla kaksi pistettä. Vastaavasti, jos yhden pisteen arvoinen ilmaus on nostettu otsikkoon tai muulle näkyvälle paikalle,

pistemääräksi tulee kaksi, koska väritynyt ilmaisu korostuu. Johtolause väitelauseen perässä eikä edellä voimistaa vaikutelmaa. Esimerkkinä käy ero seuraavien lauseiden vaikutelmassa: *N.N. vaatii Etelä-Suomen hakkuiden pysäyttämistä.* ja *Etelä-Suomen hakkuut on pysäytettävä! vaatii N.N.* Edellinen on yhden pluspisteen arvoinen, jälkimmäinen kahden. Lainausmerkkien väliin sijoitettu sana taas on usein kyseenalaistettu ja toimittaja sanoutuu irti sen käytöstä, mikä vähentää tai voimistaa asenteellisuutta, tilanteesta riippuen. Mutta sana nostaa lauseen painoarvoa jopa edeltävää suuremmaksi.

Adjektiivien, päätteiden ja täytesanojen ohella myös yksittäiset, äkkiseltään ajateltuna itsestäänselvät sanavalinnat tuottavat paljon pisteytyksiä. Hyvin monelle sanalle löytyy vaihtoehto, joka voi olla joko neutraali tai ympäristömyönteinen tai -kielteinen. Usein samasta asiasta käytettyjä termejä esiintyy sekaisin yhdessä jutussa. Esimerkiksi kalarosvosta puhuttaessa lainrikkojaksi leimataan yleensä hylje, joka syö kaloja, jotka ovat juuttuneet kalastajan verkkoon. Eläintenystävä voisi yhtä hyvin tulkita kalarosvoksi kalastajan, joka käy hakemassa kalat myytäväksi hylkeen reviiriltä. Ja ovatko hylkeen teot hylje-, kala-, pyydys- vai saalisvahinkoja? On myös tulkinnanvaraista, ovatko ne vahinkoja lainkaan, tarkoituksella hylje kai on kalat syönyt. Entä pitäisikö maksaa hylje-, kala-, luonto- vai elinkeinokorvausta? Vai ehkä suojelurahaa? Koko tilanteen voi tulkita niin hylje- kuin kalaongelmaksi, tai jopa kalastus ongelmaksi. Koko puuston kaataminen tietyllä alueella voi olla metsänhoitoa, puunkorjuuta, raiskausta, avohakkuuta, uudishakkuuta, päätehakkuuta tai vihreän kullan huuhtontaa. Se voi olla piittaamattomuutta luonnonarvoista tai kansantalouden asettamien velvollisuuksien täyttämistä. Hirvien ja ihmisten rinnakkainelosta voi seurata hirvivahinkoja, hirvien aiheuttamia vahinkoja, metsävahinkoja tai maataloustappioita. Liikenteessä on totuttu hirvikolareihin. Niitä voi sattua tai hirvi voi ne aiheuttaa. Ehkäpä joku muukin. Pitäisikö hirviä sitten kaataa, tappaa, jahdata, saalistaa, karsia, poistaa, pyytää, rajoittaa vai vähentää? Ei ole myöskään yhdentekevää, puhutaanko ydinvoiman turvallisuudesta vai vaarallisuudesta, useimmiten ensimmäisestä. Leipätekstin arvottavat sana valinnat olen pisteyttänyt yhden plus- tai miinusmerkkisen pisteen arvoisesti silloin, kun käytettävissä olisi ollut jokin vaihtoehtoinen sana. Kahden pisteen arvotukset muodostuvat yleensä lauseen tai jutun rakenteeseen liittyvistä järeämmistä painotuksista.

4.2. Haastattelut

Vuoden 2001 alussa tehtyjen haastatteluiden ja edellisvuoden juttujen avulla tutkimani toimittajat ovat Marjaana Salminen Aamulehdestä (toimittaja 1), Matti Härkälä Keskisuomalaisesta (toimittaja 2) ja Kaarina Järventaus Helsingin Sanomista (toimittaja 3). Tein kasvokkain kolme noin tunnin kestänyttä teema-haastattelua. Nauhoitin haastattelut ja litteroin ne karkeasti. Kysymysrunkoni tärkeimpiä teemoja olivat ympäristötoimittajan rooli, sen toteutustavat, eri intressiryhmien välillä liikkuminen, lähdekäytännöt ja oman arvomaailman ja kiinnostuksen työtä ohjaava merkitys. Halusin pienen otoksen rajoissa mahdollisimman laajan kuvan maamme päivälehtien ympäristötoimittajista, suurelle yleisölle tärkeistä päivälehdistä sekä tavoista käsitellä ympäristöaiheita. Valitsin kooltaan sellaisia lehtiä, joissa käsitellään ympäristöasioita runsaasti. Niiden toimituksesta löytyy vähintään yksi toimittaja, jonka työstä ympäristöjutut kattavat merkittävän osan ja jolla on ympäristöjournalismista vahva kokemus. Koen, että haastateltavien valinta onnistui hyvin, sillä mukana on edustajat ympäristötoimittajan tyypillisimmistä rooleista.

Aineiston keruun ajankohtana Kaarina Järventaus oli nimitettyä Helsingin Sanomien kokopäivätoimiseksi ympäristötoimittajaksi. Hän teki ainoastaan ympäristöaiheisia juttuja ja kuului lehden ulkomaan toimitukseen. Sijoittamisen seurauksena hänen juttunsa käsittelivät usein kansainvälisiä ympäristökysymyksiä. Alkuvuonna 2001 Järventaus siirtyi lehden tiedetoimitukseen. Keski-suomalainen on nimennyt Matti Härkälän vastaamaan toimituksessa luonto- ja ympäristöasioista. Hän siis seuraa alaa ja kirjoittaa aihepiirin keskeisistä tapahtumista ja ilmiöistä. Ympäristöjuttuja Härkälä tekee keskimäärin kolmesta neljään viikossa. Ympäristö- ja luontoasioiden ohella hän hoitaa vuorollaan kotimaan toimituksen päivystyksen ja seuraa yliopiston hallintoa. Kolmen maakuntalehden yhteisille tiedesivuille hän tekee luonnontieteitä käsitteleviä juttuja. Aamulehden Marjaana Salmista ei ole nimetty ympäristötoimittajaksi. Hän tekee ympäristöjuttuja epäsäännöllisesti, kuitenkin harvimmillaankin kuukausittain. Salminen on kotimaan osaston uutistoimittaja ja tekee paljon juttuja myös muista

aiheista. Hän pyrkii poimimaan toimituksen aihelistoilta ympäristöä käsittelevät jutut ja ideoi niitä runsaasti itse. Lisäksi hän tuo lehden johdolle esiin halunsa painottaa työtään ympäristöjuttujen tekemiseen. Kenelläkään kolmesta ei ole luonnontieteellistä tai muuta ympäristöalan tuntemukseen pätevöittävä koulutusta. He eivät pidä sitä tarpeellisena, heidän mielestään oma kiinnostus sekä toimittajan ammattitaitoon kuuluva oikeiden tietojen varmistaminen riittävät.

Haastatteluissa korostui kolmen toimittajan halu saada enemmän resursseja. Etenkin ne, jotka eivät ole päätoimisia erikoistoimittajia, haluaisivat enemmän aikaa ja mahdollisuuksia keskittyä aiheen käsittelyyn. Myös ympäristöjuttujen määrää lehdessä halutaan kasvattaa. Ekologia saisi toimittajien mielestä näkyä enemmän kaikilla osastoilla. Kukaan ei halua lehdestä ympäristöpainotteista, mutta voimasuhteita eri aihepiirien välillä pitäisi tasoittaa. Riittämättöminä koetut mahdollisuudet ympäristöjournalismin tekoon ja koko alan väheksyminen nähtiin lehden johdon tietoisena arvovalintana. Toimittajat haluaisivat käsitellä suuria kokonaisuuksia, esimerkiksi ilmastonmuutosta ja kemikalisoitumista, joihin perehtyminen vaatii aikaa. Myös tutkiva journalismi kiinnostaisi, silloin olisi mahdollista perehtyä esimerkiksi yksittäisten yritysten ympäristömenettelyihin ja tutkia ympäristöraportteja.

Haastatellut toimittajat sanovat ajatusmaailmansa olevan selvästi lähempänä ympäristönsuojelijoita kuin esimerkiksi liike-elämää. Toimittajat kertovat, että työ ja ympäristöasioista hyvin tietoiseksi tuleminen ovat vahvistaneet omaa aatetta ja halua vaikuttaa. Uskottavuus ja puolueeton kuva ovat kuitenkin tärkeitä haastateltaville. Ympäristötoimittajien piirissä on silti myös aktiivisia ympäristöjärjestöjen jäseniä. Toimittajat muistuttavat, että kaikilla ihmisillä on kytkentöjä eikä yksikään journalisti toimi tyhjiössä.

4.3. Ympäristötoimittajien erityispiirteet

Liitteessä 2 on yksityiskohtaisempaa tietoa ympäristötoimittajien ja muiden toimittajien juttujen eroista.

Kolmen ympäristötoimittajan kolmenkymmenen ja muiden toimittajien parinsadan jutun vertailu tuottaa suuriakin eroavaisuuksia. Esimerkiksi aihealuejakaumat poikkeavat melkoisesti. Lähes kolmasosa ympäristötoimittajien jutuista kertoo villieläimistä. Muilla toimittajilla villieläinten osuus jää kymmenykseen. Ympäristötoimittajat näyttävät juttujen perusteella muutenkin eläinrakkaina luontoihmisinä. Myös vesistöt ja hyötyeläimet esiintyvät ympäristötoimittajien jutuissa usein. Sen sijaan energia ja jätteet jäävät vähälle huomiolle eikä kiistoja sattunut tähän otokseen yhtään. Perinteiset luonnonsuojelujututkin puuttuvat.

Useimmiten ympäristötoimittajan jutut ovat nelipalstaisia, ja melko usein myös kuusipalstaisia. Suuri tila korostaa heidän hyviä vaikutusmahdollisuuksiaan. 30 jutun joukkoon mahtuu myös kaksi koko sivulle levitettyä tekstiä. Ympäristötoimittajat saavat siis jutuilleen näkyvyyttä, mikä lienee lehden tapa hyödyntää erikoistoimittajiensa osaamista. Vertailuryhmässä ylivoimainen enemmistö on kapeita yhden tai kahden palstan juttuja. Seuraavaksi suosituimmat palstaleveydet ovat muissakin jutuissa neljä ja kuusi.

Haastateltujen kirjoitukset saavat enemmän tilaa, mutta kuvitettujen juttujen osuus jää pienemmäksi kuin muiden toimittajien jutuissa. Niinpä tekstin osuus näyttää todella huomattavalta, kun suurempaa palstatilaa ei voi selittää kuvilla. Eikä muillakaan tehosteilla. Etu- tai pääuutissivun vinkki on lähes joka kolmannesta jutusta. Tämä on paljon suurempi osuus kuin ympäristöjutuissa keskimäärin. Kolmenkymmenen jutun aineistoon osui yksi kommenttikirjoitus, reilun parinsadan jutun joukossa niitä ei ole lainkaan.

Yli kaksi kolmasosaa ympäristötoimittajien jutuista sijoittuu kotimaan uutis-sivuille. Toinen suosittu osasto on ulkomaat, mikä johtuu Helsingin Sanomien ympäristötoimittajan sijoituspaikasta. Sen sijaan muut osastot keräävät vain satunnaisia juttuja. Muiden tekemät tekstit jakautuvat tasaisemmin, niissä myös paikallisuutiset ja talousosasto nousevat esiin. Ympäristötoimittajat näyttävät jättävän paikalliset uutiset ja näkökulmat muiden harteille. Tuntuu siltä, että toimituksissa ajatellaan, ettei ympäristötoimittajien erikoistietämystä tarvita lähi-tienoon tapahtumissa vaan pikemminkin ”isoissa” kansallisissa ja globaaleissa kysymyksissä. Muut taas eivät juuri puutu globaaleihin kysymyksiin. Toisaalta

levikkialueen lukijoiden kannalta olisi ehkä toivottavaa, että ympäristötoimittajat perehtyisivät myös oman alueen ympäristökysymyksiin ja pyrkisivät hankkimaan tietoa seutunsa ympäristön tilasta, ongelmista ja uhkista. Voi myös olla, ettei lehti halua ärsyttää alueen toimijoita esittelemällä ongelmia perusteellisesti, vaan pyrkii joko tietoisesti tai tiedostamatta pitämään yllä käsitystä, että ympäristöongelmat ovat jossakin muualla. Toki osa paikallisista jutuista voi olla sijoitettu myös muille sivuille, esimerkiksi kotimaanosastolle, mikä saattaa vääristää pienen otoksen perusteella tehtäviä johtopäätöksiä. Ympäristötoimittajien puuttuminen talous sivuilta ei yllätä. Tilannetta pitää yllä toimittajien haastatteluissa esiin tuoma ristiriita talous osaston kanssa.

Myös erikoistoimittajat ovat taipuvaisia käsittelemään ympäristöasioita hallintokoneiston näkökulmasta, jopa useammin kuin muut toimittajat. Sen sijaan ympäristön tilaa ja sen kehitystä kuvaavien juttujen suurempi määrä tuntuu luonteelta. Ympäristötoimittajan voi odottaa tuntevan ympäristön ja sen tilan sekä seuraavan siinä tapahtuvia muutoksia ja kertovan niistä lukijoille. Ympäristötoimittajat antavat myös kannustavia esimerkkejä ja pyrkivät ehkä vaikuttamaan lukijan käytökseen tai ajatteluun Näin pitäisi tehdä -juttujen avulla. Yllättäen myös tekniikkaa painottavaan ryhmään kertyy paljon juttuja. Ehkä tämän voi tulkita samoin, pyrkimyksenä positiivisuuteen ja haluna esitellä mahdollisuuksia, jotka ovat ympäristön kannalta tervetulleita ja kannatettavia.

Kantaaottavaan ryhmään edustamaa mielipiteiden esittelyä näkyy ympäristötoimittajilla sen sijaan selvästi harvemmin. Osoittaa erikoistoimittajan ammattitaitoa, että toimittaja tekee juttuja yleensä omista tai asian osoittamista lähtökohdista eikä tyydy referoimaan vain yhden toimijan näkemyksiä. Myöskään katastrofinäkökulmaa ympäristötoimittajat eivät viljele useammin kuin muut. Toimittajien omia näkemyksiä puolueettomuuteen pyrkimisestä ja omien arvojen taustalla pitämisestä tukee arvoja painottavan näkökulman harvinaisuus. Ainakaan tällä tavoin vihreys ei pomppaa esiin pienestä aineistosta.

Kuten toimittajien puheista voi haastattelujen perusteella päätellä, he arvostavat etenkin tutkijoita lähteenä. Kanta näkyy tekstiaineistossa. Ympäristötoimittajien lähdekäytännössä tutkijat ovat lähes saavuttaneet viranomaiset, ja ohittaneet nämä

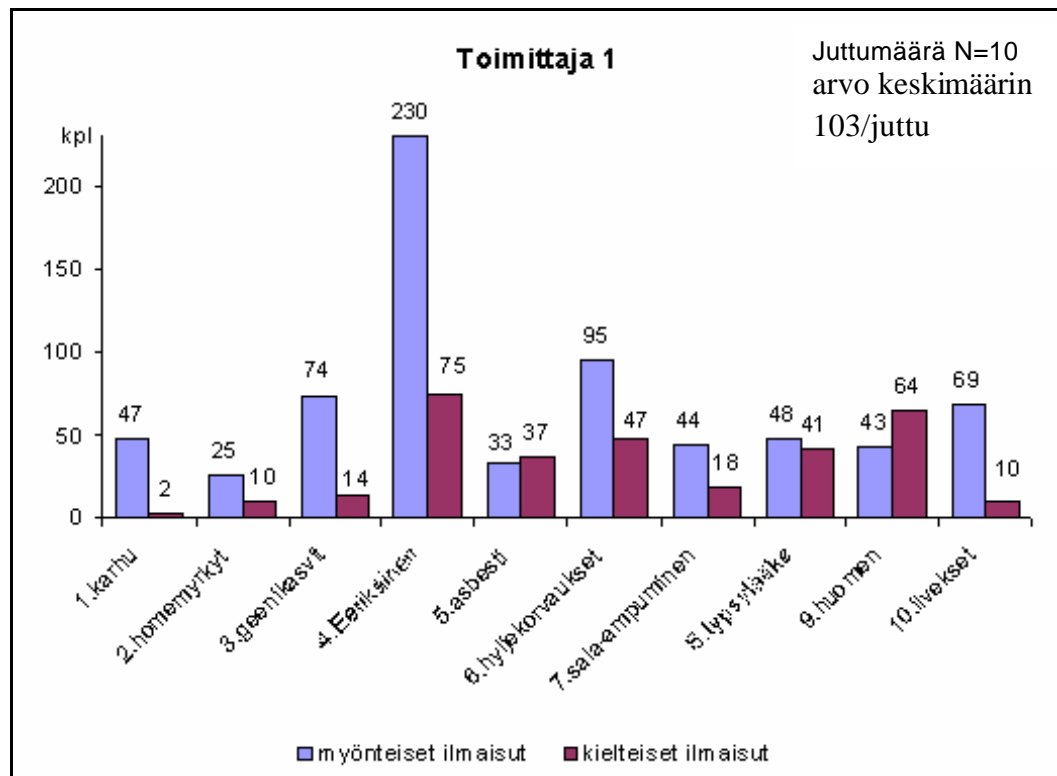
päälähdemainintojen osalta. Myös järjestöt ja ammattilaiset saavat ympäristötoimittajien jutuissa runsaasti jalansijaa muihin ympäristöteksteihin verrattuna. Ammattilaisten näkyminen vie näkökulman ja tekstin tyylin varmasti lähemmäs lukijaa. Liike-elämä ja aktiivit eivät saavuta kovin suurta osuutta. Tämä oli arvattavissa ympäristötoimittajien omien lähenäkemyksen perusteella. Erikoistoimittajat sanovat liike-elämän näkyvän heidän jutuissaan vähän, koska aiheesta käydään revii- ja lähestymistapakiistaa taloustoimituksen kanssa. Aktiiveihin toimittajat suhtautuvat kriittisesti, koska epäammattimainen asema järjestöorganisaatiosta erillään saa heidät epäluuloisiksi. Toimittajat haluavat käyttää lähteitä, joiden he uskovat olevan puolueettomia ja asiantuntevia. Käytetty aktiivi on tosin usein päälähde, mikä korostaa asemaa. Kansalaiset jäävät marginaaliseen vähemmistöön myös ympäristötoimittajien jutuissa.

Entä miten erikoistoimittajien teksteissä näkyy jonkinlaisessa erityisasemassa oleva lähderyhmä ympäristöjärjestöt? Myöntäväthän ympäristötoimittajat olevansa vähintään arvoiltaan lähellä ympäristöjärjestöjä. Ympäristötoimittajat todella nostavat järjestöt näkyvästi esiin lähteiden käytössään, kolmanneksi suosituimmaksi lähderyhmäksi. Kuitenkin järjestöistä vain puolet on nimenomaan ympäristöjärjestöjä. Osuus on lähes sama kuin muiden toimittajien jutuissa. Ympäristöjärjestöjen määrä on siten vain hieman alemmalla tasolla kuin poliitikkojen ja ammattilaisten. Lukumäärällä mitattuna ympäristötoimittajat eivät suosi ympäristöjärjestöjä järjestöjen sisällä, mutta painotuksilla kyllä. Muista järjestöistä ympäristötoimittajat nostavat näkyvästi esiin muun muassa YK:n sekä Vihreän Liiton. Tilaa saavat myös elinkeinoelämän yhteenliittymät, MTK ja Kalatalouden keskusliitto.

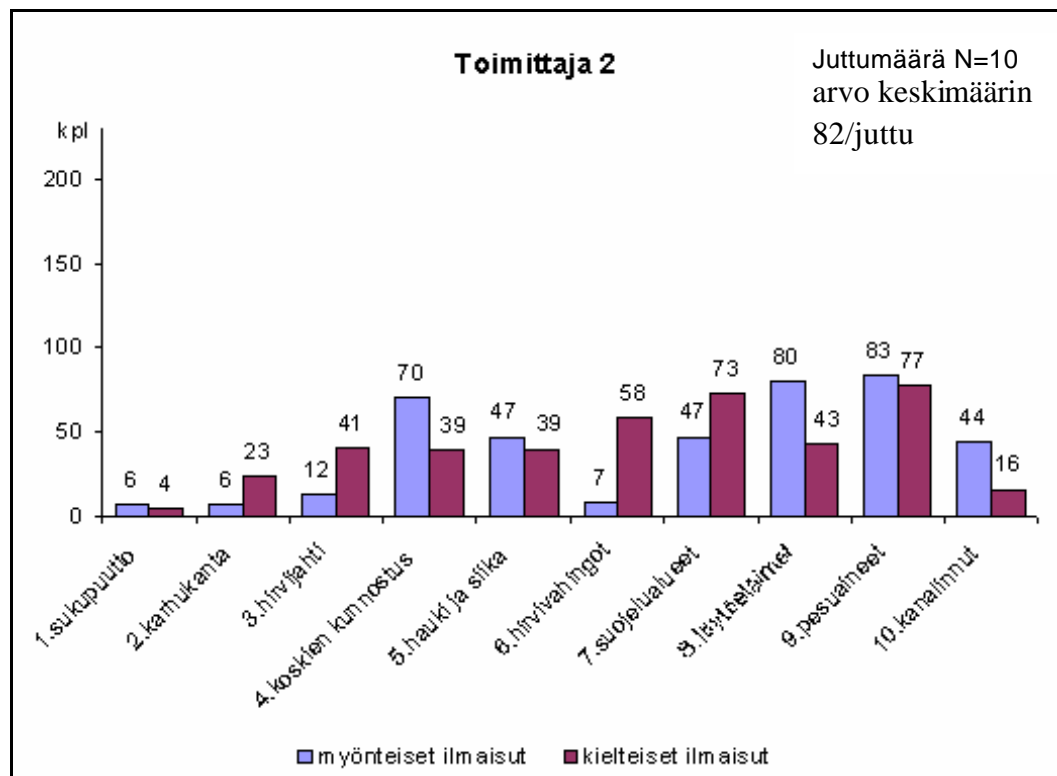
4.4. Taipumus kannanottoihin

Kolmen toimittajan kannanottotavoissa ilmenee suuria eroja suhtautumisarvoilla mitattuna. Niinpä yleistäminen on tämän otoksen sisällä hyvin vaikeaa. Olen koonnut juttukohtaiset suhtautumisarviot kolmeen taulukkoon. Jokaisessa taulukossa on kuvaaja kullekin tarkastellulle jutulle.

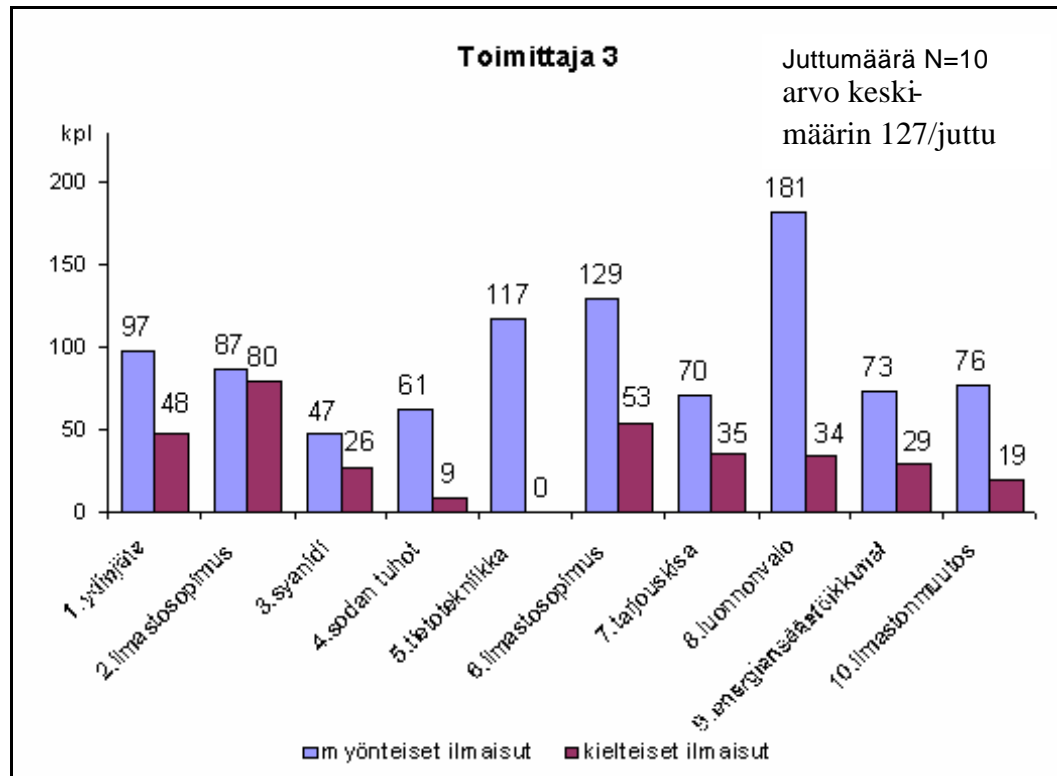
Kaavio 9. Toimittaja 1:n suhtautumisarvot.

Kaavio 10. Toimittaja 2:n suhtautumisarvot.

Kaavio 11. Toimittaja 3:n suhtautumisarvot.

Myönteisiä kannanottoja on selvästi kielteisiä enemmän suurimassa osassa juttuja. Joukosta löytyy myös juttuja, joissa puntit menevät lähes tasan tai kielteisiä kannanottoja on myönteisiä enemmän. Kahden toimittajan tekstit ovat selkeästi enemmän ympäristömyönteisiä kuin -kielteisiä ja yksi toimittaja erottuu tasa-puolisilla ja ympäristökielteisillä jutuillaan. Myös kantaaottavien ilmaisujen määrässä ylipäättään on suuria eroja niin toimittajien kuin tekstienkin välillä. On luonnollista, että pitkään tekstiin sisältyy enemmän kantaaottavia ilmaisuja kuin lyhyeen, mutta näin ei ole kaikissa tapauksissa. Yhden toimittajan tekstit ovat neutraalimpia koosta riippumatta. Jutun asenteellisuuteen ja hyväksyttävyyteen vaikuttaa myös käytetty tyyli. Teksti, jossa on kaikista eniten arvottavia ilmaisuja, on laaja sunnuntaisivujen artikkeli. Tällä osastolla rima sopivaksi katsottavan ilmaisun kohdalla on vapaamman tyylin vuoksi varmasti uutisosastoja alempana. Jutut, joissa ympäristökielteisyys nousee huomattavaksi, pitävät sisällään etenkin riistaeläimistä ja metsästyksestä kertovia juttuja. Myös ihmisen hyvinvointiin viittaavat jutut keräävät ilmaisuja ihmisen terveyden puolesta ja samalla ympäristöä vastaan. Vähiten kantaaottavia tuntuvat olevan yksittäisistä

eläinlajeista ja myös myrkyistä kertovat jutut. Voimakkaimmin ympäristön puolesta taas ovat muun muassa eläinsuojelusta ja teknisistä apukeinoista kertovat tekstit.

Toimittajat tekevät painavia kannanottoja erityisesti tunteisiin vetoavilla ilmaisuilla (EU:n geeniruuan kauppaa rajoittavan päätöksen jälkeen *osanottajat hyppäsivät helpottuneina toistensa kaulaan*) ja tarinamaisilla kuvauksilla (leipäteksti alkaa tarkalla selostuksella räähkätyistä eläimistä) sekä eläimiä inhimillistämällä (mies ja karhu *käyvät samalla työmaalla*, karhu *ihmettelee maailman menoa*) ja nimeltä esittelemällä (*Ke-lehmän lypsämä lääke*). Eläinsuojelullinen henki on ympäristömyönteisten ilmaisujen joukossa silmiinpistävin piirre (ihmisen *julmuus ja välinpitämättömyys* eläimiä kohtaan, *puolustuskyvyttömien eläinten järjetöntä teurastusta*), osin eläinjuttujen suuren määrän vuoksi. Vetoamukset ja vaatimukset (*on perustettava* suojelualueet, joita on toivottu) pääsevät usein otsikoihin, jälkiriveihin (nukkuvan karhun *rauhaa on turvattava*) ja väliotsikoihin (*ei metsästystä ellei ensin suojelua*). Ympäristötoimittajat antavat mielellään myös neuvoja (*muuten vielä kelvollisten ikkunoiden energiansäästävyttä kannattaa lisätä hankkimalla kunnolliset sälekaihtimet*) ja etsivät asiantuntijoita kertomaan lukijoille, kuinka heidän tulisi toimia ympäristön hyväksi.

Aina ei ole kuultu useita osapuolia, ja lähdekritiikittömyys voi paikoin ihmetyttää myös lukijaa (karhu pesii talon pihassa, mutta jutussa ei kyseenalaisteta karhun tuloa asutuksen liepeille tai leipätekstin ensimmäisessä lauseessa esitellään *vaarallisia homemyrkkyjä* eli viinin vierasaineita, mutta jutussa kuullaan vain viinien jälleenmyyjää). Esimerkkinä voisi mainita myös jutun, joka perustuu alusta loppuun yhden tutkijan saneluun siitä, mikä metsien nykyisessä suojelukäytännössä on vialla ja miten asia saataisiin paremmalle tolalle (otsikko: *Suojelumetsien löytämiseksi olisi järjestettävä tarjouskilpailuja*). Juttujen rakenteissakin on havaittavissa tarkoitushakuisuutta, sillä jutun kärjen (otsikko: *joku ampuu hylkeitä haulikolla naamaan*, leipäteksti alkaa: *kalastajat kiistävät salametsästyksen*) ja lopetuksen painoarvoa käytetään hyväksi. Vaikka kaikkia osapuolia kuultaisiin, syytöksen ja puolustuksen sijoittelu hyvälle tai epäedullisille paikoille luo vahvoja mielikuvia.

Ympäristötoimittajien ympäristöä vastaan käyttämä keino on useimmiten talousnäkökohtien korostaminen (*laktoferriniinaudat* muodostavat *tuotantolinjan* ytimen, *Huomen-lehmän* ansioihin kuuluu *työpaikkojen luominen ja koko joukko elinkeinotoimintaa*) esimerkiksi laskelmina ja vertailuina. Myös ympäristötoimittajat hallitsevat siis taloudellisen lähestymistavan. Metsästys henkisyys (otsikko: *tänä syksynä hirviä kaadetaan enemmän kuin koskaan*) ja urheilumaailmaa muistuttava lähestyminen (edellinen kaatolupaennätys *oli vuodelta 1984*) toimivat toistuvasti vihreyttä vastaan. Ympäristötoimittajat osaavat olla kriittisiä myös ympäristönsuojelua kohtaan. Aineistossa nostetaan esiin ongelmia muun muassa suojelun toteuttamisessa (otsikko: *kolmannes suojeltujen maiden omistajista yhä katkeria*). Osansa saavat myös hyväuskoiset ekomaineella ratsastavien pesuaineiden käyttäjät (*ympäristötietoisina ihmiset vain kuvittelevat*). Kuitenkaan näiden juttujen suhtautumisindeksi ei välttämättä mene miinukselle, sillä taustatietona on paljon näkemystä ympäristön puolesta. Teksteissä käytetään ahkerasti tulkintaa ohjailevia johtolauseita (*myös petoasiantuntijat vetoavat*) ja tarkoitushakuisia lainauksia. Silloin tällöin yhdellä osapuolella on selvä määrällinen etulyöntiasema lainauksissa. Toimittaja saattaa myös antaa omassa puheessaan vahvaa kritiikkiä (otsikko: *homemyrkkylakia täytyy odottaa vielä 3 vuotta*). Joukosta löytyy kuitenkin myös erinomaisia esimerkkejä neutraalista kirjoittamisesta (kana lintujen *tiheys oli suurempi; riekoista saatiin vain muutama hajahavainto, kannan laskun selitys oli heikko säilyvyysprosentti*). Toisaalta tällainen lähestymistapa saattaa tuntua hieman etäiseltä ja turhan tieteelliseltä, ainakin tunteisiin vetoaviin eläinjuttuihin totutetusta lukijasta.

Ympäristötoimittajan ensisijainen tehtävä on uutisen, objektiivisen ja tosiasioita raportoivan tekstin kirjoittaminen (mm. Journalistin ohjeet 1998). Siinä toimittaja pyrkii jättämään oman kantansa näkymättömiin. Esimerkiksi Seppälä (2000, 39) on havainnut paikallislehtien ydinvoimakirjoittelua koskevassa tutkielmassaan, että uutinen on tyyliltään ja suhtautumistavaltaan sanomalehtikirjoittelun muodoista yhtenäisin ja hyvän journalistisen tavan vaatimukset täyttävä. Tasa-
puolinen sisältö ei ole kuitenkaan ainoa puolueettomuuden ehto. Yksi haastatelluista toimittajista uskoo vaikuttavansa työssään agenda setting -teorian mukaisesti. Hän arvelee nostavansa valinnoillaan aiheita yleisön tietoisuuteen ja

määrittelevänsä siten lehden lukijakunnan keskustelunaiheita. Toinen toimittaja uskoo konkreettisempaan toiminnan tason vaikuttamiseen. Hän antaa mielellään kirjoittamalla tietoa siitä, miten lukija voi omassa elämässään toimia luonnon parhaaksi. Toimittajat tiedostavat aihevalinnan kannanottokeinokseen ja kertovat pohtivansa sitä välillä hyvinkin perusteellisesti. Yhden mielestä paras ympäristöjuttu on sellainen, joka kertoo oman levikkialueen tilanteesta, sillä silloin on parhaat mahdollisuudet vaikuttaa.

Peltokankaan ja Ulkuniemen (1989) tutkimuksessa ympäristöjuttujen toimijat ja lähteet ovat sitä mieltä, että journalistinen uutistyö vaikuttaa mielipiteiden muodostamiseen ja päättäjiin. Vaikutusta ympäristön tilaan he eivät sen sijaan uskalla arvailla. On mielenkiintoista, etteivät juttujen kohteet vaadi journalismilta ehdotonta neutraaliutta. He pitävät selvänä, että ympäristöjournalismin tulee saada muutosta aikaan, ja ettei se välttämättä onnistu pelkkiä tosiasioita raportoimalla. Juttujen toimijat kritisoivat sen sijaan suomalaisia ympäristötoimittajia "herran pelosta", joka näkyy enemmän kuin esimerkiksi Englannissa, Saksassa tai Ruotsissa. Omassa aineistossani jotkut "herrat" pääsivät hyvin esiin viranomaisten ja poliitikkojen muodossa. Toimittajatkin ajattelevat, että heidän työnsä vaikuttaa, mutta ettei se johda tekojen tasolle. Vaikutukset luontosuhteeseen tai käyttäytymiseen jäävät heidän uskoakseen puuttumaan. Erityisesti toimittajat toivoisivat saavansa aikaan muutosta ihminen–luonto -suhteessa. He ovat kuitenkin sitä mieltä, että ympäristön tila olisi nykyistä heikompi, mikäli ympäristöjournalismia ei olisi. (Peltokangas & Uukuniemi 1989)

4.5. Toimittajien omat sanat ja tekstit

Haastattelemiini toimittajat ilmoittavat kannakseen, ettei omaa mielipidettä voi tuoda esille uutistyössä. Heidän linjauksensa mukaan jutut on tehtävä asiallisesti ja tasapuolisesti. He myös kiistävät omien mielipiteidensä näkymisen uutisjutuissa. Mutta kuten haastatteluista käy ilmi, kaikki kolme puheenvuoron saanutta kertoo samalla avoimesti haluavansa edistää ympäristönsuojelua. Pyrkimyksen voi nähdä suurimmassa osassa tekstejä. Toimittajien itsensä nimeämät erilaiset keinotkin tulevat esille. Yksi kirjoittaa hyvin tiedon jakamiseen

keskittyen, toinen käyttää vaikutuskeinonaan tunteisiin vetoamista, ja kolmas korostaa tekstissä aiheensa tärkeyttä. Tältä osin ei ole suurta ristiriitaa toimittajien oman kertoman ja tekstien välillä. Journalistit näyttävät tuntevan itsensä ja toimintatapansa varsin hyvin. Toimittaja, jonka journalismi näyttää aineiston perusteella tasapuolisimmalta, korostaa haastattelussa vieroksuvansa julistamista, ja että ympäristön puolesta toimiminen tapahtuu värittämätöntä asiatietoa välittämällä. Eniten arvopisteitä kerännyt juttu löytyy sen toimittajan teksteistä, joka kertoo haluavansa vaikuttaa hätkähdyttämällä ja tunteikkaalla tyylillä.

Toimittajat puolustautuvat arvostelijoita vastaan sillä, että kun tiedot jutuissa ovat oikein ja kuuleminen monipuolista, kenelläkään ei pitäisi olla huomauttamista heidän omista arvoistaan. Näin saattaa olla, mutta ovatko jutut monipuolisia? Ainakin tietyt teemat painottuvat aihevalinnoissa ja lähteiden käytössä. Yhden jutun sisällä tasapuolisuuden arvioiminen on ulkopuoliselle vaikeaa. Se vaatisi taustatietoa siitä, mitä kaikkia näkökulmia ja toimijoita kyseisen aiheen käsittelyssä ylipäättään voisi huomioida. Päälähteiden olemassaoloa tarkasteltaessa näkyy, että vajaassa puolessa 30:sta jutusta, 13:ssa, on nähtävissä päälähde. Sellaisen olemassaolo asettaa mielestäni jutun tasapuolisuuden kyseenalaiseksi. Suosittuja päälähteitä ovat tutkijat, viranomaiset ja ympäristöjärjestöt.

Toimittajat myöntävät, että heidän lähteiden käyttöönsä yritetään vaikuttaa. Usein haastateltavia esimerkiksi suositellaan, mutta vaikutusyritysten kerrotaan yleensä epäonnistuvan. Toimittajat myös tuntevat henkilökohtaisesti usein käyttämiään lähteitä, jolloin nämä voivat yrittää vaikuttaa siihen, mitä asioita julkaistaan. Lisäksi toimittajat myöntävät tekevänsä joskus juttuja, joissa ei ole kuin yksi näkökulma. Juttu voi olla tehty pelkästään ympäristön ehdoilla tai sitten toimittaja arvioi, ettei vastapuolta ole tai sitä ei tarvita.

Kysyttäessä toimittajat luettelevat tavallisimmiksi tietolähteikseen ympäristöjärjestöt, tutkijat, virkamiehet ja elinkeinoelämän ihmiset. Listasta näyttää jostain syystä puuttuvan ainakin aineistossa käytetyt poliitikot, ammattilaiset ja muut järjestöt. Yksi haastatelluista puhuu oma-aloitteisesti tavallisten kansalaisten puuttumisesta ja määrittelee sen hirveäksi puutteeksi. Hän laskee kansalaisiksi myös oman asianosaisryhmäni. Toimittajan mukaan tavallisten ihmisten arjen

lähestymisen helppous riippuu myös lehden osastosta, esimerkiksi ulkomaan osastolla se ei ole kovin helppoa.

Toimittajien silmissä tutkijat ovat kaikkein puolueettomin ryhmä, koska tutkijat selvittävät asioita työkseen ja saavat paljon tietoa. Yksi toimittaja havainnollistaa tilannetta piirtämällä linjan, jonka keskellä ovat tutkijat, ja tutkijoiden eri puolilla ovat intressiryhmät. Näiden tahojen kuuleminen tästä lähtökohdasta tuottaa totuuden. Ympäristötoimittajat todellakin käyttävät lähteenään paljon tutkijoita. Tämä poikkeaa yleisestä ympäristöjuttujen linjasta. Ympäristötoimittajat tarkistuttavat lisäksi joskus muiden lähteiden toimittajalle antamia tietoja tutkijoilla. Tutkijoiden ohella tarkistajina toimivat useimmiten ne lähteet, jotka esiintyvät itse jutussa. Tällöin tarkistus jää pelkkään väärinymmärrysten oikaisemiseen.

Myös ympäristötoimittajat kuulevat useimmiten viranomaisia. Haastatellut luottavat viranomaisiin ja vakuuttelevat virkansa puolesta esiintyvien ihmisten uskottavuutta. Virkamiehillä uskotaan olevan vilpittömää pyrkimystä totuudenmukaiseen tietoon, ja toden puhumisen huomautetaan kuuluvan heidän virkavelvollisuuksiinsa. Viranomaiset näkyvät toimittajien teksteissä sekä lähteinä että aihevalinnoissa ja byrokraattisena käsittelytapana. Yksi toimittaja asettaa viranomaiset ja tutkijat uskottavuudessa samalle viivalle, toinen laittaa etusijalle tutkijat, mutta heti perään virkamiehet. Kolmas puhuu tiedollisesta eliitistä, joka sisältää hallinnon ja tutkimuksen, sekä myös toimittajat.

Epäilykset lähteen luotettavuudesta heräävät kolmella toimittajalla intuition omaisesti, koska kaiken tiedon tarkistamiseen resurssit eivät riitä. Henkilökohtaisen hyötymisen mahdollisuus epäilyttää toimittajia, samoin ympäristörikkeen tehneen tahon antamat tiedot. Järjestöistä epäillään lähinnä yksittäisiä jäseniä, ei järjestöorganisaatiota kokonaisuudessaan. Toimittajat luonnehtivat päivälehden kirjoittamista tasapainotteluksi luotettavien ja kattavien tietojen saamisen ja käytettävissä olevan ajan välillä. Yksi vakuuttaa käyttävänsä juttuun niin paljon aikaa, että voi varmistua kirjoittavansa totuudenmukaisesti. En lähde selvittämään ja arvioimaan tekstiaineiston sisältämien tietojen oikeellisuutta .

Ainoa johtopäätös, jonka uskallan tehdä on se, että kiire ja nopea työtahti näkyvät ainakin ideoinnin, uusien näkökulmien ja uusien haastateltavien vähäisyytenä.

Toimittajat eivät koe erilaisten näkökulmien välittämistä vaikeaksi. He sanovat pystyvänsä ymmärtämään ympäristövastaisia kannanottoja ainakin silloin, kun esittäjänä on heikko toimija, esimerkiksi pienviljelijä. Myös ympäristöasiat hyvin hoitavia yrityksiä kohtaan tunnetaan sympatiaa. Yksi toimittaja mainitsee, että jutusta saattaa helpoimmin jäädä pois sellainen näkökulma, jota on vaikea ymmärtää. Tällöin paitsioon jäävät herkimmin toimittajan omasta arvoilmaapiiristä etäiset tahot. Liike-elämä ja poliitikot näyttävät aineiston perusteella tahoilta, joita ympäristötoimittajat kuulevat muita toimittajia vähemmän. Yksi haastateltava huomauttaa, että faktat on toki tarkistettava, mutta toisten mielipiteisiin ei tarvitse suhtautua kriittisesti, ne voi vain kertoa. Toinen kertoo jo toimitusstrategian velvoittavan ottamaan kommentin vastapuolelta, jos sellainen on ajateltavissa. Silti ympäristötoimittajien teksteissä on monta yksipuolista yhden lähteen juttua, sellaisistakin aiheista, joihin liittyy useita osapuolia.

Yksi toimittaja kertoo tuntevansa yksityisesti järjestöjen, teollisuuden, hallinnon ja tutkimuksen edustajia. Hän sanoo, ettei halua nolata jutussaan tahoja, jota kohtaan tuntee sympatiaa. Hän tiedostaa, ettei tämä täytä objektiivisuuden vaatimuksia, mutta pitää sitä inhimillisenä. Kaikki haastateltavat korostavat puolueellisuutta joissakin tilanteissa inhimillisenä, jokaisen työhön sisältyvänä asiana. Yksi kertoo pitävänsä mielellään kansalaisjärjestöjä esillä demokratian lisäämiseksi. Toinen tuntee paljon järjestöihmisiä ja tutkijoita, jolloin kaveruus-suhde luo joskus paineita olla kirjoittamatta jostakin aiheesta. Toimittaja uskoo päätäntävällän olevan silti itsellään ja omaavansa rohkeutta kirjoittaa kaikesta. Kaveruudesta seuraa enemmän hyvää kuin huonoa, koska tietoa saa nopeasti.

Yleensä lähde saavuttaa ympäristötoimittajan luottamuksen kahdella perusteella, ensimmäinen on riittävät tiedonhankintaresurssit ja toinen riippumattomuus. Esimerkiksi isoihin ympäristöjärjestöihin luotetaan enemmän kuin pieniin, mikä näkyy myös jutuissa. Haastateltujen teksteissä esiin päässeet ympäristöjärjestöt ovat yhtä lukuun ottamatta valtakunnallisia tai kansainvälisiä järjestöjä. Asian-tuntijaorganisaatio on luotettavampi kuin eturyhmä. Uutista kirjoittaessaan

toimittajat vakuuttavat kuulevansa kaikkia osapuolia, vaikka ne eivät juttuun asti pääsisikään. Tämä on harkintaa, jota ei voi todistaa tekstien perusteella oikeaksi eikä vääräksi. Yksi toimittaja sanoo, että jos hän tuntee sympatiaa yhtä osapuolta kohtaan, hän tekee jopa kriittisempiä kysymyksiä kuin toisille. Myös henkilöstä saatu vaikutelma voi näkyä. Toinen haastateltu kertoo, että pyrkimys kieltää jonkin aiheen tai tapauksen käsittely vahvistaa uskoa siihen, että on oikealla tiellä. Toimittajat antavat myös esimerkkejä lähteistä, joihin on pakko luottaa, koska näillä olevaa tietoa ei ole kenelläkään muulla.

Toimittajat kertovat suuren osan juttuideoista tulevan virkamiehiltä, esimerkiksi ympäristökeskuksista. Samaan syssyyn virkamiestä on tapana haastatella. Lähteet ja aiheet liittyvät toimittajista kiinteästi yhteen. Tiedontuottaja tai tietoonsaattaja on yleensä myös lähde. Osassa juttuja lähteitä täydennetään, osassa ei. Radikaalit järjestöt ja liike-elämän edustajat eivät toimittajien mukaan pääse yleensä juttuun yksinään. Liike-elämän osalta tämä väite kumoutuu teksteissä. Maltilliset järjestöt, viranomaiset ja tutkijat toimittajat myöntävät voivansa kelpuuttaa sellaisenaan. Lukijoiden osuus juttuvinkkien antajana kasvattaa yhden toimittajan mukaan tapauksista kertovien juttujen määrää. Lukijat kiinnittävät huomiota yksityiskohtiin ja omin silmin havaittaviin asioihin. He eivät vinkkaa kymmenien vuosien aikaisista muutoksista tai toisaalla tapahtuneesta vaan yksittäisistä ilmiöistä. Liian innokas aiheen tarjoaja herättää toimittajassa vastareaktion.

Joskus toimittajat kysyvät ideoita tutkijoilta, ja ympäristöjärjestötkin ehdottelevat. Myös hionnossa liikkussa ja omien harrastusten parissa syntyy ideoita. Niinpä jotkut aihepiirit korostuvat. Vapaa-ajankalastaja kirjoittaa paljon vesistöistä ja matkaileva toimittaja ekomatkailusta. Joku poimii itselleen aiheita päivälistoilta ja toinen kehittää suurimman osan omassa päässään. Yksi kertoo ideoivansa aiheita ja näkökulmia sen perusteella, mitä tarpeita näkee lehdessä. Tämän toimittajan aiheet poikkeavatkin jossain määrin kahdesta muusta. Toimittajat mainitsevat aihepankkeina myös tiedotteet sekä ulkomaiset ja kotimaiset lehdet. Toimittajat tiedostavat aihevalinnan tärkeyden, mutta eivät osaa sanoa, kuinka tietoisesti he harkitsevat aiheita. Aika sanelee sen, että isotöisiin tehtäviin on omasta kiinnostuksesta huolimatta vaikea tarttua. Rutiiniaiheiden määrä aineistossa onkin suuri. Haastatellut kuitenkin miettivät, minkälaisista asioista lukijat haluavat

tietää. Yhdeksi aiheeksi he mainitsevat kuluttajakysymykset. Siihen tarttumista rajoittavat talous osaston penseys sekä ilmoitus myynnin huomioiminen.

Yksi toimittaja sanoo, että pelkkä asiatiedon välitykseen tähtäävä juttu on tylsä. Hänen mielestään viestissä pitäisi olla näkökulma. Näkökulman ei tarvitse olla kirjoittavan toimittajan oma vaan esimerkiksi jonkun asiaan perehtyneen näkökulma. Journalisti ei osaa sanoa, kuinka kriittisesti hän valitsee näkökulmaansa esittelevän tahon. Yhden näkökulman korostaminen näkyy tutkimusaineistossa lähinnä päälähdestatuksena. Etenkin ympäristöjärjestöjen suuri osuus kiinnittää huomiota. Näkökulmien pohjautuminen usein yksittäisen toimittajan valintaan herättää ristiriitaisia ajatuksia. Yksi haastateltava näkee sen heikkoutena, mutta ei yrityksistä huolimatta saa toimituskunnan muita jäseniä innostumaan ympäristöaiheiden ideoinnista. Toinen toimittaja taas haluaa ehdottomasti pitää kiinni päätäntävallastaan. Hänelle se on riippumattomuutta.

Toimittajat kertovat saavansa joskus palautetta lukijoilta siitä, että jokin näkökulma on jäänyt kokonaan huomiotta. Välillä pois jättäminen on ollut tarkoituksellista, välillä huomaamattomuutta. Näkökulman valinta koetaan vaikeaksi ulkomaan osastolla. Ulkomaan uutisointi on usein raportin tai muun valmiin tekstin muokkaamista ja referoimista. Tällöin toimittajalla on edessään valmiiksi ajateltu katsantokanta, jota on vaikea muuttaa. Toimittajat korostavat jutun monipuolisuuden tärkeyttä, mutta sanovat toisaalta, ettei tavoite voi päteä kaikkiin juttuihin. Erään haastateltavan sanoin, on uutisia, jotka vain kerrotaan. Kaikissa jutuissa ei voi ottaa huomioon kaikkia näkökulmia, joskus on vain todettava asiat ja laitettava piste. Tämä näyttää toteutuvan aineistossa monessa kohtaan.

Kysymykseen objektiivisuuden ja totuuden olemassaolosta toimittajat toteavat, että joissakin tapauksissa ne ovat, toisissa eivät. Toimittajat myöntävät, että ammatikseen kirjoittavan on hankala piilottaa omia arvojaan niin etteivät ne näkyisi teksteissä. Ne ikään kuin paistavat läpi, vaikkei niistä suoraan puhuisikaan. Tätä läpipaistamista uskon voivani analysoida suhtautumisindeksin avulla. Toimittajat yrittävät silti tietoisesti välttää arvojen näkymistä. Yksi toimittaja pohtii asenteellisuuttaan puhumalla silmälaseista, joiden läpi juttu on

tehty. Silloin kun jutun yhteyteen on tehty toimittajan omaa puhetta sisältävä kommentti, sitä lukemalla voi havaita, minkälaisen silmälasien läpi pääjuttu on tehty. Yksi toimittaja listaa päätöksenteosta uutisoimisen, tunteisiin vetoamisen ja kommenttien kirjoittamisen samanarvoisiksi tehtävikseen, jotka on vain pidettävä erillään toisistaan. Kommentti on kuitenkin liitetty ympäristöjuttuun tämän aineiston perusteella hyvin harvoin. Kolmessa tutkitussa toimituksessa niiden kirjoittamiseen kannustetaan, mutta laihoin tuloksin. Yksi toimittaja sanoo, että häneltä kommentti usein pyydetään, kahdella muulla se on oman aktiivisuuden varassa. Periaatteellista syytä kommenttien vähyydelle ei kerrota olevan. Syiksi haastatellut mainitsevat laiskuuden ja kiireen. Toimittajat näkevät kommentin kuitenkin arvokkaana vaikuttamismahdollisuutena, jota kannattaisi käyttää.

4.6. Yhteenveto

Faircloughin (1997, 10) ja useiden muiden tutkijoiden mukaan tiedonvälityksen ideologia ja vaikutusvalta sisältyvät nimenomaan kieleen ja sillä rakennettuihin diskursseihin. Käyttämänsä kielen avulla toimittaja tuo esille niitä arvoja, joita haluaa ilmaista yleisölle. Esimerkiksi asioiden nimeäminen ei ole yksiselitteistä vaan tarjoaa useita mahdollisuuksia erilaisine tulkintakehyksineen. Journalisti voi tehdä valintoja tietoisesti tai tiedostamattomasti oman ideologiansa ja tunteidensa mukaisesti, ja joskus niitä vastaanakin. Toimittajan on mahdollista ehdottaa lukijalle tulkintatavaksi omaansa tai valitsemansa lähteen näkemystä.

Asenteellisille ilmaisuille on laajat mahdollisuudet. Toinen toimittaja käyttää niistä suuremman osan ja toinen pienemmän. Suuri asenteellisten ilmauksien määrä ei tarkoita, että lopputulos olisi välttämättä puolueellinen. Kantaa otetaan usein kahteen suuntaan. Yllättävän usein ympäristökielteisten ilmausten pylväs nousee korkeaksi, joskus jopa myönteisyyttä kuvaavaa pylvästä korkeammaksi. Joukosta löytyy myös ihailtavan neutraaleja ja tasapuolisia tekstejä.

Mielestäni tuloksia ei saisi lukea siten, että joka jutussa olisi ilman muuta pitänyt pyrkiä suhtautumisarvoon nolla. Uskon, että täydellinen neutraalius toteutuu äärimmäisen harvoissa puhutuissa tai kirjoitetuissa teksteissä. Ilman yhtäkään

asenteellista ilmaisua monet tutkimani jutut vaikuttaisivat epäluonnollisilta ja vaikeilta ymmärtää. Itse näen kuitenkin, että jutun kärjestä ja muista suuren huomioarvon kohdista pitäisi pystyä karsimaan ainakin kahden indeksipisteen arvoiset ilmaisut. Tasapuolisuutta pitäisi toteuttaa lähteiden käytössä ja jutun rakenteessa. Hyvään journalistiseen tapaan ei kuulu, että syytöstä esitellään ensimmäiset kaksi kolmasosaa tekstistä ja puolustuspuheenvuoro tulee juuri ennen lopullista niittausta. Yhden haastattelun sanoin, objektiivisuus tuskin on mahdollista, mutta monipuolisuus on ihanne.

Haastatteluiden perusteella toimittajilla tuntuu olevan melko realistinen käsitys omasta journalismistaan. He kuitenkin kiistävät ottavansa kantaa omissa uutisjutuissaan. Toimittajien mukaan kannanotot ovat erikseen kommentteina. Kantaa ottamattomuus pitää varmastikin useimmiten paikkansa suurieleisten ja suorien kannanottojen suhteen. Mutta tilanne on toinen epäsuorien ja ehkä tiedostamatta tehtyjen piilevien kannanottojen osalta. Suhtautumisindeksitutkimuksen tulokset osoittavat, että varsin tavallisesti jutussa on kymmeniä laajasti tulkiten kannanotoiksi ymmärrettäviä ilmaisuja. Kommentteihin vetoamisen uutisesta irrotettuina kannanottopaikkoina vesittää kommenttien laiska kirjoittaminen. Kolmeenkymmeneen juttuun oli liitetty yksi kommentti, ja kannanottoja on jokaisessa. Siitä huolimatta, että yksi toimittaja nosti kommenttien kirjoittamisen tärkeydessä uutistekstien laatimisen rinnalle. Yhden toimittajan jutut ovat pääsääntöisesti melko tasapainossa, mutta kahden muun jutuissa ympäristömyönteinen linja on huomattava.

On mahdotonta sanoa, miten toimittajat itse olisivat analysoineet omat juttunsa, ja olisiko heidän saamansa tulos ollut sama. Kuitenkin näyttää siltä, että toimittajat kertoivat haastatteluissa journalismistaan osin sellaisena kuin haluaisivat sen olevan. Asenteellisuus on tämän tutkimuksen perusteella kiistatonta, joskaan juttujen sisältö ei yleisvaikutelmaltaan poikkea tavanomaisista uutis- ja muista teksteistä. Kannanotot eivät näytä tarkoitushakuisilta tai erityisesti vaikuttamaan pyrkiviltä joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Laajemmin kysymys on ehkä yleisen kielenkäytön soveltamisesta uutistekstissä ja aiheiden suodattumisesta oman ajatusmaailman läpi. Sen sijaan epätasapaino lähteiden käytössä ja jutun

tärkeimpien kohtien antaminen vihreille puheenvuoroille vaikuttavat ympäristöjournalismin heikkouksilta, jotka toimittajat haastatteluissa kielsivät.

Peltokankaan ja Ulkuniemen tutkimuksessa ympäristöjuttujen toimijat ja lähteet arvostelivat ympäristötoimittajia tunteenomaisesta suhtautumisesta ympäristöaiheisiin (Peltokangas & Ulkuniemi 1989, 52, 82). Tämä on havaittavissa aineistossa ainakin tarkasteltaessa aihevalintojen jakautumista sekä suhtautumisindeksiä käytettäessä. Varsinkin eläinaiheisissa jutuissa pluspisteitä ropisee inhimillistämistä ja ”heikkojen” puolustamisesta.

5. Loppupäätelmiä

5.1. Yleistä

Laajasti tulkittuna ympäristö näkyy tutkimissani kolmessa päivälehdessä usein. Jos taas ympäristöjournalismin ajattelee vain ympäristönsuojelusta ja luonnon tilasta kertoviksi jutuiksi, aihepiiri kutistuu kapeaksi erityisalaksi. Kannatan laajaa tulkintaa, koska silloin on mahdollista nähdä, mitkä seikat ympäristöasioissa ja -yhteyksissä painavat ja minkälaiset voimasuhteet ovat erilaisten lähestymistapojen välillä. Tutkimissani ympäristöjutuissa eniten tilaa saavat kaupunkien ja taajamien tekninen suunnittelu, yksittäiset villieläimet, jätevesien puhdistus ja poliittinen kiistely. Elinympäristön hyvinvointiin laajasti vaikuttavat tekijät jäävät satunnaisten syvällisempien artikkeleiden varaan.

Suurin osa ympäristöjutuista on pieniä yhden tai kahden palstan tekstejä. Tällaiset jutut ovat vähämerkityksisten uutisten ohella usein tilannekatsauksia tai kannanottoja suurempiin kokonaisuuksiin. Lyhyitä juttuja poimitaan ahkerasti uutistoimistoilta taittavaksi lehden tyhjäksi jääneisiin koloihin. Ylivoimainen enemmistö ympäristöjutuista sijoitetaan kotimaan osastolle. Myös paikallissivut ovat suhteellisen suosittu. Ulkomaan ja taloussivuilla määrä on pienempi. Teemasivuilla julkaistaan satunnaisia ympäristötekstejä, vaikka olemassa olisivat hyvät edellytykset paljon suuremmalle määrälle. Teemat koskettavat usein aiheita, joilla on merkittäviä ympäristövaikutuksia.

5.2. Tutkitut toimittajat

Kolme tarkastelun kohteena olevaa toimittajaa tekee työtään hieman erilaisissa rooleissa. Yksi täysipäiväisesti erikoistuneena, yksi osa-aikaisesti ja yksi epämuodollisesti ainoastaan oman kiinnostuksensa pohjalta. He kaikki sanovat tahtovansa edistää ympäristönsuojelua ja tunnustautuvat vihreästi ajatteleviksi.

Toimittajat tuntevat olevansa asemansa puolesta toisaalta paljon vartijoita, mutta toisaalta väheksytyjä. Heillä on paljon päätösvaltaa ja itsenäisyyttä ympäristö-

journalismin tekemisessä, eikä heitä juuri ohjailta. Useimmiten heidän juttunsa saavat runsaasti näkyvyyttä. Toisaalta toimittajat kokevat, ettei organisaatiossa arvosteta heidän käsittelemäänsä aihepiiriä eikä sille osoiteta sille kuuluvia resursseja. Haastatellut haluaisivat lisätä ympäristöjournalismin määrää, saada sille lisää tekijöitä ja käyttää itse enemmän aikaa juttujen tekemiseen.

Aiheiden ja näkökulmien osalta ympäristötoimittajat kirjoittavat ympäristöasioista samansuuntaisesti muiden toimittajien kanssa. Tässä kohtaa erikoistuminen ei erotu erikoisosaamisena ja silmin havaittavana perehtyneisyytenä. Erityisen läheisiä aiheita ovat ympäristötoimittajille eläimet, joita he hyödyntävät tunteisiin vetoamisessa, pehmeän ympäristöuutisoinnin keinona ja mahdollisuutena saada ympäristöaiheille lisää lukijoita ja huomioarvoa. Lähteiden käytössä ympäristötoimittajat eroavat muista varsinkin tutkijoiden ja järjestöjen eduksi. Ympäristöjärjestöjä nämä journalistit eivät kuuntele juuri enempää kuin muitakaan järjestöjä, vaikka toteavat arvo maailmansa olevan näitä ryhmiä lähellä. Läheisyys näkyy jutuihin monesti rakennetussa ympäristöjärjestöjen korostuneessa lähdeasemassa.

5.3 Puolueettomuus

Journalistin ohjeissa oikeiden ja olennaisten tietojen välittäminen ja totuudenmukainen kuva ovat ensimmäiset asiat. Heti seuraavana on kehoitus edistää perusarvoja, ympäristö ja luonto mukaan lukien. (Journalistin ohjeet 1998, 4)

Tutkittujen toimittajien journalismi ja sen asenteellisuus eroavat kolmikön kesken paikoin hyvinkin paljon ja keskeisissä piirteissä. Tutkimusmenetelmän avulla näkyvien kannanottojen määrä ja laatu vaihtelevat huomasti, jopa saman toimittajan tekstien välillä. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että ympäristötoimittajalla on vapaus toteuttaa itsensä näköistä journalismia ja tehdä ratkaisuja yksin ilman esimiesten tai kollegojen ohjausta ja asenteiden suodattamista. Kunkin toimittajan teksteissä painottuvat ne aihealueet, joita he haastatteluissa sanoivat itse suosivansa, sekä sellaiset näkökulmat ja lähteet, joista he sanoivat

pitävänsä. Myös ympäristön puolella seisominen näyttää ilmenevän eri toimittajilla eri tavoin, erilaisin kannanottomäärin ja ehdoin.

Pääsääntöisesti ympäristötoimittajat noudattavat oletuksen mukaista ympäristömyönteistä linjaa. Erityisesti sympatioita keräävät eläimet ja niiden kohtalo. Sen sijaan suoraa ihmisen toiminnan aiheuttamaa ympäristön pilaantumista käsitellään selvästi objektiivisemmin ja ilman tunteen paloa. Joissakin asioissa toimittajien arvojärjestys on jopa ympäristölle kielteinen. Esimerkiksi metsästyksestä tai lääketieteen eläinkokeista kirjoitettaessa kielteiset ilmaisut ympäristöä kohtaan saattavat olla hallitsevia. Tämän voi nähdä suorana seurauksena haastateltujen kertomista omista harrastuksistaan ja muista mielenkiinnon kohteistaan luonnon ja ympäristön ohella.

Ympäristön puolesta puhutaan mielellään suurelle lukijajoukolle näkyvissä paikoissa kuten otsikoissa. Asenteellisuus näkyy vahvasti myös jutun aloituksen ja lopetuksen käyttönä tehokeinona sekä tilan valikoivana antamisena eri lähteille. Yllättävän usein ympäristötoimittajien jutuissa on käytetty vain yhtä lähdettä tai yhdenlaisen kannan edustajia. Joissakin tapauksissa lähde näyttää myös sanelleen täysin jutun kulun. Yksittäisissä sanavalinnoissa ympäristötoimittajat voivat seurata hyvinkin nöyrästi ympäristökielteisen lähteen puhetapaa.

Kaikki haastattelemanani ympäristötoimittajat ovat sitoutuneita luonnonsuojeluun, mutta sitoutumistavoissa on eroja. Yksi toimittaja on luonnonsuojelujärjestön tukijäsen, toinen ei tällä hetkellä ole jäsen, mutta on läheisissä yhteyksissä järjestöön, ja kolmas kokisi sidonnaisuuden vaarantavan hänen uskottavuutensa. Kahdella on vahvoja ekologisia pyrkimyksiä yksityiselämässään.

Useat tutkimukset (mm. Peltokangas & Ulkuniemi 1989, Lowe & Morrison 1984) ovat osoittaneet, että lähtöoletuksen mukaisesti ympäristötoimittajat puolustavat ympäristöä. Mistä ympäristöjournalistien myönteiset asenteet sitten juontavat juurensa? Suhosen (1994, 167) mukaan myönteisillä ympäristönsuojeluasenteilla ja korkealla koulutuksella on yhteys. Silloisen Suomen Sanomalehtimiesten Liiton jäsenistä oli suorittanut korkeakoulututkinnon vuonna 1984 kolmannes, koko väestöstä vain kahdeksan prosenttia (Kehälinna & Melin 1988, 13). Valtaosa

toimittajista toimii pääkaupunkiseudulla ja kaupungeissa. Suurissa kaupungeissa ympäristöongelmat koetaan voimakkaammin kuin maan muissa osissa (Suhonen 1994, 167). Voi olettaa, että maaseudulla asennoitumisessa on yleisempää käytännönläheinen suhde ja luonnon hyödyntäminen muun muassa elinkeinona. Kaupungissa luontosuhde on etäisempi eikä suojelua koeta uhkana omalle toimeentulolle. Haastattelemistani (kaupunkilais)toimittajista kaikki kertoivat viettävänsä vapaa-aikaansa luonnossa ja olleensa kiinnostuneita aihepiiristä koko aikuisikänsä.

Journalistin eettiset ohjeet (Journalistin ohjeet 1998, 19) kieltävät toimittajaa käsittelemästä aihetta, johon liittyy henkilökohtaisen hyötymisen mahdollisuus. Tiukasti tulkiten ympäristönsuojelun henkilökohtaisesti tärkeäksi asiaksi kokeva toimittaja ei saisi kirjoittaa siitä. Mielestäni kyseessä ei ole kuitenkaan oman edun ajaminen. Ympäristökysymykset voidaan nähdä laajasti ihmiskuntaa ja yhteisvastuuta koskettavina asioina. Esimerkiksi Pöntinen (1993, 40) perustelee ympäristötoimittajien puolueellisuuden hyväksymistä ympäristöetiikan periaatteilla ja moraalifilosofialla. Toisaalla ohjeissakin puolustetaan ympäristönäkökulman esillä pitämistä uutisoinnissa. "Journalistin on tunnettava vastuunsa luonnosta ja nähtävä käsittelemiinsä asioihin liittyvät ympäristövaikutukset" (Journalistin ohjeet 1998, 4). Tosin tässä kohtaan ei puhuta varsinaisesti ympäristöasioista kirjoittamisesta, mutta niiden huomioiminen rinnastetaan Journalistin ohjeissa ihmisoikeuksien, demokratian, rauhan ja kansainvälisen yhteisymmärryksen kaltaisiin perusarvoihin. Yhteenvetona voin todeta, että ympäristöjournalistit ovat asenteellisia ja se joiltain osin näkyy heidän tuotoksissaan. Ehdotonta neutraaliutta ei kuitenkaan edellytä toimittajakunta itse, eivät heidän lähteensä, eivätkä lukijat. Vihertävyys on sallittua, kunhan se ei ilmene räikeästi ja vastoin alan eettisiä ohjeita.

5.4. Parannuksen paikat

Ympäristöjournalismin heikkouksia ovat tämän tutkimuksen perusteella aihepiirin kapeus ja alistuminen niin sanottuihin rutiiniaiheisiin. Myös erikoistuneet toimittajat käyttävät runsaasti aikaa esimerkiksi hallinnon kiemuroihin ja

metsästyskauden alkamisesta ja päättymisestä raportointiin. Alaan erikoistuneiden henkilöiden aloitteellinen ideointi ja perehtyminen nouseviin kysymyksiin jää hyvin vähäiseksi. Erikoistoimittajatkin tekevät harmaata massaa, joka ei erotu. Vaikka ympäristöjournalismia on syytetty kauhuskenaarioiden esittelemisestä ja sensaatiohakuisuudesta, en voi allekirjoittaa tätä tutkimani aineiston perusteella. Pikemminkin jäin lukijana kaipaamaan uusia ja yllättäviä uutisointeja sekä teemoja, jotka ovat lähellä arkeani ja tulevaisuuttani. Turhan moni ympäristöaihe kulminoitui kunnallispoliittiseen kiistelyyn. Toki nämäkin aiheet ovat tärkeitä, läheisiä ja maakuntalehden ominta materiaalia, mutta tuntuu, ettei nykyinen linja palvele toimittajien omiakaan tavoitteita. Jos ympäristötoimittaja on ympäristön puolella ja haluaa edistää sen suojelua, hän on tuskin tyytyväinen, jos suuressa osassa palstatilaa ympäristöstä kiinnostuneidenkin lukijoiden herättäminen on vaarassa epäonnistua mielenkiinnottoman käsittelytavan vuoksi.

Miten ympäristöjournalismia voisi sitten kehittää? Vastaus kysymykseen tulee osin haastateltujen omalla suulla. He pystyisivät tekemään laadukkaampaa ja paremmin sekä lukijoiden että ympäristön tarpeita vastaavaa journalismia, mikäli heillä olisi käytössään paremmat resurssit. Ainainen aika- ja voimapula tuntuu kuitenkin olevan työelämässä enemmän sääntö kuin poikkeus, joten pelkästään lisäresurssien varaan tasokkaampaa ympäristökirjoittelua ei kannata jättää. Toimittajilla on myös muita keinoja lukijoiden palvelemiseksi.

Yksi keino olisi varmastikin lähteiden käytön muuttaminen. Niin kuin monen muunkin alan kirjoittelussa, myös ympäristöjournalismissa virkamiehet ja poliitikot olisivat osin korvattavissa muilla tahoilla. Nyrkkisäännöksi kävisi, että jutussa olisi joko kansalainen tai asianosainen, vähintään aktiivi, aina kun se on mahdollista. Nyt tuntuu, että yksittäinen ihminen haetaan loppukevennykseksi silloin kuin sellaiseen satutaan törmäämään tai kun jutulle on varattu erityisen paljon tilaa. Lukijan huomion vangitsisi ja samaistumista edistäisi varmasti vakio-kommentaattoria tai eduskunnasta tuttua naamaa tehokkaammin ennennäkemätön ihminen, jolla olisi esimerkiksi ammattinsa tai asuinympäristönsä puolesta annettavanaan jotakin sellaista käytännönläheistä tietoa, jota muilla ei vielä ole. Näin näkökulmakin siirtyisi lähteiden käytön mukana kauemmas byrokratiasta ja maksajan etsimisestä, ehkäpä lähemmäs arvoja, luonnon tilaa ja tapauksia.

Varmasti myös kirjoittelun etukäteissuunnittelu ja aiheiden tietoinen pohdinta olisi paikallaan. Uskon, että toimittajat haluavat tehdä monipuolista ympäristöjournalismia, kunhan heillä olisi aikaa ja mahdollisuus kartoittaa, mitä onkaan tullut tehtyä ja mitä ehkä pitäisi tehdä enemmän. Niin sanottujen rutiiniaiheiden ja -käsittelytapojen suosiminen erikoistoimittajienkin keskuudessa on oire kiireestä ja kuormituksesta, joka johtaa menemiseen siitä, missä aita on matalin. Ehkäpä tarpeellisiksi katsottuja rutiinijuttuja tulisi vyöryttää enemmän rivitoimittajien ja vaikkapa päivystävien toimittajien harteille, jotta erikoistuneet saisivat keskittyä omaan alueeseensa ja uusiin avauksiin siellä. Heillä on kuitenkin työhön korkea motivaatio.

5.5. Tutkimuksen kritiikkiä

Ympäristöjournalistien otanta on hyvin pieni, vain kolme toimittajaa. Se ei tietenkään anna mahdollisuutta yleistää tuloksia kaiken kattavaksi ympäristöjournalismin analyysiksi eikä havaintoja voi sellaisenaan soveltaa tutkimuksen ulkopuolelle jääneisiin toimittajiin. Tosin ympäristötoimittajien joukkokaan ei ole maassamme suuri. Päätoimisia ympäristöjournalisteja on vain muutama ja merkittävänä osana työtään ympäristöjuttuja tekevät kymmenet toimittajat. Merkillepantavaa on, että satunnaisesti valitsemani ja haastatteleman toimittajat ovat hyvin samanhenkisiä ja heidän näkemyksensä ovat useimmissa asioissa yhteneväisiä. Myös ympäristötoimittajat ry:n entinen sihteeri JP Laakso tukee kolmen haastattelun perusteella tekemiäni päätelmiä. Kaikki ympäristötoimittajat vaikuttavat olevan arvoiltaan ja taustaltaan melko homogeenista joukkoa. Siteet luontoon ja huoli ympäristön tilasta ovat Laakson mukaan selvästi ympäristötoimittajien yhdistyksen jäsenten yhteinen nimittäjä. (Laakso 1.2.2001)

Myös haastateltujen ympäristötoimittajien juttujen määrä, 30, tuntuu äkkiseltään vähäiseltä, kymmenen juttua jokaiselta journalistilta. On kuitenkin hyvä miettiä asiaa myös siltä kannalta, että kyseessä on jokaisen toimittajan vähintään reilun kuukauden työ ympäristösaralla. Osa-aikainen ympäristötoimittaja saattaa olla pitkään muiden töiden parissa ja matkat ja lomat venyttävät juttujen ilmestymistä.

Joskus, tosin harvoin, toimittaja saattaa keskittyä pitkään myös taustatyöhön, jolloin näkyvää jälkeä ei synny. Osa jutuista karsiutui itse asettamieni kriteereiden vuoksi. Kysymyksessä on lopulta siis ajallisesti merkittävä tutkimusjakso toimittajien ympäristöjournalistisessa työssä.

Diskurssianalyysimenetelmäni on melko työläs ja hyvin yksityiskohtainen. Siksi käsittelin sen avulla vain suppean joukon tekstejä. Valitsin menetelmäkseni suhtautumisindeksin, koska se antaa varmasti jonkinlaisia tuloksia ja vieläpä konkreettisessa, vertailukelpoisessa muodossa. Menetelmän käyttö on tulkinnanvaraista ja subjektiivista. Kärjistetysti voi sanoa, että saan itse muodostamillani kriteereillä ja tekemälläni luokittelulla sellaisia tuloksia kuin haluan. Saman menetelmän lähtökohdaksi ottava toinen tulkitsija saisi varmasti toiset tulokset. Toivon, että periaatteeni kuitenkin avautuivat, ja niiden perusteella jokainen voi päätellä, miten minun tekemääni analyysiin suhtautuu. Tarkoitukseni oli piirtää yhdenlainen kuva toimittajien kannanottoalttiudesta sekä nähdä eroja rivitoimittajien ja ympäristöön erikoistuneiden toimittajien välillä. Tämän ajatuksen välittämiseen menetelmäni sopivat mielestäni hyvin, koska yksittäisillä pisteillä ja tulkinnoilla ei ole kokonaisuuden kannalta ratkaisevaa merkitystä.

Juttuja suhtautumisindeksillä pisteyttäessä tuntui aika ajoin siltä, että useampi kuin joka toinen sana tai rakenne saa eteensä plus- tai miinusmerkin. Joidenkin juttujen kohdalla pisteytys tuntui pilkunviilaukselta. Epäilyskin kaivoi, olenko valinnut asenteellisuuden etsimiseen liian tiheän kamman vai olenko tulossa luulotautiseksi nähdessäni piilovaikuttamista kaikkialla. Mutta toisaalta, sama linja on pidettävä joka jutun kohdalla. Tekstejä tutkiessa konkretisoitui se, kuinka paljon valintoja yhden jutun tekeminen tuottaa.

Määrälliset analyysit sanomalehtien ympäristökirjoittelusta ovat todellakin vain määrällisiä ja suuntaa antavia. Jako eri aihealueisiin ja näkökulmiin vastaa omaa näkemystäni, joka syntyi aineistoon tutustumisen aikana ja sen jälkeen. Ryhmäjako saattaa olla jonkun mielestä turhan tarkka, mutta halusin jättää ryhmien määrän suureksi, jotta raja-aidat pysyisivät pystyssä ja esiin nousisivat myös sellaiset aiheet ja näkökulmat, joista kirjoitetaan muita harvemmin. Näiden ryhmien näkymättömiin jääminen olisi vääristänyt syntynyttä mielikuvaa. Esi-

merkiksi luonnonsuojeluryhmän juttujen jakaminen vesistö-, eläin- tai metsä-otsakkeiden alle, olisi näyttänyt siltä, että luonnonsuojelujournalismi olisi kuollut. En ole tehnyt määrällisen luokittelun pohjalta kovin syvällisiä päätelmiä, vaikka mielenkiintoisia jatkopohdinnan aiheitakin olisi ollut, esimerkkeinä mainittakoon eläinjuttujen profiili ja painottuminen, globaalien ympäristöongelmien käsittely ja poliitikkojen tai virkamiesten rooli ympäristöjuttujen lähteenä. Tässä tutkielmassa määrällisen osuuden tarkoitus oli lähinnä antaa taustatietoa yhdestä journalismin alalajista.

Voisin esittää myös itseäni koskien saman kysymyksen, jonka esitin aiemmin ympäristöasioista kirjoittavista toimittajista. Olenko minä vihertävä, pystynkö työskentelemään objektiivisesti ja onko tekstini vapaata vaikuttamaan pyrkivistä kannanotoista? Sen lisäksi, että olen toimittaja ja journalistiikan opiskelija, tunnen myös kiinnostusta ympäristöasioihin ja ympäristön tilaan. Sivuaineenani olen lukenut ympäristötieteitä. Olen jopa Maailman Luonnonsäätiön kannatusjäsen. Voinko siis uskottavasti tutkia ympäristökirjoittelua ja ehkäpä osin itseni tavalla ajattelevien ihmisten arvomaailmaa? Saati kritisoida sitä? Juttujen analysointia toki värittää se, minkälaiset sanat ja ilmaisut itse koen ympäristömyönteisinä tai -kielteisinä. Valmista kaavaa tähän määrittelyyn ei ole olemassa, vaan se on täytynyt tehdä itse. En kuitenkaan lähtenyt testaamaan tämän tutkielman asenteellisuutta suhtautumisindeksillä. Uskon, että oma asenteellisuuteni näkyy. Mielestäni se on kuitenkin huomionarvoista vain tietyssä osassa tutkimusta, lähinnä tulkintoja vaativassa diskurssianalyysissä. Siksi olen pyrkinyt selittämään periaatteeni ja työskentelytapani tarkasti. Vahvuudekseni näen sen, että olen jo ennakoita pohtinut, mikä onkaan ympäristön kannalta hyvää ja mikä huonoa. Näin olen voinut ainakin havaita suuren osan niistä tekstien viittauksista, jotka ovat ympäristön kannalta merkityksellisiä. Ympäristöjuttujen rajaaminen ja lehdistä löytäminen sekä luokittelu kävi suhteellisen vaivattomasti, ja tunnistin paljon arvottavia ilmaisuja. Joskin, halusin sitä tai en, tämä kaikki tapahtui omien käsitysteni ja maailmankuvani kautta.

5.6. Yhteenveto

Tutkimukseni pääkohde ovat ihmiset ja heidän toimintansa. Ne arvot ja ajatukset, jotka ovat ympäristöjournalismin ja sen asenteellisuuden takana, ovat juuri heillä. Tutkimieni toimittajien osalta oletukset vihreistä arvoista pitivät paikkansa. Arvojen pysymisestä journalistisen työn taustalla annan toimittajille kuitenkin hyvän arvosanan. Toki asenteellisuutta on, ja tekstit kallistuvat vihreään suuntaan, mutta samalla tavalla analysoituna asenteellisuuksia löytyy varmasti lähes jokaisesta lehtijutusta mistä aiheesta tahansa. On hyvin kiinnostavaa, ettei vihreys toteudu kaikissa jutuissa, vaan aihepiirillä ja toimittajan henkilökohtaisella suhtautumisella aiheeseen tuntuu olevan ratkaiseva merkitys. Toimittajan henkilökohtaisten ominaisuuksien myös sallitaan näkyä.

Sivutuotteena sain yleisluontoista tietoa kolmen sanomalehden ympäristökirjoittelusta. Tuloksien valossa lukijoita paljon kiinnostava aihepiiri, ympäristö, on etäännyntynyt tavallisesta lukijasta. Hallitsevia teemoja ovat hallinto, virkamiesten toimet, poliittiset väittelyt ja kustannusten laskeminen. Yksittäiset ihmiset, jotka eivät ole esillä asemansa puolesta, sekä heidän huolensa ja ympäristöajatuksensa jäävät pahasti paitsioon. Aiheet otetaan usein läheltä ihmistä, mutta niiden käsittelytapa on byrokraattista ja tavallisesta kansalaisesta kaukaista. Globaaleita tai edes valtakunnallisia ilmiöitä yritetään käsitellä ja selittää turhan harvoin. Kärjistäen voisi sanoa, että ympäristökirjoittelussa suurimmassa roolissa tuntuvat olevan asiat, joilla on epäsuorin vaikutus ympäristön tilaan ja ympäristön kautta saavutettavaan hyvinvointiin.

Toimittajat ovat kuin ovatkin toimitusten viherpiipertäjiä. He ovat yksityishenkilöinä ympäristönsuojelumuonteisia ja tiedostavia ihmisiä. He pyrkivät omassa elämässään tekemään palveluksia ympäristölle, ja haluavat käyttää myös toimittajan asemaansa hyväksi voidakseen edistää ympäristömyönteistä ajattelua ja elämäntapaa. Ympäristötoimittajat tekevät työtä ympäristön puolesta melko itsenäisesti ja yksin. Heillä on paljon valtaa siihen, mitä, mistä ja millä tavalla he kirjoittavat ja mitä asioita lukijoiden tietoisuuteen tulee. Tätä valtaa he myös käyttävät, ja tekevät työtään omien intressiensä johdattamana. Asetelma tuottaa juttuihin selvää asenteellisuutta, mutta se ei ole yksiselitteistä.

1990-luvun alussa ympäristönäkökulmaa pohdittiin lukuisilla kokoonpanoilla silloisessa Suomen Sanomalehtimiesten liitossa. Tuloksiakin syntyi, ympäristötoimittajien yhdistys, patistusta toimittajakoulutuksen ja viranomaisten suuntaan, ja ennen kaikkea maininta ympäristöstä ja luonnosta uudistettujen Journalistin ohjeiden alkusanoihin. Nyt vuoden 2003 lopussa Journalistin ohjeita ollaan jälleen uudistamassa. Uudistetussa esityksessä ohjeiden johdantoa on lyhennetty tuntuvasti – ja samalla on jätetty pois maininnat niin ympäristöstä ja luonnosta kuin muistakin yleismaailmallisista perusarvoista. Uutta esitystä ei ole tätä kirjoitettaessa vielä vahvistettu. Liittovaltuuston kokoontumisessa 20.11.2003 uudesta esityksestä keskusteltiin ja johdannon supistamista ja muun muassa ympäristönäkökulman pois jättämistä kritisoitiin. Jää nähtäväksi, mikä on ympäristöasioiden painoarvo 2000-luvun Journalistiliitossa, ja nähdäänkö aihepiiri yhä erityismaininnan arvoisena.

LÄHTEET

Primäärilähteet

Haastattelut:

Härkälä, Matti 15.2.2001. Jyväskylä.
 Järventaus, Kaarina 14.2.2001. Helsinki.
 Salminen, Marjaana 9.2.2001. Tampere.

Lehdet:

Aamulehti, 2.–3.2., 14.2., 20.2., 23.–29.2., 25.–31.8., 10.9.2000
 Helsingin Sanomat, 1.2., 8.2., 10.2., 12.2., 21.2., 23.–29.2., 2.–3.8., 6.8., 22.8.,
 25.–31.8.2000
 Keski-suomalainen, 1.2., 3.2., 9.2., 12.–13.2., 19.2., 23.–29.2., 25.–31.8., 7.9.,
 11.9., 12.9.2000

Kirjallisuus:

Worldwatch-instituutti 1998. Maailman tila 1998. Gaudeamus. Helsinki.
 Worldwatch-instituutti 1999. Maailman tila 1999. Gaudeamus. Helsinki.
 Worldwatch-instituutti 2000. Maailman tila 2000. Gaudeamus. Helsinki.
 Worldwatch-instituutti 2001. Maailman tila 2001. Gaudeamus. Helsinki.
 Worldwatch-instituutti 2002. Maailman tila 2002. Gaudeamus. Helsinki.

Muut:

Ekologinen läpäisyperiaate journalistikoulutukseen -toimikunnan mietintö 1990.
 Laakso, J-P 1.2.2001. Puhelinhaastattelu.
 Laurila, Jorma 17.10.2003. Sähköposti.
 SSL-FJF:n liittokokouksen 19.–21.5.1992 esityslista 11.

Lähdekirjallisuus

Asp, Kent & al. 1982. Väljare, partier, massmedia. Empiriska studier i svensk demokrati. Akademilitteratur. Stockholm.

van Dijk, Teun A. 1987. Communicating Racism. Ethnic Prejudice in Thought and Talk. Sage Publications. Newbury Park.

van Dijk, Teun A. 1988a. News as Discourse. L. Erlbaum Associates. Hillsdale.

van Dijk, Teun A. 1988b. News Analysis. Case Studies of International and National News in the Press. L. Erlbaum Associates. Hillsdale.

Djerf Pierre, Monika 1996. Gröna Nyheter. Miljöjournalistiken i televisionens nyhetsändingar 1961–1994. JMG 9. Göteborg.

Hansen, A. 1993. The Mass Media and Environmental Issues. Leicester University Press. Leicester.

Fairclough, Norman 1997. Miten media puhuu? Vastapaino. Tampere.

Friedman, Sharon 1983. Environmental Reporting: Problem child of the media. *Environment*, 25/10, 24-29.

Hagelin, Heidi 1999. Taistelu prosenteista. Viiden sanomalehden uutisointi Kiiton ilmastokokouksesta. Tiedotusopin pro gradu -työ. Tampereen yliopisto.

Heinonen, Ari 1994. Vahtikoiran omatunto. Journalismin itsesääntely ja toimittajat. Tiedotusopin lisensiaatintyö. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 84. Tampereen yliopisto.

Helve, Lauri 1995. Kaikki puita pajaamaan. *Kauppalehti*, 24.11., 2.

Hemánus, Pertti & Tervonen, Ilkka 1980. Objekttiivinen jukkotiedotus. Otava. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.

Huotari, Susanna 1999. Kolkuttaako omatunto? Haastattelututkimus uutistoimittajan etiikan ihanteista ja arjesta. Tiedotusopin pro gradu -työ. Tampereen yliopisto.

Journalistin ohjeet 1998. Suomen journalistiliitto - Finlands journalistförbund ry. Helsinki.

Juppi, Pirita 2002. Terroristeja, Disney-sukupolvea vai eettistä etujoukkoa? Eläinoikeusliike määrittelykamppailun ja marginalisoinnin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä. Journalistiikan lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto.

Kansallinen Mediatutkimus KMT 2003. Lukijatiedot syksy 2002/kevät 2003. (www.levikintarkastus.fi)

Kantola, Etti 2001. Sanomalehtitoimituksen vihreät miehet ja naiset. Journalistiikan proseminarityö. Jyväskylän yliopisto.

Kehälina, Heikki & Melin, Harri 1988. Tuntemattomat toimittajat. Tutkimus Suomen Sanomalehtimiesten Liiton jäsenistä. Suomen Sanomalehtimiesten Liitto – Finlands Journalistförbund ry. Helsinki.

Kettunen, Asta 1997. Metsäkeskustelun aallonharjalla. Der Spiegelin artikkeli ja muut metsäaiheet neljässä suomalaisessa sanomalehdessä. Tiedotusopin pro gradu -työ. Tampereen yliopisto.

Kunelius, Risto 1998. Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. WSOY. Helsinki.

Kurki, Osmo 1996. Alueellisten sanomalehtien uutiskriteerit ja niiden soveltaminen ydinjäte uutisten valintaan 1992. Journalistiikan pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto.

Kuusisto, Esko & Kauppi, Lea & Heikinheimo, Pirkko (toim.) 1996. Ilmastonmuutos ja Suomi, Suomalainen ilmakehänmuutosten tutkimusohjelma (SILMU). Yliopistopaino. Helsinki.

Laakso, Leena 1997. Maailman tila -raportit – toimittajien globaali ympäristö-
raamattu? Maailman tila 1997 -raportin saama mediajulkisuus. Tiedotusopin pro
gradu -työ. Tampereen yliopisto.

Lappalainen, Iris (toim.) 1991. Toimittajan toinen luonto. Näkökulmia ympäristö-
journalismiin. Gaudeamus. Helsinki.

Lehto, Keijo 1992. Journalismin lähteille. Toimittajien lähdekäytäntö sanomalehti
Keski-suomalaisessa. Journalistiikan pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto.

Leinonen, Matti 1985. Ympäristöekologia. Kirjayhtymä. Jyväskylä.

Lesser, Jonathan & Dodds, Daniel & Zerbe, Richard 1997. Environmental
Economics and Policy. Addison-Wesley. Reading.

Lowe, Philip & Morrison, David. 1984. Bad news or good news: Environmental
politics and the mass media. Sociological Review. 32. vol. 1., 75-90.

Löytömäki, Jukka 1998. Kannanottoja uutisessa. Poliittiset uutiset sanomalehden
taustan ilmentäjänä. Journalistiikan lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto.

Mäkilä, Kimmo 2002. Kehityskohteena kehitysmaauutisointi. Kehitysmaa-
uutisoinnin ongelman selvittelyä diskurssianalyysin keinoin. Journalistiikan pro
gradu -työ. Jyväskylän yliopisto.

Nordenstreng, Kaarle (toim.) 1992. Kansainvälinen journalistietiiikka. Yliopisto-
paino. Helsinki.

Oikarinen, Anna-Kaisa 2001. Kenen äänellä, kenen armoilla? Toimittajan asema ja
ongelmat pakolais- ja maahanmuuttajajournalismissa. Tiedotusopin pro gradu
-työ. Tampereen yliopisto.

Peltokangas, Matti & Ulkuniemi, Heikki 1989. Suomalainen ympäristöjournalismi:
Kysymyksiä ja vastauksia. Tiedotusopin pro gradu -työ. Tampereen yliopisto.

Peltoranta, Jari 2000. Milloin ympäristöasia ylittää uutiskynnyksen. Journalisti no.
19, 5.

Pöntinen, Petri 1993. Luonnon vai ihmisen puolella? Ympäristötoimittaja iki-
metsissä. Tiedotusopin pro gradu -työ. Tampereen yliopisto.

nimimerkki Selänpesijä 2003. Hyvä Helve! Kirjatyö, no. 2, 4.

Seppälä, Kirsi 2000. Kynäilijät ja Kallionporaajat. Ydinvoimakeskustelun raken-
tuminen Loviisan paikallislehdissä. Viestinnän pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

Siivonen, Timo 2003. Sanomalehdistön vakaa kehitys jatkuu. Suomen Lehdistö, no. 7, 30–31.

Strandén, Tiina 1998. Ympäristökysymykset ja Helsingin Sanomien uutisjournalismi. Vertailututkimusjaksot vuosilta 1987 ja 1997. Tiedotusopin pro gradu -työ. Tampereen yliopisto.

Suhonen, Pertti 1994. Mediat, me ja ympäristö. Hanki ja jää. Helsinki.

Szszzynski, B. 1991. Environmentalism, the Mass Media and Public Opinion. Centre for Study of Environmental Change. Report 91.3, Lancaster University.

Tommola, Anna 2001. Toimittajat ja ydinjäte. Toimittajien käsityksiä suomalaisesta ydinjätteen loppusijoituskeskustelusta ja sen osapuolista. Haastattelututkimus. Tiedotusopin pro gradu -työ. Tampereen yliopisto.

Tuunala, Panu 2002. "Toimittajan ja lähteen valtapeli." Taistelu vaikuttamisen potentiaalista journalistisessa prosessissa. Tiedotusopin pro gradu -työ. Tampereen yliopisto.

Vahtera, Antti 1995. Ympäristötoimittaja täyttää tiedotusaukon. Kauppalehti 7.12., 16.

UNEP 1999. GEO-2000. United Nations Environment Programme (www.grida.no/geo2000/)

UNEP 2002. GEO-3. United Nations Environment Programme (www.unep.org/GEO/geo3/)

Venesmäki, Elina 2002. Ilmastovastuuta jakamassa. Kestävän kehityksen diskurssi ilmastopoliitiikan välineenä Helsingin Sanomissa. Tiedotusopin pro gradu -työ. Tampereen yliopisto.

Väliverronen, Esa 1994a. Tiede ja ympäristöongelmat julkisuudessa. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 83. Tampereen yliopisto.

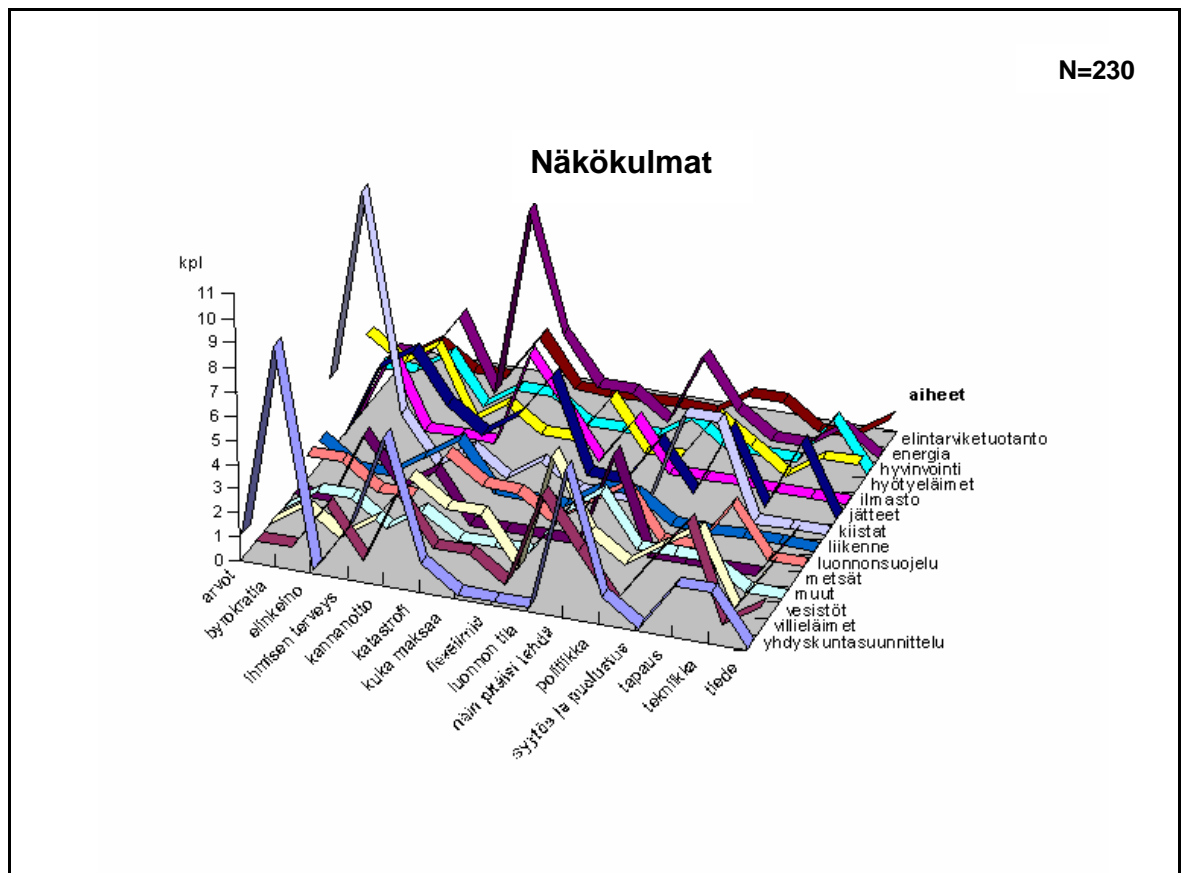
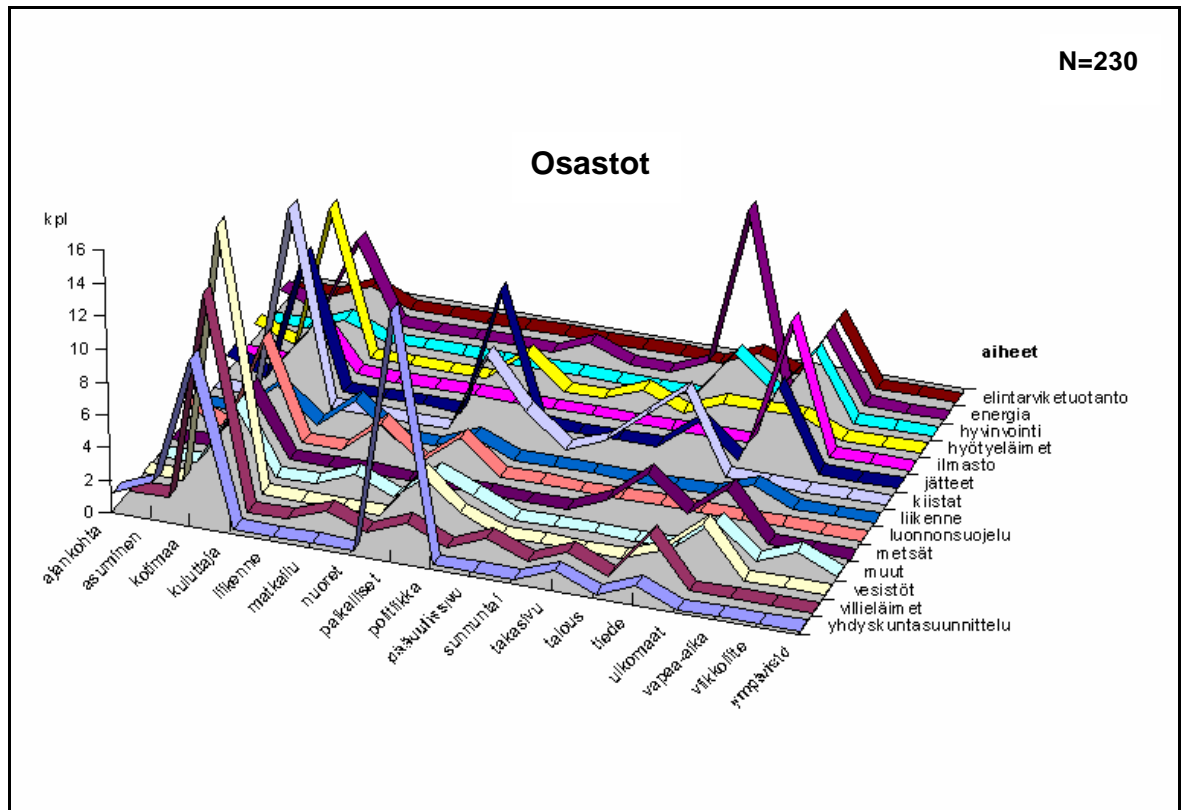
Väliverronen, Esa 1994b. Valistuksen markkinat. Tulkinta tieteen, joukkoviestinnän ja ympäristöongelmien suhteista. Tiedotusopin lisensiaatintyö. Tampereen yliopisto.

Väliverronen, Esa 1995. Metsä sairastaa: ympäristöuhkan määrittely sanomalehdissä. Tiedotustutkimus, no. 4, 6-24.

Väliverronen, Esa 1996. Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus. Vastapaino. Tampere.

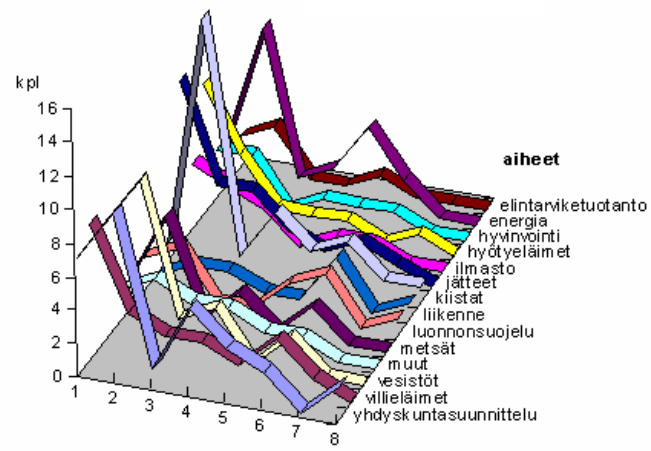
Wahlström, Erik & Reinikainen, Tapio & Hallanaro, Eeva-Liisa 1992. Ympäristön tila Suomessa. Gaudeamus. Helsinki.

Liite 1. Ympäristöjuttujen osastojen, näkökulmien, palstojen ja tehosteiden jakautuminen aihepiirien kesken.

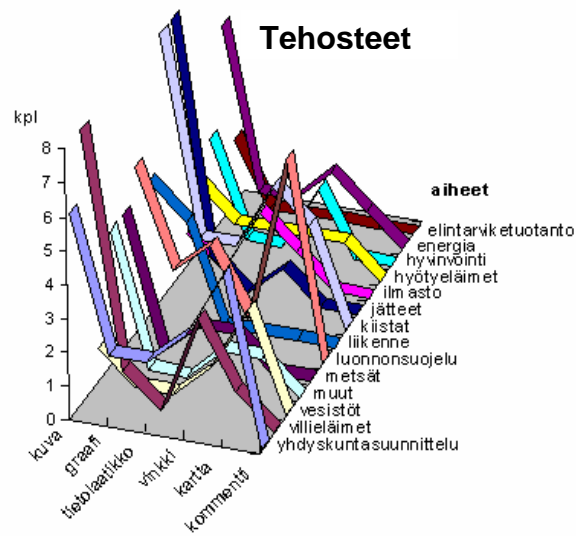
N=230

Palstamäärä

N=230

Tehosteet

Liite 2. Ympäristötoimittajien ja muiden toimittajien juttujen vertailua.

